

Številka 5 • maj 1985 • letnik 32

# Rodna gruda

## Slovenija







Od kod smo doma	1
Vaša pisma	2
Dogodki	4
Jugoslavija in svet	6
Gospodarske novice	7
Ob 40-letnici osvoboditve	8
Slovenski izseljenci in NUK v Ljubljani	11
Intervju – Pavel Šimac iz Bolivije	12
Ko Soča je krvava tekla	13
Slovenske legende	14
Toprov skok v tujino	17
Neutrudna čipkarica	17
Po Sloveniji	18
Turistične prireditve	20
Naravni zakladi Slovenije	21
Slovenija v mojem objektivu – Janez Klemenčič	22
Slovensko ljudsko arhitekturno izročilo	24
Slovenske naselbine v Kaliforniji	26
Vaše zgodbe – Moja prva pot v svet, Francetovi spomini	30
Naši po svetu	31
Od Porabja do Čedad	36
Nove knjige	37
Mladi mostovi	38
Materinščina	40
Deset let društva Triglav v Buenos Airesu	41
Mislimo na glas	42
Filatelija, Vaš kotiček	43

*Revija za Slovence po svetu*  
*Magazine for Slovenes abroad*  
*Revista para los Eslovenos por el mundo*

*Izdaja*

Slovenska izseljenska matica  
Ljubljana, telefon 061/210-732

*Naslov*

61000 Ljubljana Cankarjeva 1/II, p. p. 169, Slovenija, Jugoslavija  
Telefon uredništva 061/210-716  
Telefon uprave 061/210-757

*Glavni in odgovorni urednik*

Jože Prešeren

*Urednik*

Ivan Cimerman

*Oblikovanje*

Janez Reher,

*Uredniški odbor*

Zvone Kržišnik, Tadej Labernik, Marko Pogačnik, Jože Prešeren, Meta Vajgl, Matjaž Vizjak

*Izdajateljski svet*

Mitja Vošnjak (predsednik), Rado Genorio, Andreja Kmecl, Anna Krasna, Milan Pogačnik, Drago Seliger, Mila Šenk

*Prevajalci*

Alberto Gregorič (španščina), Milena Milojevič-Sheppard (angleščina)

Revija izhaja vsak mesec

*Letna naročnina*

Jugoslavija 1.000.– din, Avstrija 170 Asch, Avstralija 10 aus. \$, Anglija 6 Lstg., Belgija 420 Bfr, Danska 80 Dkr, Finska 48 FM, Francija 60 FF, Nizozemska 27 Hfl, Italija 13.000 Lit, Kanada 13 can \$, ZR Nemčija 25 DM, Norveška 65 Nkr, Švedska 60 Skr, Švica 20 Sfr, ZDA – U. S. A. 11 US \$, Južnoameriške države 11 US \$.

*Avionska naročnina*

Severna Amerika 20 US \$ ali 24 can \$, Južna Amerika 22 US \$, Avstralija 20 aus \$

*Plačilo naročnine*

Dinarski tekoči račun: 50100-678-45356

Devizni račun: 50100-620-107-257300-2818/5

pri Ljubljanski banki – Plačilo je možno tudi po mednarodni poštni nakaznici ali s čekom, naslovljenim na »Slovenska izseljenska matica« v priporočenem pismu.

Poštnina plačana pri pošti 61102 Ljubljana

*Tisk*

ČGP Delo, Ljubljana

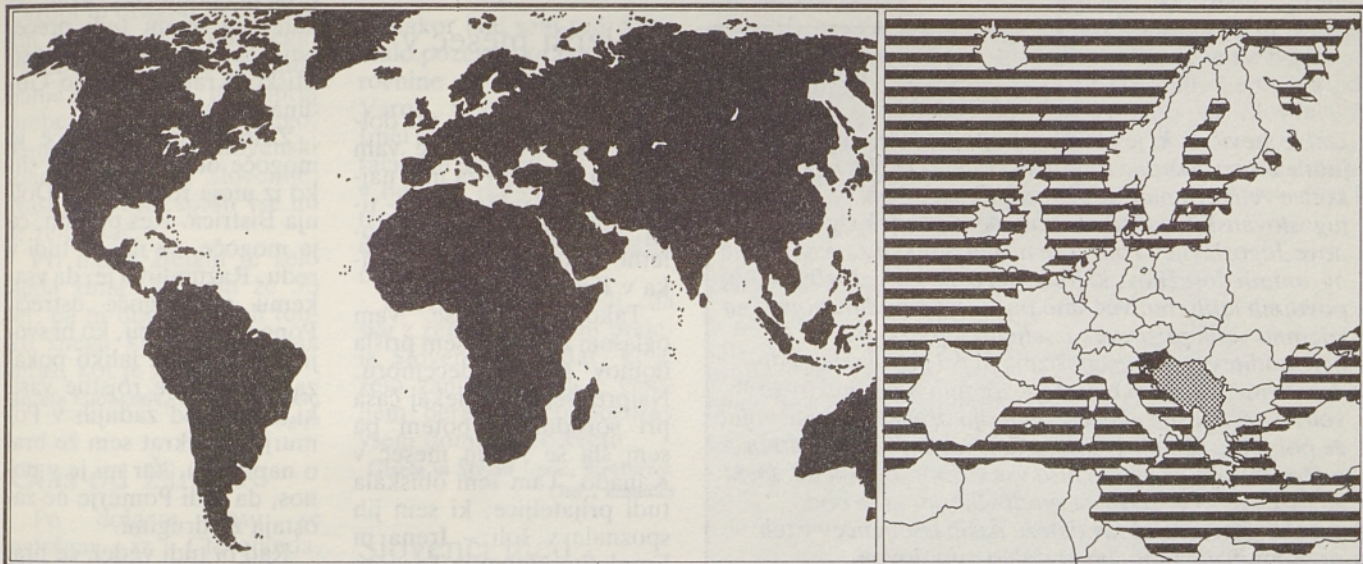
Oproščeno prometnega davka po pristojnem sklepu št. 421-1/173 z dne 24. VII. 1973



od kod  
smo doma

where are  
we from

de donde  
somos



## Slovenija 1945–1985

Tokrat bomo prelistali Statistični letopis SR Slovenije za leto 1984, ki je ob koncu minulega leta izšel že njegov 23. letnik, izdaja pa ga slovenski statistični zavod. Razumljivo pa je, da tudi v tem letopisu ni zadnjih podatkov, ki bi lahko prikazali točno primerjavo razvoja Slovenije v 40 letih svobodnega razvoja po drugi svetovni vojni. Zadnji podatki so iz leta 1983. Vsekakor pa se bomo pri izboru omejili na zanimive splošne podatke o naši republici.

*Kakšne so geografske koordinate skrajnih točk Slovenije?* Najsevernejša geografska točka ima severno geografsko širino 46°53', vzhodno geografsko dolžino 16°14' – to je kraj Budinci, občina Murska Sobota. Najjužnejša: 45°25' severne geografske širine, 15°10' vzhodne geografske dolžine – to je kraj Damelj v občini Črnomelj. Najvzhodnejša: 46°28' severne geografske širine, 16°36' vzhodne geografske dolžine – to je kraj Benica v občini Lendava. Najzahodnejša: 46°17' severne geografske širine, 13°23' vzhodne geografske dolžine – to je Breginj v občini Tolmin.

*Kolikšna je dolžina meje SR Slovenije?* Skupna dolžina meje je 1160 km, od tega 811 suhozemne, 349 rečne in 46,6 km morske. Meja s SR Hrvaško meri skupno 546 km, z Avstrijo 324, z Italijo 202 in z Madžarsko 88 km.

*Katere so naravne znamenitosti SR Slovenije, zavarovane z republiškimi predpisi?* Narodni park – Triglavski narodni park. Naravni rezervati: Mala Pišnica – gozdni rezervat, Mlinarica-Razor – botanični rezervat, Kukla – gozdni rezervat, Kladjek na Pohorju – gozdni rezervat, Cigonca – gozdni rezervat, Donačka gora – pragozdni rezervat, Kozlerjeva gošča pri Črni vasi – barjanski rezervat, Krakovski gozd – pragozdni rezervat, Notranj-

ski Snežnik – botanični rezervat. Krajinski parki: Martuljska kočna – alpska dolina, Robanov kot – alpska dolina, Topla – alpska dolina, Rakov Škocjan – kraška znamenitost.

Naravni spomeniki: Korita Mlinarice – vintgar, Blejski otok, Mariborski otok – rečni otok na Dravi, Igla – skalni obelisk, Hudo – stari kostanj, Strane – stara tisa, Divje jezero, Spomeniki NOB na Rogu, Murska Sobota – gozdni park fazanerija. Ob tem so tu še spomeniki oblikovane narave, ki jih bomo našli kdaj drugič.

*Koliko prebivalcev je na zdajšnjem ozemlju Slovenije živelo po posameznih popisih?* Leta 1857 – 1,101.854, leta 1869 – 1,128.768, 1880 – 1,182.223, 1890 – 1,234.056, 1900 – 1,268.055, 1910 – 1,321.098. Leta 1931 je bilo na ozemlju površine 15.809 km<sup>2</sup> – 1,144.298 prebivalcev, leta 1948 na ozemlju 19.981 km<sup>2</sup> – 1,391.873 prebivalcev, leta 1981 pa na ozemlju 20.256 km<sup>2</sup> – 1,891.864 prebivalcev.

*Koliko je bilo ob popisih prebivalstva skupno zaposlenih delavcev?* Leta 1952 – 266.637, leta 1965 – 520.080, leta 1975 – 677.224, leta 1983 – 816.585.

*Kako je v minulih letih naraščal delež delavcev v skupnem številu prebivalstva?* Leta 1970 je bil ta delež 31,7 odstotkov, leta 1980 je bil 41,8 odstotkov, leta 1983 pa že 42 odstotkov.

Iz zbranih podatkov je za neukega opazovalca težko razbrati točen odstotek rasti narodnega dogodka po posameznih obdobjih, vsekakor pa je izkazana ta rast. Zanimivo pa je, da realna vrednost osebnih dohodkov v zadnjih letih upada, medtem ko je ta vrednost rasla vse do leta 1978. To pa je že področje, o katerem pogosto pišemo tudi v naših splošnih člankih, vzroke pa bi morali iskati v splošnem gospodarskem položaju Slovenije in Jugoslavije, ki izvirajo iz prevelike tuje zadolženosti in s tem povezanega vračanja posojil.



urednik  
vam

vaša  
pisma

*Del te številke, ki je pred vami, posvečamo počastitvi jubileja konca druge svetovne vojne, ki je bil hkrati tudi konec velikega narodnoosvobodilnega boja jugoslovanskih narodov in obenem začetek izgradnje nove Jugoslavije. Tokrat se nismo odločili za naštevane ogromnih dosežkov, ki jih je naredila naša družba v teh povojnih letih, temveč smo poskušali obuditi spomin na izjemno velik prispevek izseljencev pri boju za osvoboditev izpod nacifašizma in pri povojni izgradnji domovine. Žal je večina neposrednih pobudnikov te velike izseljenske akcije v obdobju druge svetovne vojne že pokojna, za njimi pa so ostali številni dokumenti in pričevanja, ki še vedno niso vsa v celoti raziskana. Dela za raziskovalce, zlasti za zgodovinarje, ki se bodo posebej posvečali prav deležu naših izseljencev v teh prelomnih gibanjih, bo še dolgo časa dovolj.*

*Ko smo že pri izseljencih, naj zapišem trditev številnih naših rojakov, ki so se izselili z našega ozemlja že pred prvo svetovno vojno ali v obdobju med obema vojnama, da je šele nova Jugoslavija začela spodbujati stike s pripadniki našega naroda, ki živijo na tujem. Vse, kar je bilo na tem področju narejenega prej, je bila bolj pobuda zasebnikov, kakor pa skrb države kot take; izseljeni ljudje so bili za narod tako rekoč odpisani, saj v tistem času zaradi težjih komunikacij niti njihovi obiski sorodnikov niso bili tako pogosti in možni kot v zadnjih desetletjih. Res pa je tudi, da takrat nihče ni načrtno spodbujal teh stikov.*

*Šele razburljivi vojni dogodki so dokazali, kolikšna je moč izseljenskega življa, povojni čas pa je spodbudil pravi polet obiskov v tako imenovanem starem kraju. Lahko trdimo, da so se stiki z matično domovino krepili iz leta v leto, se bogatili, čedalje bolj objektivne so bile informacije tako pri izseljencih o domovini kakor tudi v domovini o izseljencih.*

*Danes je ta naša domovina lahko resnično ponosna na naše ljudi na tujem in na njihov delež pri utrjevanju ugleda naše države v tuji javnosti, ponosna pa je lahko tudi na to, kar so izseljenci storili med vojno za mednarodno priznanje našega pravičnega boja. Ponosni smo lahko tudi na to, da naši ljudje kljub izjemnim naporom za lastno uveljavitev v tujem okolju, nikoli niso pozabili tudi na svoje ljudi, ki so se borili za svoj obstoj in drugačen način življenja doma.*

Jože Prešeren

## Najlepši mesec v Sloveniji

Oglašam se vam po dolgem času. Najprej se vam moram zahvaliti za moj najlepši mesec v Sloveniji – tisti, ko sem obiskovala poletno šolo slovenskega jezika v Kranju.

Tako pozno se vam oglašam zato, ker sem prišla domov šele v decembru. Najprej sem bila nekaj časa pri sorodnikih, potem pa sem šla še za en mesec v Kanado. Tam sem obiskala tudi prijateljice, ki sem jih spoznala v šoli – Irena in Frank Štaudohar iz Toronta in Irena Maks iz Windsorja. Potem sem se vrnila v Slovenijo, se pozdravila s sorodniki in se po šestih mesecih potovanja vrnila v Avstralijo.

Zdaj sem v službi pri Avis, kjer izposojajo avtomobile. Zaradi tega se letos na žalost ne bom mogla vrniti v Slovenijo, da bi šla ponovno v poletno šolo. Če pa bo vse tako, kot si zamišljam, pa bi prihodnje leto rada prišla na »Heritage Tour«, ki bi jo organizirali za udeležence poletnih šol. To bi res rada, kar sporočite mi pogoje, ceno itd. Najbolj všeč mi je tisti program Slovenija 14 dni.

Vesna Kavčič, Guildford, NSW,  
Avstralija

## Hrepenenje po domovini

Že večkrat sem vam mislil pisati, vendar sem kar dolgo odlašal. Kot vidim, imate težave z odgovori na pisma naših rojakov po svetu. Vidim pa, da skušate ustreči vsakemu.

Ne vem, zakaj rojak V. J. iz ZDA (RG št. 12/84) prinaša v svojem pismu nekaj neverjetnega o pošiljanju paketov in denarja. Ne vem, če objavite moje pi-

sma ali ne. Postane mi težko pri srcu, zakaj takšno je moje hrepenenje po domovini. Povrh tega pa takšne obtožbe po 40 letih. Zelo je zanimivo, da rojak, ki pravi, da ima rad domovino, jo obenem tako sovraži. Vem, da je to težko, vendar kar je reš, je res.

Že precej let živim v tujini, ljubim pa domovino, naš prelepi pomurski kraj, iz katerega imam tudi precej knjig naših pisateljev, kot so Miško Kranjec, Ferdo Godina in drugi.

Zelo bi bil vesel, če je mogoče objaviti kakšno sliko iz moje rojstne vasi Dolnja Bistrica. Res pravim, če je mogoče, če ni, pa tudi v redu. Razumljivo je, da vsakemu ni mogoče ustreči. Ponosen pa bi bil, ko bi svojim prijateljem lahko pokazal sliko moje rojstne vasi, ki ni ena od zadnjih v Pomurju. Večkrat sem že bral o napredku, kar mi je v ponos, da tudi Pomurje ne zaostaja za drugimi.

Rad bi tudi vedel, če brat moje mame še poveljuje gaislskemu društvu v Dolnji Lendavi. Danijel Kreslin je leta 1976, ko sem bil na kratkem dopustu doma, še poveljeval tamkajšnjim gaislcem.

Štefan Cigan, Edmonton, Alberta,  
Kanada

## Domača govornica

Vem da dolgujem za Rodno grudo, vse bom poravnal, upam pa, da mi boste še naprej pošiljali ljubljeno revijo iz domačih krajev. Dolg mi je čas po Sloveniji in domači govornici. Revija mi vsekakor veliko pomaga pri ohranjanju slovenskega jezika, kajti v moji hiši se govori samo angleško. Žena prebira samo, kar pišete v tem jeziku.

Ivan Majcen, Scarborough, Ont.,  
Kanada

## Rada berem, težko pišem

Pošiljam vam naročnino za Rodno grudo, kar je več, naj bo za tiskovni sklad. Stara sem bila 14 let, ko smo odhajali iz rojstne domovine. Zdaj sem stara že 70 let in komaj čakam, da dobim revijo. Je prav zanimivo



branje. Rada namreč berem, težko pa pišem. Vsem, ki ste odgovorni za Rodno grudo, želim veliko uspehov tudi v prihodnje in vas lepo pozdravljam.

Mary Rojc, Joliet, Ill., ZDA

## Vedno kaj novega

Rodno grudo zelo rada prebiram. Zanima me, kaj delajo slovenska društva po Evropi in drugod. Vedno je kaj novega in zanimivega. Posebno mi je všeč razmišljanje Ine Slokan, to najprej preberem, potem pa drugo. Zanimiv je tudi Slovenski lonec, novice iz Slovenije. Naši po svetu, sploh vse mi je zelo všeč.

Pri nas v Belgiji je zelo huda zima. Tu sem že 50 let, pa ni bilo še nikoli toliko snega kot letos in tak mraz, kot je zdaj.

Jožefa Globelnik, Maasmechelen, Belgija

## Glas od Žirovke

Po dolgem času se oglašam iz Clevelanda, Ohio. Pred leti sem delovala za razširjanje Rodne grude, prodajala pa sem tudi Slovenske (izseljenske) koledarje. Domovino sem obiskala leta 1963. Leta 1972 je prenehal s petjem naš pevski zbor Triglav po 25 letih obstoja. V tem času smo izgubili številne ljubitelje slovenskega petja pa same pevce in voditelje. Naj bo blag spomin vsem! Celoten zadnji koncertni program je moja hči posnela na trak, ki ga še zdaj poslušam in se mi ob tem pogosto zarosijo oči, ko slišim mojega pokojnega



Anna Jesenko kleklja v Clevelandu

moža Jacka Jesenka. Zboru je predsedoval polnih 25 let.

Tu imamo precej hudo zimo. Dneve si krajšam z ročnimi deli. To so klekljane čipke, ki sem se jih naučila delati kot mlado dekle doma v Žireh.

Anna Jesenko, Cleveland, Ohio, ZDA

## Koledar je zanimiv

Kakor lani sem tudi letos malo pozen s poravnavo naročnine za Rodno grudo. Vzrok je težka bolezen. Imel sem namreč težko operacijo in sem bil par tednov v bolnici, potem pa sem še tri tedne ležal doma in še danes nisem dober. Upam, da bo šlo na boljše.

Sporočam vam tudi, da sva z ženo z veseljem prejela Slovenski koledar, ki je zelo zanimiv in ga z veseljem bereva. Lep pozdrav vsem doma in po svetu.

Gizela in Štefan Lesic, Strathroy, Ont., Kanada

## Slovinci med Francozi

Tukaj, v Franciji sem že 54 let, pa je kar hitro minilo. Včasih je bilo tudi hudo, pa se človek vsemu privadi. Tukaj smo samo trije Slovinci med Francozi. Doma sem z Blok, Hudi vrh, rojena Mišič. Pozdravljam vse prijatelje in znance.

Francka Zgonec, Gravelines, Francija

## Čestitke ob 80-letnici

V imenu mojega moža se iskreno zahvaljujem za čestitke, ki ste mu jih poslali ob 80-letnici. Zelo naju je ganilo, da ste se spomnili naju obeh. Prav lepo smo praznovali kar celih 14 dni. Številni prijatelji so mu hodili čestitati, tudi od društva Jadran. Vse je bilo zelo ganljivo in veselo.

Njegovo življenje je res težko, a vse potrpežljivo prenaša, čeravno večkrat opazim njegove solzne oči.

Naše društvo je imelo občni zbor 27. januarja. Odbor je ostal isti, kar je pravo priznanje članov za požrtvovalno delo. Tudi družinski večer 10. januarja smo prav lepo obhajali. Velika ru-

čniška dvorana je bila polna. Mladi in stari člani so se naplesali do ranega jutra.

Zima nas je malo zapustila, ko smo se je res naužili. Imeli smo veliko snega, kar tukaj ni navada. Zdaj pa se borimo proti spomladanski gripi.

Anton in Karolina Škruba, Merlebach, Francija

## Arnovo selo

Prosim, obvestite me, do kdaj imam plačano naročnino. Ali mislite, da bi kdaj lahko kaj napisali o vasi Arnovo selo pri Artičah, kjer je bil rojen moj oče?

Tone Vahčić, Willoughby Hills, OH, ZDA

## Bela krajina

Želela bi, da bi kaj napisali, če je le mogoče, o Beli krajini, sem od tam doma, blizu Vinice ali Črnomlja.

Lep pozdrav vsem.

Angela Starešinič, Ottawa, Ont., Kanada

## Zahvala ansambla »Slavček«

Sredi januarja se je z večtedenske turneje po Kanadi in delno tudi ZDA vrnil ansambel Slavček iz Novega mesta z vodjo Ivanom Šiško. Ansambel je med našimi rojaki gostoval na povabilo Kanadsko-slovenske skupine za kulturne izmenjave in v sodelovanju s slovenskimi društvi širom Kanade. Med obiskom v našem uredništvu nam je vodja ansambla Ivan Šiška pripovedoval, da je ansambel prepotoval okrog 32.000 kilometrov in da je obiskal slovenske rojake v Torontu, Montrealu, St. Catharinesu, Londonu, Hamiltonu, Edmontonu, Winipegu, Kelowni in Vancouverju. Prek naše revije se iskreno zahvaljujejo za gostoljubje.

»Posebno toplo se zahvaljujemo vsem slovenskim društvom in posameznikom, ki so se resnično izredno potrudili, da nam na potovanju ne bi ničesar manjkalo in da so nam raz-

## Nikoli ne bomo pozabili

Z ženo vam pošiljava denar za naročnino Rodne grude in za Slovenski koledar 1985. V primeru, da ne bo dovolj, prosim, da mi sporočite, če pa je kaj več, naj bo v tiskovni sklad. Že vnaprej se vam zahvaljujem za redno pošiljanje Rodne grude, ki nam prinaša košček naše lepe in prelepe Slovenije, ki je ne bomo nikoli pozabili. Lepo vas pozdravljamo vsi Slovenci iz Ottawe.

Lojze in Margareta Krauthaker, Ottawa, Kanada

kazali številne krajevne znamenitosti. Želimo si, da bi nas tudi oni kdaj prišli pogledat, le tako jim bomo lahko vrnili delček njihove prijaznosti.« nam je dejal Ivan Šiška. »Vse je bilo enkratno, v veliko pomoč sta nam bila tudi jugoslovanska konzulata v Torontu in Vancouverju, naša posebna zahvala pa velja tudi predsedniku KSS Ludviku Steguju in še zlasti Franku Kukovici, ki nas je izredno požrtvovalno spremljal vso pot, od prvega pa do zadnjega dne našega bivanja v Kanadi.«

Ansambel Slavček je mimogrede, na povabilo Francka Sterleta, »skočil« tudi na obisk v Cleveland, kamor bi se radi vrnili še kdaj.

Ansambel sestavljajo poleg omenjenega vodje Ivana Šiške iz Novega mesta še Slavko Plut iz Semiča, Jože Oven iz Semiča, Franc Urbančič iz Straže in pevka Jožica Mavsar iz Novega mesta. Pevec, povezovalc programa in humorist je Lojze Ambrož iz Grosupljega.



## dogodki



*Minilo je pet let, odkar je 4. maja 1980 v Ljubljani umrl Josip Broz Tito, legendarni vodja jugoslovanskih partizanov in narodnoosvobodilnega boja jugoslovanskih narodov in narodnosti ter dolgoletni voditelj nove Jugoslavije. Spomin nanj in na njegova dela ostaja živ tako v domovini kot tudi zunaj jugoslovanskih meja. Na sliki: eno od Titovih številnih srečanj z izseljenci, posnetek je iz New Yorka.*

### Simfoniki RTV Ljubljana v ZDA

Konec marca so se z večtedenske turneje po ZDA vrnili člani simfoničnega orkestra RTV Ljubljana, ki so imeli na številnih koncertih ameriške turneje – tokrat že druge – izredne uspehe. Turnejo so začeli v Portlandu v Oregonu in končali v Naplesu na Floridi, prepotovali pa so okrog 15.000 kilometrov. Slovenski simfoniki so si na tem gostovanju močno utrdili sloves odličnih umetnikov, zato lahko predvidevamo, da to gostovanje ni bilo zadnje.

Simfonike RTV Ljubljana sta na tej turneji vodila dirigenta Marko Munih in Anton Nanut, posebej pa so se izkazali tudi solisti Monika Skalar, Jože

Falout, Ciril Škerjanec in Alojz Zupan.

### Sodelovanje Ljubljane in Leverkusna

Med mestom Leverkusen in Ljubljano so se spletle prijateljske vezi že leta 1979, ko so podpisali dogovor o prijateljskem sodelovanju. Ob prvem pomladanskem dnevu, 21. marca letos, pa je bila v Domu Ivana Cankarja v Ljubljani otvoritev razstave, na kateri so se predstavili gostje iz Leverkusna. Nemško delegacijo tega mesta je vodil nadžupan Horst Henning, slovensko pa ljubljanska županja Tina Tomlje. Gostje so se ob tem obisku pogovarjali o sodelovanju na gospodarskem področju, obiskali so delovne

organizacije Lek in Bayer Pharmo, Medex in pivovarno Union. Medex naj bi s pomočjo Leverkusna več izvažal, firma Bayer AG pa bi Medexove proizvode prodajala. V začetku aprila so naši strokovnjaki obiskali Leverkusnen in si ogledali objekte za sežiganje komunalnih odpadkov in čistilne naprave, s kakršnimi naj bi po načrtu razvoja Ljubljane do leta 2000 posodobili tudi naše glavno mesto.

Sodelovali bodo tudi na kulturnem področju. Tradicionalna je že izmenjava počitniških letovanj otrok in izmenjava študentov na praksi. 60-članska godba iz Leverkusna bo igrala na letošnji »Ohceti v Ljubljani«, ko bodo predstavili tudi svoj ženitni par. Ljubljanski mladinci se bodo v juliju udeležili mednarodnega mirovnega tabora v Leverkusnu, septembra pa bodo priptovali tja meščani Ljubljane.

### Koroška vigred v Ljubljani

Izjemen dogodek so bili kulturni dnevi koroških Slovencev v Cankarjevem domu v Ljubljani, od 14. do 16. marca, končali pa so jih s slavnostno prireditvijo z naslovom »Koroška pomlad – naša vigred«. Prireditev so pripravile Slovenska kulturna zveza iz Celovca, Krščanska kulturna zveza iz Celovca, Zveza kulturnih organizacij Slovenije in Cankarjev dom iz Ljubljane.

Začeli so s koncertom učencev glasbene šole na Koroškem, ki sta ga pripravili Glasbena šola na Koroškem in Zveza društev glasbenih pedagogov Slovenije. Ta šola si je zadala za nalogo, da spodbudi vrsto nadarjenih mladih ljudi po slovenskih krajih na Koroškem za bodoče pedagoge, ki bodo vodili lastne pevske zборе in instrumentalne skupine ter ohranjali melos in izročilo slovenske ljudske pesmi v krajih, kjer žive Slovenci. Koroški Slovenci so se nam nadalje predstavili z igro »Evgen« v izvedbi odra Mladje koroške dijaške zveze ter z literarnim večerom koroških pesnikov, pisateljev in kantavtorjev. Mnogi med njimi so izšli iz kroga literarne revije »Mladje«. Med njimi je tudi dobitnik Petrarčove nagrade za poezijo Gustav Januš, ki se nam je tokrat predstavil s slikarsko razstavo. Naslednji dan so potekala pričevanja o zlorabi nacizma na Koroškem, prof. Norbert Schausberger pa je predaval o nastanku Avstrijske državne pogodbe s poudarkom na 7. členu.

Otroška matineja, ki jo je priredila lutkarska skupina dunajskih študentov, je razveselila najmlajše z igrico Franeta Puntarja Hruške gor, hruške dol.

Zadnji večer je bil svojevrsten praznik, ki mu je dala obeležje slovenska



pesem koroških zborov, plesi folkloristov, zvoki tamburašev, radoživost igralcev in zgodovinsko obarvana spremna beseda. Mladost na odru, naša vigred onkraj meje, ki poganja močne kali v bodočnost.

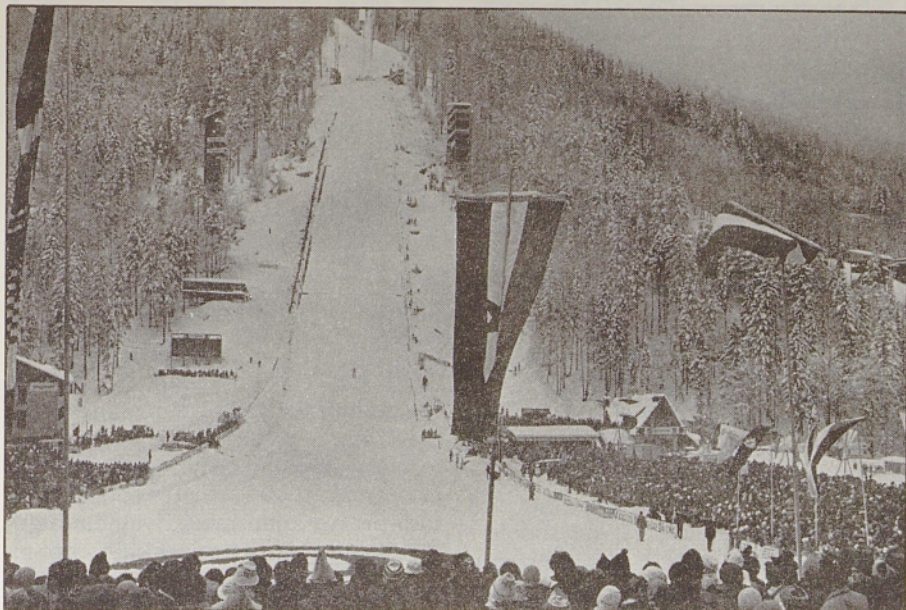
## Planica '85 rekordna

8. svetovno prvenstvo v smučarskih poletih je ponovno potrdilo vodilno vlogo slovenskemu skakalnemu središču – Planici. Zdaj ima naša Planica ponovno svetovni rekord dolžine leta, ker je brez dvoma zasluga odlične skakalnice, prenovljene planiške velikanke, delo konstruktorjev bratov Gorišek.

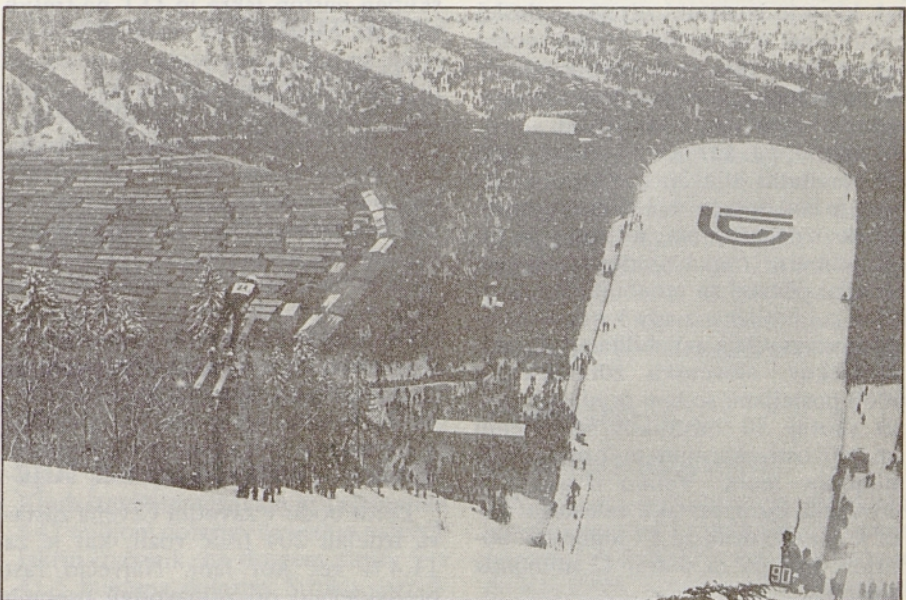
Ponovno pa so bili dnevi tekmovanj v smučarskih skokih v Planici pravi slovenski športni praznik, saj je dolina pod Poncami pritegnila v treh dneh kar okrog 150.000 gledalcev iz vse Slovenije, Jugoslavije in tudi tujine.

Junak letošnje Planice je brez dvoma 22-letni Finec Matti Nykänen, ki je zmagal na vseh posamičnih tekmovanjih, že prvega dne, 15. marca, pa je dosegel tudi svetovni rekord – 191 metrov. V končnem seštevku je Matti Nykänen zmagovalec, na drugem mestu je bil Weissflog iz Nemške demokratične republike, na tretjem pa Ploc iz ČSSR. Najboljši Jugoslovian je bil Miran Tepeš na 6. mestu, Primož Uлага je osvojil 11. mesto, Matjaž Žagar pa 13. mesto. Tudi z našimi tekmovalci smo lahko res zadovoljni. Za nameček smo dobili tudi novi jugoslovanski rekord v dolžini poleta, ki ga je s 185 m postavil Matjaž Debelak kot predskakalec.

Ob zlatem jubileju je Planica torej zablestela v vsem svojem sijaju.



Prenovljena planiška velikanka naj bi dovoljevala skoke tudi do 200 metrov. Planica ob zlatem jubileju – dosežen je bil svetovni rekord: 191 m. (foto: Joco Žnidaršič)



V treh dneh planiških poletov je obiskalo dolino pod Poncami blizu 150.000 ljudi.

## JAT krepi svojo floto

Jugoslovanski aerotransport je dobil od Investicijske banke garancijo za nakup dveh letal tipa boeing 737-300, ki bosta stali 69 milijonov dolarjev. JAT bo pri tem nakupu sodeloval s 13 milijoni 800 tisoč dolarjev, inozemski kredit pa bo znašal 55 milijonov 200 tisoč dolarjev. Letala bodo v našo državo prispela konec letošnjega ali v začetku prihodnjega leta. Skupaj z nekoliko prej kupljenimi letali DC-10 bo tako JAT svojo floto kar precej okrepil. Z nakupno pogodbo je tudi dogovorjeno, da bodo Američani pri nas kupili blaga v vrednosti 50 odstotkov od vrednosti letal. V ta posel so vključene Prva petoletka iz Trstenika, zemunski Teleoptik in mostarski Sokol ter nekatere druge delovne organizacije iz države.





## Slovensko zdravstvo izvažata

Publikacija z naslovom »Zdravje«, ki jo je izdal republiški komite za zdravstvo in socialno varstvo v sodelovanju z Imosom, zdravstvenimi organizacijami, farmacevtsko industrijo in poslovno skupnostjo slovenskih zdravilišč, je prvi poskus celovite predstavitve slovenskega zdravstva tujim partnerjem. Kot taka bo zapolnila vrzel, ki so jo izvozniki zdravstva doslej občutili pri nastopanju v tujini, poleg tega pa bo v dokajšnji meri presekala tudi miselnost, da je zdravstvo le »poraba« in zato nima kaj izvažati.

Podatki pa kažejo drugače: samo Univerzitetni klinični center iz Ljubljane je lani dosegel 1,2 milijona dolarjev deviznega priliva, to vsoto pa bo ob primerni organiziranosti letos še povečal. Zavod za rehabilitacijo invalidov iz Ljubljane izvažata v tujino polovico proizvodnje rehabilitacijskih pripomočkov, slovenska zdravilišča s 6000 posteljami so lani prodala v tujino skoraj 30 odstotkov nočitvenih zmogljivosti, kar jim je prineslo 21 milijonov mark. Veliko izvažata tudi slovenska farmacevtska industrija: Krka je lani izvozila za 57 milijonov dolarjev, Lek pa za skoraj 42 milijonov dolarjev.

Potrebe po devizah za uvoz zdravil, potrošnega materiala itd. so v Sloveniji velike: samo lani so za to porabili blizu 20 milijonov dolarjev. Spričo težav pri zagotavljanju deviz za te potrebe je zato toliko pomembnejši izvoz samega zdravstva. Publikacija, ki kaže razvoj, napredek, zmogljivosti, dosežke in usmeritve slovenskega zdravstva, je nato spodbuda in predvsem velika pomoč izvoznikom na tem področju.

»Zdravje« je vsebinsko, oblikovno in tehnično na dostojni višini, izšlo pa je v angleškem jeziku v nakladi 5000 izvodov.

## Širše sodelovanje Iskra-ITT

Iskra in švedska firma ITT sta pred kratkim podpisali dve pomembni pogodbi. Po poldrugem desetletju sode-

lovanja z ITT, ko je bila Iskra predvsem kupec izdelkov te znane firme predvsem s področja telefonije in železniške avtomatizacije, sta se partnerja dogovorila za razširitev sodelovanja tudi pri razvojno raziskovalnem delu, izpopolnjevanju proizvodnih procesov, dviga produktivnosti dela, nadalje so se dogovorili za izboljševanje preskrbljenosti jugoslovanskega tržišča s sodobnimi izdelki in hkrati za večji izvoz enotam ITT, kot tudi za skupen nastop Iskre in ITT na tretjih tržiščih. Možnosti za tesnejše sodelovanje so odprte predvsem na področju digitalne telefonije, inženiringa, železniške avtomatizacije, digitalne televizije, fiber optične opreme, podsklopov in terminalov, digitalnega PABX, mikroelektronike, digitalnega prenosa itd. Druga pogodba je že bolj konkretna, saj sta se partnerja dogovorila o menjavi modemov. V prihodnjih petih letih naj bi obseg menjave dosegel vrednost 15 milijonov švedskih kron v eno smer, odprte pa so možnosti za nadaljnjo razširitev sodelovanja.

## Vsak tretji avto na tuje

Letos bodo v zavodih Crvena zastava izdelali 204 tisoč vozil, kar je za 11,4% več kot lani. Največjo rast predvidevajo pri proizvodnji osebnih avtomobilov in sicer za 18,1%. Skoraj vsako tretje vozilo bodo prodali tujim kupcem. Sem pa še ni vštet izvoz v ZDA, kamor naj bi izvozili 20 tisoč avtomobilov jugo. Vrednost letošnje ga izvoza Crvene zastave naj bi znašala 250 milijonov dolarjev.

## 50.052 ton izdelkov iz »Save«

Lansko leto so v Industriji gumijevih, usnjenih in kemičnih izdelkov Sava iz Kranja proizvedli 50.052 ton izdelkov, kar je za 1,8% nad planom in 2,8% več kot leta 1983. Prodali so jih za prek 20 milijard dinarjev, kar je za 4,7% več od načrtovanega in 80% več kot leto poprej. Na tuje so prodali za 38 milijonov dolarjev izdelkov, od tega za 34 milijonov na konvertibilni trg, ostalo pa na klirinški. V primerjavi z letom 1983 je fizični obseg izvoza po-

rastel za 10%. V tozdu Avtopnevmatika so izdelali 32.836 ton izdelkov in plan presegli za 2,4%, v tozdu Velopnevmatika so izdelali 3824 ton izdelkov in plan presegli za 4,9%, gumenotehničnega blaga so naredili 7074 ton izdelkov, s čimer so proizvodnjo presegli za 8,9%, umetnega usnja so naredili 3153 ton, kar je 11,1% manj od načrtovanega, proizvodnja klinastega jermenja je dosegla 9000 ton, kar je toliko kot so načrtovali, s proizvodnjo 3266 ton tehničnih in keramičnih izdelkov pa so plan dosegli le 93,7-odstotno, v gumarni pa so s proizvodnjo 1044 ton letni plan presegli za 4,4%.

## Skoraj milijon malih gospodinjskih aparatov

Tozdu MGA Nazarje je lani povečal izvoz, ki je vrednostno večji za 3% količinsko pa za 13% v primerjavi z letom 1983. Težave z oskrbo so terjale prerazporejanje delavcev. V preteklem letu so v tej organizaciji izdelali 992.309 malih gospodinjskih aparatov ali 7% več kot predlani. Vrednost proizvodnje je dosegla 1.169,5 milijonov din, kar je za 78% več kot leto poprej. Količinsko so tako plan dosegli 100%, vrednostno pa 106%. Izvozili so 392.309 aparatov, vrednost le-teh pa je 447,5 milijona din.

## Pol milijona kompresorjev

V tozdu Kompresorji v Črnomlju so lani izdelali 409.689 kompresorjev, kar je za 44,7% več kot leto poprej. Obseg proizvodnje za leto 1984 je bil sprva predviden v višini 550.000 kompresorjev, vendar ni bila zagotovljena dobava elektromotorjev. Zato so potrdili nov plan 400.000 kosov in ga ob polni zasedenosti ene izmene, ob enakem številu zaposlenih kot v letu 1983, izpolnili s 102,4%.

## Jugoslavija izvozila za 390 milijonov dolarjev mesa

Po podatkih sklada za razvoj prireje in prodaje živine in mesnih izdelkov je



bila lani vrednost jugoslovanskega izvoza na tržišča 38 držav Azije, Afrike, Evrope, Severne Amerike in Avstralije skoraj 390 milijonov dolarjev. Od tega je šlo na konvertibilna tržišča 316,7 milijona dolarjev.

Lani je bila največji kupec Italija, kamor je šlo za 122,3 milijona dolarjev živine in mesnih izdelkov. Drugo po vrednosti je ameriško tržišče, na katero je Jugoslavija prodala za skoraj 30 milijonov dolarjev.

Letos naj bi Jugoslavija izvozila živine in mesnih izdelkov za 484,9 milijona dolarjev, od tega na konvertibilno tržišče dobrih 382 milijonov dolarjev.

## Obetavni sporazum s tujim partnerjem

Predstavniki Elektronske industrije Niš in nizozemskega Philipsa so podpisali dolgoročni sporazum o sodelovanju, ki ureja delitev dela pri osvajanju novih tehnologij na področju mikroelektronike. EI in Philips se odrekata kupoprodajnim odnosom kot obliki sodelovanja. Z novim sporazumom sprejemata delitev dela na področju izdelave katodnih cevi za barvne televizorje, elektronskih elementov, gospodinjskih strojev, različne opreme za profesionalno elektroniko ter avdio in video izdelkov za široko porabo. Predvidena so tudi skupna vlaganja in skupno nastopanje na tretjih trgih.

## Kras je dobil vodovod

Pred nedavnim so na Sežanskem zaključili gradnjo vodovoda, največjo investicijo v infrastrukturo doslej. Zmogljivost vodovoda je 250 litrov vode v sekundi. Z zdravo pitno vodo bo sedaj preskrbljeno 14.500 prebivalcev Krasa. Gradnja vodovoda od Klaričev do Sežane je skupaj z vsemi spremljajočimi objekti veljala 950 milijonov dinarjev. SIS za vodno oskrbo sežanske občine je prispeval 74 milijonov dinarjev, Zveza vodne skupnosti Slovenije 366 milijonov, vseh posojil je bilo za 500 milijonov, novogoriška občina, kjer »vodo iz tega vodovoda že dobiva pet krajevnih skupnosti, je nakazala 18 milijonov, občani so s prispevkom zbrali v štirih letih 136 milijonov, od prispevka, ki ga plačuje sežansko združeno delo za vodo, se je nateklo 246 milijonov, vojaki pa so opravili za 20 milijonov dinarjev del.

## Energoprojekt v Maleziji

Energoprojekt bo v Maleziji gradil 56,2 kilometra dolg odsek avtomobilske ceste od Kuala Lumpura do Johore Baharu v vrednosti 205 milijonov malezijskih dolarjev (84,5 milijona



V belokranjski tovarni za predelavo vrtnin Belsad v Črnomlju (foto: Janez Zrnc)

ZDA dolarjev). Energoprojekt bo pričel graditi avtomobilsko cesto prihodnje leto, gradnja pa mora biti zaključena v 28 mesecih.

## Iskrinih 215 milijonov izvoznih dolarjev

SOZD Iskra je v lanskem letu začrtani izvoz 264 milijonov dolarjev izpolnila le 82-odstotno in v tujini iztržila 215,6 milijona dolarjev. Na konvertibilnem tržišču so plasirali 81,5 odstotkov izvoženega, manj uspešni so bili s prodajo na klirinško področje. Kljub številnim težavam je Telematika z 42 milijoni dolarjev še vedno največji Iskrin izvoznik, na drugem mestu je z 41,5 milijoni dolarjev Široka potrošnja, tej sledi Elektrooptika, tik za njo pa sta z 22 oziroma 20 milijoni dolarjev Kibernetika in Avtomatika, po 15 milijonov dolarjev sta izvozili IEZE in Avtoelektrika, z manj kot desetimi milijoni so pri izvozu udeleženi ISEZ, ERO in Kondenzatorji, med manj uspešnimi izvozniki pa so Zmaj, Delta in Mikroelektronika. Med večjimi Iskrinimi kupci so s konvertibilnega področja Irak, Italija, Turčija, Velika Britanija, Francija, Alžirija, Švica in ZDA, med kupci s klirinškega tržišča pa Sovjetska zveza, Nemška demokratična republika in Češkoslovaška.

## Gonilniki za ZDA

V ljubljanskem Turboinštitutu so razvili dva tipa pločevinastih gonilnikov z več inaicami za manjše Francisove turbine za močjo do 500 KW, s pomočjo katerih je mogoče doseči 86-odstotni izkoristek vodne moči. Za te

Turboinštitutove pločevinaste gonilnike se je pričela zanimati tudi ameriška firma Cornel Pumb iz Portlanda. Kmalu zatem je Turboinštitut s pomočjo Metalke iz Ljubljane sklenil s firmo Cornel Pumb pogodbo o prodaji licence za izdelavo dveh tipov pločevinastih gonilnikov. V Turboinštitutu pričakujejo, da se bo podjetje Cornel Pumb odločilo za nabavo več inaic obih tipov pločevinastih gonilnikov.

## Pogodba s Heckelmannom

Kopitarna iz Sevnice je sklenila z nemško tovarno Lorenzo Heckelmann pogodbo o dolgoročnem sodelovanju do leta 1996. Tovarna Heckelmann je znana tovarna obutve za prosti čas, zanimiv pa je tudi njihov program gospodinjskih potrebščin (na primer ščipalke za perilo), kjer sploh nimajo tekmeča. Po sklenjeni pogodbi si bosta Kopitarna in Heckelmann razdelila del proizvodnega programa in se zanj specializirala. Razmerje menjave je določeno v razmerju 100 proti 125 v korist Kopitarne. V sevniški Kopitarni se nameravajo v zvezi z novo pogodbo lotiti tudi novih vlaganj in pri tem uporabiti tudi IFC posojila.

## PREGOVORI IN REKI NA SLOVENSKEM

Ne škoduje toliko večerno sedenje, kakor jutranje ležanje.



# Izjemen delež izseljencev v boju za osvoboditev

dr. Matjaž Klemenčič

Znanstvena literatura, ki bi obravnavala pomoč izseljencev narodno-osvobodilnemu boju in njihovo dejavnost med drugo svetovno vojno je razmeroma skromna. O tem je pisal dr. Ivan Čizmič<sup>1</sup>, poleg tega pa je objavil Matjaž Klemenčič članek v zborniku o Louisu Adamiču, ki je izšel ob simpoziju o Louisu Adamiču ob 30-letnici njegove smrti, v Ljubljani 1981. Velikega pomena so spominski viri, pri čemer moramo upoštevati tako spomine tistih, ki so bili naklonjeni podpori NOB med jugoslovanskimi Američani<sup>3</sup>, kot tudi spomine tistih, ki so to podporo zavračali.<sup>4</sup>

Po podatkih popisa prebivalstva iz leta 1940 je bilo med drugo svetovno vojno v ZDA 184.420 Slovencev, 119.360 Hrvatov in 38.920 Srbov prve in druge generacije<sup>5</sup>, medtem ko cenijo sodobniki kot npr. Mladineo število Slovencev, Hrvatov, Srbov in Makedoncev v ZDA v tem času na okrog milijon.<sup>6</sup> Ti izseljenci so bili ob izbruhu druge svetovne vojne organizirani v več kot tisoč podpornih društvih, cerkvenih združenjih in političnih organizacijah.<sup>7</sup>

Že takoj ob napadu nacifašističnih sil na Jugoslavijo oziroma še pred njim je znani pisatelj slovenskega rodu Louis Adamič, ki je bil tedaj tudi član narodno-obrambnega sveta ZDA, v katerem je bil zadolžen za izseljenske skupine<sup>8</sup>, 19. marca leta 1941 poslal telegram dr. Vladku Mačku, v katerem je izrazil željo Američanov jugoslovanskega porekla, da bi se Jugoslavija uprla zahtevam nacifašizma.<sup>9</sup> Adamič je takoj po nemškem napadu na Poljsko v pismu, ki ga je pisal Janku Roglju, zapisal, da bo treba ustanoviti odbor ameriških Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki naj bi zavzel stališča jugoslovanskih narodov oziroma njihovih priseljencev v ZDA do vprašanja družbeno-politične ureditve.

6. aprila leta 1941 je prišlo do napada sil osi na Jugoslavijo. Gibanje, ki ga je med ameriški Jugoslovani sprožila druga svetovna vojna, je šlo predvsem v dveh smereh, to je v zbiranje sredstev za pomoč v vojni porušene domovine, ki ga je med Slovenci sprva vodil Jugoslovanski pomožni odbor, med Hrvati pa poseben odbor Hrvatske bratske zajednice; srbski levičarsko nastrojeni Američani pa so denar zbirali prek posebnega odbora, ki so

ga sestavili pri Slobodni reči, glasilu srbskih komunistov in njihovih somišljenikov v ZDA.<sup>12</sup> Nato pa so se z zbiranjem materialnih sredstev za pomoč stari domovini začele ukvarjati politične organizacije, ki so jih ustanovili pripadniki posameznih etničnih skupin, to je Slovenski ameriški narodni svet, hrvatski narodni kongres, Srpski vidovdanski kongres in bolgarsko-makedonski kongres v okviru vojnega pomožnega sklada Američanov jugoslovanskega porekla, potem ko so s posredovanjem Louisa Adamiča pridobili za to potrebno vladno dovoljenje.<sup>13</sup> O politični akciji v zvezi z dogodki v stari domovini so se slovenski Američani sprva dogovarjali predvsem na sejah južnoslovanskega pomožnega odbora Slovenske sekcije, hrvatski pa na sejah glavnega odbora Hrvatske bratske zajednice. Pobudo za akcijo v zvezi s staro domovino so dajali tudi člani vladne misije kraljevske vlade, ki so se z namenom, da bi vplivali na politično akcijo jugoslovanskih Američanov, znašli od leta 1941 v ZDA.<sup>15</sup> Za ameriške Slovence je pomemben tudi prihod patra Kazimirja Zakrajška, ki je do leta 1928 v Ameriki urejeval časopis in koledar Ave Maria. Pater Kazimir Zakrajšek je skušal usmeriti politično akcijo ameriških Slovencev v prid emigrantski vladi. Za svoje delovanje je prejemal tudi denar emigrantske vlade.<sup>16</sup> 4. januarja leta 1942 je Adamič sklical sestanek voditeljev podpornih in drugih slovenskih organizacij. Na tem sestanku je spregovoril o vprašanju stališča ameriške vlade do svobodnih gibanj njenih državljanov v zvezi z njihovimi starimi domovinami in jih opozoril na to, da ameriška vlada tudi po napadu na Pearl Harbour ni zavzela negativnega stališča do narodnih kongresov etničnih skupin.<sup>17</sup> Na tem sestanku je bil navzoč tudi minister Snoj, ki je na Adamičevo prošnjo prebral poročilo o stanju v Sloveniji. Snoj je izjavljal, da v Sloveniji obstoji samo ena stranka v boju z dvema okupatorjema. Predsednik Ameriške bratske zveze Janko Rogelj naj bi glede na njegovo lastno poročilo sedel ob Snoju in na ta način imel pregled nad korespondenco, iz katere je Snoj prebiral svoje poročilo. V pismih in listinah so bila tudi poročila o partizanskih bojih v Sloveniji in sporih med partizani in

domobranci.<sup>18</sup> Te informacije je Adamič prvič uporabil, ko je februarja 1942 pisal Rooseveltu. V tem pismu je sicer zaprosil Američane, naj pomagajo Mihailoviču, vendar pa hkrati že govori o nekem posebnem gibanju v Sloveniji.<sup>20</sup> Tudi tu je Churchill a Rooseveltu zaprosil za pomoč Mihailoviču. Adamičeva informacija o stališčih vlade Združenih držav Amerike do svobodnih gibanj ameriških državljanov v zvezi z njihovimi starimi domovinami je bila močno pomembna, saj se je takoj po njegovi informaciji pričelo med pripadniki vseh jugoslovanskih narodov gibanje, ki je pripeljalo do kongresov posameznih južnoslovanskih ameriških etničnih skupin v zvezi s situacijo v stari domovini. Tako je Vincent Cainkar kot predsednik največje slovenske narodno-podporne organizacije 7. junija leta 1942 sklical v Slovenskem narodnem domu sestanek jugoslovanskega pomožnega odbora, slovenske sekcije. Na tem sestanku so med drugim razpravljali tudi o tem, kako naj bi ameriški Slovenci sprejeli obisk kralja Petra, ki so ga napovedovali za konec meseca junija. Predstavniki emigrantske vlade so, da bi prekinili debato o tem, izjavili, da je kraljev obisk preložen na jesen.<sup>21</sup> Nekateri vodilni člani ožjega odbora politične akcije so izdali spomenico in sprejeli obisk kralja Petra na način, ki je izzval val ogorčenja med ameriški Slovenci, zlasti med slovensko-ameriški socialisti.<sup>22</sup> Za razliko od slovenske je srbska in hrvatska levica v jugoslovanskem ameriškem političnem gibanju pozdravila obisk kralja Petra in se udeležila tudi sprejemov, ki so jih razni vladni predstavniki priredili ob kraljevem obisku.<sup>23</sup> V skladu s tem stališčem, ki so ga ameriški Slovenci zavzeli kot ameriški državljani do kralja Petra, je bilo tudi njihovo stališče do slovenskih predstavnikov emigrantske vlade. Teh predstavnikov dne 8. avgusta, ko se je v Chicagu sestala slovenska sekcija Južnoslovanskega pomožnega odbora, niso več povabili na sejo. Odklonilno pa so tudi reagirali na pismo člana vladne misije ministra Snoja, ki je pomožni odbor prosil, da bi nekaj denarja namenili tudi skupini Slovencev v Ljubljani, ki se imenujejo narodno vodstvo. V zapisniku seje 8. avgusta leta 1942 je o tem zapisano, da odbor ne ve, kdo so ti Slovenci, ki



tvorijo narodno vodstvo v Ljubljani, kajti v Sloveniji obstaja tudi Osvobodilna fronta, ki vodi prave boje za osvoboditev Slovencev.<sup>24</sup>

V skladu s tem ohlajevanjem odnosov med predstavniki emigrantske vlade in predstavniki ameriških Slovencev je bilo tudi to, da člani te vlade na Slovenskem ameriškega narodnem kongresu niso smeli sodelovati, ampak so ga lahko le pozdravili. Na tem kongresu, ki se je sestal 5. decembra leta 1942 v Clevelandu v Slovenskem narodnem domu, so imeli tri glavne referate. Adamič je bil glavni referent za vprašanja ameriških Slovencev, pri čemer je poudarjal ameriški patriotizem ameriških Slovencev, Etbin Kristan je bil referent za položaj Slovencev v Jugoslaviji iz zamejskih državah, Vincent Cainkar pa za politično akcijo ameriških Slovencev, pri čemer je predložil tudi resolucijo o ustanovitvi Slovenskega ameriškega narodnega sveta, ki naj bi v bodoče usklajeval in vodil politično akcijo ameriških Slovencev. Vodilna struktura SANS je bila sestavljena iz vseh političnih struj, socialist Etbin Kristan je postal predsednik, Adamič častni predsednik, predstavnica katoliške struje Marie Prislundova prva podpredsednica, Janko Rogelj katoliški liberalec drugi podpredsednik, frančiškanski pater Kazimir Zakrajšek tajnik, laični katolik Zalar blagajnik, blagajnik Slovenske narodne podporne jednote Kuhelj pa je postal zapisnikar.<sup>25</sup> Adamič je 19. decembra leta 1942 objavil tudi članek v Saturday Evening Postu, v katerem je jasno razložil, da sta v Jugoslaviji med domačim prebivalstvom dve sili, to je partizani in četniki, med njimi pa so partizani vsekakor tisti, ki se aktivno bore z okupatorji.<sup>26</sup> Adamič je prek svojih zvez v Washingtonu organiziral tudi sprejem predstavnikov SANS pri direktorju OSS Devitt Pooleu in državnem podsekretarju Sumnerju Wellsu.<sup>27</sup> Memorandum, ki so ga voditelji SANS izročili obema visokima funkcionarjema ameriške administracije, je orisal razmere v Sloveniji v času druge svetovne vojne, nato pa je opozoril na zahtevo po združenju Sloveniji s široko avtonomijo v svobodni federativni in demokratični Jugoslaviji.<sup>28</sup> Tu je za razumevanje razmerja sil ne le med slovenskimi Američani ampak tudi med ameriški Jugoslovani v času druge svetovne vojne pomembna epizoda, do katere je prišlo pred omenjenim sestankom. Takrat je namreč prišlo do spora med patrom Kazimirjem Zakrajškom in ostalimi člani delegacije. Minister Franc Snog je namreč dan poprej povedal patru Zakrajšku, da so bili vsi zli komunisti v Sloveniji, ne vsi, temveč le oni, ki so bili zli, iztrebljeni, in da je kot posledica tega s partizani v Slove-

niji vse v redu. Slovenske vasi stražijo mladi slovenski fantje, ki pa niso bili partizani, temveč pristaši slovenske zaveze, organizacije predvojnih slovenskih političnih strank, ki so branili slovenske vasi pred komunisti. Zakrajšek je predlagal Adamiču in Cainkarju, naj bi o tem obvestili tudi Wellsa in na ta način izkoristili protikomunistično razpoloženje, kakršno je vladalo v State Departmentu. Zakrajšek pa je temu dodal: »Gospodu Wellsu pa seveda ne smemo povedati, da so tem mladim moškim, ki stražijo in patrolirajo po slovenskih vaseh dali orožje Italijani.« Adamič in Cainkar sta oba, ko jima je Zakrajšek to povedal, razburjeno skočila s stola in se razburila, kako je mogoče, da obstoje tudi Slovenci, ki so pripravljeni sprejeti orožje iz rok okupatorjev. V zvezi s tem sta tudi menila, da iz tega ni mogoče kovati prednosti.<sup>29</sup> Epilog tega dogodka, kakor tudi drugih dogajanj v zvezi z Zakrajškovimi stališči do dogajanj v stari domovini in dogodkov v slovenskem ameriškem političnem gibanju, je bil ta, da je malo kasneje, to je že na drugi seji izvršilnega odbora SANS, 27. februarja leta 1943, pater Kazimir Zakrajšek odstopil kot tajnik SANS.<sup>30</sup>

Februarja leta 1943 se je sestal kongres ameriških Hrvatov v Chicagu, predsednik kongresa je postal Zlatko Baloković. Ta kongres so sklenili sklicati že poleti leta 1942. Poleg vodilnih članov Hrvatske bratske zajednice je na tem sestanku sodeloval tudi ban Hrvatske dr. Ivan Šubašič. Dr. Šubašič je tudi sodeloval na kongresu in bil eden glavnih govornikov. Kongres je v nekaj resolucijah podprl narodno-osvobodilni boj jugoslovanskih narodov. Na kongresu so izvolili svet ameriških Hrvatov v namenom, da bi vodil politično akcijo ameriških Hrvatov. Zlatko Baloković pa je postal predsednik tega sveta.<sup>31</sup>

Levo krilo izseljencev srbskega porekla je organiziralo svoj kongres že leta 1936. Vidovdanski kongres je permanentno in kontinuirano deloval v srbskem izseljenstvu, njegov organ pa je bil list Slobodna reč. Sedmi vidovdanski kongres se je sestal v jeseni leta 1942 v Detroitu. Ta kongres je pozdravil tudi direktor tuje jezične službe Office of War Information Allan Cranston, ki je senator demokratske stranke in vodja demokratske manjšine v senatu ZDA, ter eden od šestih kandidatov demokratske stranke za predsednika ZDA leta 1944. Takratni minister v vladi v izgnanstvu in nečak Nikole Tesle Sava Kosanović je imel na tem kongresu govor, v katerem je kritiziral reakcionarno politiko jugoslovanske vlade v emigraciji. Za predsednika kongresa je bil izbran pravoslavni duhovnik Jovan Krajnović, ki

ga je po njegovi smrti zamenjal Žarko Bunčić, advokat iz Akrona (Ohio).<sup>32</sup> Mirko Marković, glavni urednik Slobodne reči, Louis Adamič, Zlatko Baloković in Etbin Kristan iz ZDA ter Frano Petrinović kot predstavnik južnoameriških Jugoslovancev so si kmalu začeli prizadevati za ustanovitev skupne organizacije južnoslovanskih Američanov. S tem namenom je Adamič sklical sestanek predstavnikov ameriških Srbov, Hrvatov in Slovencev 18. maja leta 1943 v New Yorku. Ustanovitev skupne organizacije ameriških Slovencev, Hrvatov in Srbov je bila koristna tudi za to, da bi poravnali spore med ameriški Hrvati in ameriški Srbi, ki so do septembra leta 1942 imeli že takšen obseg, da je morala posredovati ameriška vlada.<sup>33</sup> S sestanka 18. maja leta 1943 so predstavniki posameznih kongresov Kristan, Baloković in Bunčić poslali pismo vsem tem organizacijam ameriških Jugoslovancev, v katerem so jih pozvali, naj 19. junija leta 1943 ustanovijo na sestanku v Pittsburghu Združeni odbor ameriških Srbov, Hrvatov in Slovencev.<sup>34</sup>

V mesecu juliju je potem prišlo do sestanka, na katerem so ustanovili bolgarsko-makedonski-ameriški narodni kongres v Detroitu. Ta kongres je sprejel povabilo za sodelovanje v Združenem odboru in izvolil dva predstavnika v ta odbor, enega Bolgara in enega Makedonca.<sup>35</sup> Na podlagi tega se je odbor preimenoval v Združeni odbor južnoslovanskih Američanov (ZOJSA).

Adamič je 7. avgusta leta 1943 sklical sejo ZOJSA. Na tej seji je odbor potrdil izjavo o temeljnih svojega delovanja v desetih točkah. Med njimi tudi točko 7, v kateri je zapisano: »Dati moralno in čim prej mogoče materialno podporo narodni osvobodilni vojski in partizanom ter ljudskim gverilcem v južnoslovanskih in balkanskih deželah« ter točko 10, v kateri je bilo zapisano: »Priporočiti Združenim narodom, zlasti ZDA, Sovjetski zvezi in Češkoslovaški, da stopijo v zvezo z narodnim protifašističnim osvobodilnim svetom Jugoslavije.«<sup>36</sup>

Konec leta 1943 je izšla Adamičeva knjiga »Moja rodna dežela«<sup>37</sup> To je bila knjiga, ki je pomenila prvo, sicer nekoliko romantizirano analizo dogajanj v stari domovini, analizo narodno-osvobodilnega boja, njegovih vzrokov, deloma pa tudi že posledice. V knjigi je jasno zapisano, da je Mihailović in njegovo četništvo nosilec starega, Tito in partizani pa da so nosilci novega. Organizacije desnice med ameriški Jugoslovani so zoper Adamiča, zlasti po izidu »Moje rojstne dežele« pripravili pravo križarsko vojno zoper Adamiča, s tem pa tudi zoper tisto krilo med ameriški Jugoslovani, ki se je zavzemalo za podporo ame-



riških Jugoslovanov NOB jugoslovan-  
skih narodov in narodnosti.<sup>38</sup> Sam  
Louis Adamič je, kot v posmeh tem  
akcijam, sklenil, da bo govoril na sho-  
du SANS v Clevelandu v novembru  
leta 1943. Na tem shodu je nastopil in  
govoril v slovenskem jeziku, s čimer se  
je še posebno prikupil okrog 1200 po-  
slušalcem. V tem govoru je najprej  
govoril o delu, ki ga je pravil ZOJSA,  
delu katerega rezultat je bil, da so  
pričeli v ameriških časopisih pisati re-  
snično o partizanih. V tem govoru je  
podal tudi jasno odklonilno stališče o  
jugoslovanski vladi v izgnanstvu. Med  
drugim je zjavil: »Jaz sem proti tisti  
vladi – proti tistemu kraljevskemu po-  
balinu, ki vleče pol milijona dolarjev  
jugoslovanske kase, proti Fotiću  
(...), ki so vsi proti Jugoslaviji in  
proti Rusiji in katerih Slovenija sploh  
ne zanima. Jaz sem za to, da cela vlada  
v izgnanstvu ostane stalno – za zmeraj  
– v izgnanstvu. To bi bil največji bla-  
goslov, ki si ga moremo misliti za stari  
kraj – in danes vam tukaj obljubim, da  
bom storil, kar morem, da se ti ljudje  
in njihovi plačanci in podrepniki ne  
vrnejo v domovino in da, ako se vrne-  
jo, ne ostanejo tam živi, ako se ne  
bodo mogli opravičiti pred revolucio-  
narnim slovenskim in ostalimi jugoslo-  
vanskimi narodi.«<sup>39</sup>

Organizacija ZOJSA kaže na to, da  
so njeni organizatorji še posebej gleda-  
li na enakopravnost posameznih narov-  
dov. Louis Adamič je bil izvoljen za  
predsednika, Hrvat Zlatko Baloković  
za podpredsednika, Srb Žarko Bun-  
čić, Makedonec Smeale Vojdano in  
Bolgar Peter Peff za podpredsednika,  
George Pirinsky za podpredsednika,  
dr. Viktor Šarenkoff za sekretarja in  
Strahinja Maletić za izvršnega sekre-  
tarja. Predstavniki posameznih kong-  
resov Mirko Marković, Peter Radič  
so postali izvršni sekretarji ZOJSA.<sup>40</sup>  
Kot vidimo, je organizacija samega  
Združenega odbora ZOJSA temeljila  
na avnojskih federalnih načelih.

Zelo so pazili na enakopravnost po-  
sameznih etničnih skupin med jugoslo-  
vanskimi narodi.

V aprilu leta 1944 je bil Adamič iz  
zdravstvenih razlogov prisiljen odsto-  
piti kot predsednik ZOJSA. Osem  
mesecev je v času svojega predsedni-  
kovanja delal po 16 ur na dan, spričo  
česar mu je zdravnik ukazal popolno  
mirovanje. Vodstvo politične akcije  
ameriških Jugoslovanov je prevzel  
Zlatko Baloković, Adamič pa je postal  
časni predsednik ZOJSA.<sup>41</sup>

Adamič je spodbudil, skupaj z Bal-  
okovićem, še eno akcijo med jugoslo-  
vanskimi Američani, to je akcijo za  
zbiranje sredstev pomoči v denarni in  
naturalni obliki za staro domovino.<sup>42</sup>  
Do leta 1949 je tako imenovani jugo-  
slovanski pomožni odbor, ki je pogo-  
sto spreminjal svoje ime, nabral okoli

20 milijonov dolarjev pomoči za Jugo-  
slavijo.<sup>43</sup>

Akcija ameriških Jugoslovanov je  
spodbudila tudi reakcije v domovini.  
Tako je že med vojno, v marcu leta  
1944, maršal Tito napisal pismo Loui-  
su Adamiču, v katerem se mu v imenu  
jugoslovanskih narodov najlepše za-  
hvaluje za vse, kar je storil on in nje-  
govi sodelavci za razkrinkanje Draže  
Mihailovića, prosi pa tudi za nadaljnje  
sodelovanje.<sup>44</sup> Adamič si je tudi v letu  
1944, tako kot v prejšnjih letih, zelo  
intenzivno dopisoval z Rooseveltom.  
Februarja leta 1944 pa je napisal pred-  
sedniku Rooseveltu pismo, v katerem  
ga je opozoril na to, kako koristno bi  
bilo, če bi pošiljali maršalu Titu po-  
moč preko Jadranskega morja in da bi  
Tito zavzel z ameriško pomočjo enkla-  
vo ob morju, na katero bi potem pošil-  
jali orožje, antitankovske puške tež-  
kega kalibra in drugo orožje.<sup>45</sup> V na-  
slednjem pismu, ki ga je poslal istega  
dne, ugotavlja, da bi uresničitev te  
njegove ideje kajpak imela politične  
implikacije, o čemer bi se rad pogo-  
varjal s predsednikom. Bistvo tistega,  
kar bi rad poudaril, je, da bi, če bi  
partizani imeli ustrezno orožje, lahko  
osvobodili deželo brez tuje pomoči.<sup>46</sup>  
Roosevelt mu je odgovoril, da je tre-  
nutno zelo zaposlen, tako da ga ne  
more sprejeti, vendar pa, da je bilo  
vprašanje oboroževanja partizanov  
obravnavano pri zaveznikih vedno s  
tisto pozornostjo, ki jo zasluži.<sup>47</sup>

Naj sklenem ta svoj kratek pregled  
delovanja ameriških Jugoslovanov  
med II. svetovno vojno z ugotovitvijo,  
da so ameriški Jugoslovani med II.  
svetovno vojno zelo množično podpi-  
rali narodnoosvobodilni boj jugoslo-  
vanskih narodov in narodnosti.

- Ivan Čizmič, Hrvati v životu Sjedinjenih američkih država, Doprinos u ekonomskom, političkom i kulturnom životu, Globus, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, Zagreb 1983, str. 163–352. Prilog za istraživanje doprinosa naših iseljenika borbi naroda Jugoslavije u drugom svjetskom ratu, Iseljeničtvo naroda i narodnosti Jugoslavije i njegove uzajamne veze sa domovinom, Zbornik, Zavod za migracije i narodnosti, Zagreb 1978, str. 71–103.
- Klemenčić Matjaž, Louis Adamič in druga svetovna vojna, Louis Adamič Simpozij, Symposium, Univerza Edvarda Kardašja, Ljubljana 16–18. september 1981, str. 369–384.
- dr. Marko Marković, Strahinja Maletić, Harry M. Justi, Miloš Grubić, Jugoslovanski napredni pokret u Sjedinjenim američkim državama i Kanadi 1935–1945 (Izdavanje Nordam Jugoslav publishers) Toronto – Canada 1983, 186 str. Grill Vatroslav, Med dvema svetovima, Mladinska knjiga, Ljubljana 1979, 629 str. Stjepan Lojen, Uspomene jednog iseljenika, Zagreb 1963, 303 str.
- Molek Ivan, Slovene Immigrant History 1900–1950, Autobiographical Sketches, Translated from the Manuscript Over Hill and Dale by Mary Molek, Dower, Delaware 1981, 537 str. Radica Bogdan, O radu Hrvata u U.S.A. za vrijeme prošloga rata, Hrvatska revija, Buenos Aires, ožujak 1957, sv. I., g. VIII., str. 52–59.
- 15th U.S. Census 1940, Population, Mother Tongue by Nativity, Parentage, Country of Origin and Age for States and Large Cities, United States Government Printing Office, Washington D.C. 1943.
- Mladineo Ivan, Narodni Adresar Hrvata, Slovenaca, Srba, New York 1937.
- Ibidem
- Nova doba, Cleveland 7. 8. 1940, str. 2, Intervju Louisa Adamiča.
- Henry A. Christian, Izbrana pisma Louisa Adamiča, Cankarjeva založba, Ljubljana 1981, str. 322–323.
- Western Reserve Historical Society, Cleveland, Rogljev arhiv, šk. 1., Adamič Roglja, 3. 9. 1939.
- Constantin Fotitch, The War we lost, Yugoslavia's Tragedy and the Failure of the West, New York, The Viking Press 1948, str. 107.
- dr. Mirko Marković, O razvoju naprednog pokreta kod Amerikanaca i Kanadana jugoslovenskog porijekla, Jugoslovanski napredni pokret u SAD n. d., str. 45.
- Louis Adamič Cordellu Hullu 14. 10. 1943 U.S. National Archives, Dpt. of State Archives 85 O.H. 01/566 PS/RIR, U.S. National Archives, Dpt. of State Archives, 860 H. 01/566 PS/L/O; Eldred D. Kuppinger Louis Adamič, 10. 1. 1944, Eldred D. Kuppinger – Hommerju L. Foxu, Executive secretary, President's War Relief Central Board, 10. 1. 1944. ZOJSA ustanovil novo skupno reliefno akcijo, Proletarec, 25. 9. 1944, str. 1.
- Prim. Matjaž Klemenčić, Dragocena pomoč v najhujših dneh, Slovenski koledar 1980, Ljubljana 1979, str. 181–188.
- Ob prihodu naših narodnih zastopnikov v Ameriko, Franc Snoj pozdravlja ameriške Slovence, Slovenski minister došel v Ameriko, Prosveta, Chicago 21. 9. 1941, Arhiv Jugoslavije, Fond emigrantske vlade 103/6, Gospod ministar Snoj javlja iz Amerike.
- Bogdan Novak, (University of Toledo) Adamič and Yugoslavia during World War II. The Slovene Catholic Response, A paper presented at the International Symposium on Louis Adamič, sponsored by the Immigration History Research Center, University of Minnesota 3 May 30, 1981, str. 6. Kazimir Zakrajšek, Ko smo šli v morje bridkosti, Washington D.C. 1942, str. 204. Arhiv Jugoslavije, Beograd, Fond emigrantske vlade 103/60, Franc Snoj, dr. Juraju Šuteju 16. 6. 1942.
- Chicago Historical Society, Molek papers, Adamič Ambrožič, Cankarju, Grillu idr. 28. 12. 1941.
- Arhiv Slovenije, Fond Janka Roglja, šk. 2, Minister Snoj in Adamič.
- Franklin D. Roosevelt, Memorial Library, Hyde Park, New York OF-355-A Container 3, National Defense, Adamič – Rooseveltu, 3. 2. 1942.
- Radica Bogdan, That White House Dinner, Cleveland Plain Dealer Januar–Februar 1948, str. 15–19.
- Zapisnik seje JPO-SS 7. 6. 1942, Amerikanski Slovenec, Joliet 17.–26. 6. 1942.
- Spomenica dr. Malja njegovemu veličanstvu, Proletarec, Chicago 8. 7. 1942, str. 4.
- Stjepan Lojen n. d., str. 228.
- Amerikanski Slovenec, Joliet, 12. 9. 1942, Zapisnik seje JPO-SS, 8. 8. 1983.
- Dve veliki zborovanji američkih Slovencev, Cleveland (SANS) 1946.
- Adamič Louis, Mikhailovich, Balkan Mystery Man, Saturday Evening Post, Washington D.C. 1912. 1942, str. 20, 21, 23, 26.
- Zapisnik seje SANS-a 22. 12. 1942 Arhiv Slovenije, Fond SANS št. 12. Narodna univerzitetna knjižnica, Ljubljana, Adamičeva zapuščina, Adamič–Kristanu 21. 12. 1942.
- AS-SANS, skatla 3, Memorandum submitted to the Dpt. of State, Friday, January 15, 1943 by the Delegation of the Slovenian American National Council, Representing Americans of Slovene Extraction.
- NUK – Adamič, Adamič–Zakrajšku, 18. januarja 1943, Grill n. d. str. 282–83.
- AS-SANS šk. 7, Zapisnik seje SANS 27. 2. 1943.
- Cizmič, Hrvati, n. d. str. 336–339.
- dr. Mirko Marković n. d. str. 45.
- Arhiv Slovenije, Fond Rogelj skatla 3 Allan Cranston Janku Roglju idr. 21. sept. 1942 in korespondenca med Adamičem in Rogljem v septembru leta 1943.
- AS – SANS, skatla 12, pismo Kristana, Balokovića in Buničića vsem trem američkim jugoslovanskim organizacijam, 18. 5. 1943.
- U.S. National Archives R.G. No. 165, OSS, 1958, Foreign Nationality Groups in the United States, Memorandum by the Foreign Nationalities Branch to the Director of Strategic Services No. 189, 13. 5. 1944, Bulgarian Americans and the Macedonian Question.
- Purposes, Basic Ideas and Functions, Bulletin of the United Committee of South Slavic Americans, New York, 7. 9. 1943, Vol. 1, No. 1, str. 1–2.
- Adamič Louis, My Native Land (Haper and Brothers), New York, N.Y. London, England 1943, 507 str.
- Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, fond Izidorja Cankarja, zapisnik seje Zveze slovenskih župnij, 8. 9. 1943.
- Arhiv IZDG, fond Izidorja Cankarja, izrezek iz Enakopravnosti, Cleveland 15. 11. 1943, str. 1. U.S. National Archives, Dpt. of State Archives, 16. 11. 1943, 860 H. 01/609, PS/CF, Meeting of SANC in Cleveland.
- Bulletin of the United Committee of South Slavic Americans 1944–1944.
- Louis Adamič, Report at Annual Meeting of South Slavic Americans in Pittsburgh, Pennsylvania, sept. 22, 1944. glej citat št. 13
- Immigration History Research Center, Zlatko Baloković Papers, box 2, Financial Records of the American Committee for Yugoslav Relief.
- Princeton University Library, Adamič Papers, Tito Adamiču, 21. marec 1944.
- Adamič Rooseveltu 12. 2. 1944, Izbrana pisma Louisa Adamiča (izbral in uredil Henry Christian, prevedla Jerneja Petrič), Ljubljana, 1981, str. 342–343.
- Franklin Delano Roosevelt Memorial Library, Hyde Park, New York, President Secretary's File, Container 72, Yugoslavia, Adamič Rooseveltu 12. 2. 1944.
- FDR-ML President's Secretary's file Container 72, Yugoslavia, Roosevelt Leahyu, 15. 2. 1944.



# Slovenski izseljenci in Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani

Glavna naloga slovenske Narodne in univerzitetne knjižnice (NUK) je ohranjanje vse slovenske z roko zapisane in tiskane besede in s tem velikega dela naše kulturne dediščine. Ob tem da zbiramo vse, kar izhaja v ožji domovini, se še posebej trudimo, da bi pridobili čim več gradiva tudi od tistih Slovencev, ki žive zunaj matične domovine. Radi bi v kar največji meri ohranili tudi njihovo kulturno ustvarjalnost, da bi bila NUK informacijski center celotnega slovenskega kulturnega prostora.

Posebno zanimiva in dragocena so rokopisna gradiva, ki dostikrat povedo o ustvarjalcu in okolju še več kot natisnjena. V njih so shranjena osebna stališča, zamisli in podatki, ki jih drugod ni mogoče najti. Tega so se zavedali nekateri pomembni izseljenski literarni ustvarjalci, kulturni in javni delavci, ki so po lastni odločitvi namenili svoje gradivo rokopisni zbirki NUK. Te zapuščine so varno shranjene in popisane ter na voljo raziskovalcem slovenske kulturne dediščine.

Tako je Louis Adamič, gotovo najbolj znamenit slovenski izseljenski pisatelj, že leta 1948 poslal NUK obsežen del svoje osebne zbirke. Ta zapuščina vsebuje prave rokopise, tipkopise, časopisne izrezke s svojimi članki in zapisi drugih avtorjev o njem in njegovi stari domovini, knjige in različno drobno gradivo s pričevanji o svojem in o življenju drugih ameriških Slovencev. Zbirka obsega več tisoč enot in pomeni dragocen vir za preučevanje Adamičevega življenja in dela ter zgodovine slovenskih naselbin v ZDA, pa tudi zgodovine razvoja ameriškega delavskega razreda. Zlasti zanimiva so Adamičeva pisma (približno 160) in njegova korespondenca (več sto dopisov).

Drugi znameniti slovenski izseljenec, čigar delo je že skoraj v celoti zbrano v rokopisni zbirki NUK, je Etbin Kristan. Največ zaslug za to ima njegova žena Frances Kristan, ki še danes pošilja vse, kar najde pomembnega in zanimivega v moževi ostalini. Tako se je tudi v tej zapuščini že nabralo nekaj tisoč kosov: literarna dela, pisma, dopisi, članki, časopisni izrezki, knjige itd. Kristan je seveda prišel med ameriške Slovence že kot oblikovan slovenski pesnik, pisatelj in dramatik, zato je velika večina njegovih del v slovenskem jeziku, vendar tudi njegovo delo v angleščini ni nič manj zanimivo. Pošiljke njegove vdove Frances Kristan sproti skrbno urejamo, tako da postopoma nastaja bogata zbirka, ki je tudi že sedaj dostopna raziskovalcem. Prav gotovo je v zasebnih in javnih zbirkah v ZDA še precej njegovih del in pisem, ki bi sodila v naše osrednje

hranilišče in upamo, da nam jih bodo hranitelji odstopili v izvorni podobi ali vsaj v kopijah.

Za literarno, zlasti pa za kulturno in gospodarsko življenje ameriških Slovencev, sta pomembni tudi zapuščini Vatroslava Grilla in Franka Česna, ki ju tudi hranimo pri nas. Poleg teh najvažnejših zbirk imamo še nekaj posameznih spisov in dokumentov slovenskih izseljencev z različnih koncev sveta. Mnogih, med njimi tudi zelo pomembnih, pa žal še vedno nimamo. Pričakujemo, da nam bo zaupala v hrambo svojo bogato zbirko ena izmed najbolj delavnih izseljenskih ustvarjalok Anna Praček Krasna in tako bistveno obogatila slovensko nacionalno hranilišče izseljenskih gradiv.

Takoj po vojni je imela NUK še pomankljivo zbirko izseljenskega časopisja. Prva leta smo ga zbirali le s težavo, v letu 1963 pa smo dobili v hranjenje veliko količino gradiva iz 1. polovice 20. stoletja, ki so ga za NUK zbrali slovenski izseljenci v ZDA po zaslugi široke akcije, ki jo je sprožila Slovenska izseljenska matica v povezavi z amerišskimi progresivnimi Slovenci in številnimi posamezniki, ki so razumeli, da je prisotnost izseljenskega tiska v matični domovini zelo pomembna.

V tej pošiljki je bilo veliko dragocenega gradiva, v nekaj primerih celo unikati, ki jih tudi v ZDA ni več mogoče najti. Gradivo pa je prišlo v slabem stanju in deloma že takrat ni bilo uporabno.

Žal smo morali od 110 naslovov v NUK iz uporabe izločiti 10 naslovov časnikov, ki smo jih dobili v tako slabem stanju, da bi vsako listanje po njih povzročilo njihov razpad. Najslabše so ohranjeni Glas naroda, Glas svobode, Proletarec, Enakopravnost in Cleveland Journal (vsega okrog 20 letnikov).

Slaba ohranjenost teh časnikov bi bila do neke mere razumljiva, tudi če ne bi bili izpostavljeni škodljivemu vplivu vlage, saj je časniški papir vedno najslabše kakovosti in ne zdrži dolgo. (Tudi s časniki, ki so pred 50–100 leti izhajali v Sloveniji, in so bili ves čas ustrezno hranjeni, bomo imeli kmalu podobne težave.) To gradivo smo shranili v poseben prostor v oddelku za periodični tisk in da ne bi prišlo do še hujših poškodb, ga seveda ne moremo in ne smemo izposojati.

Že več let sicer poskušamo to gradivo obnoviti, vendar nam zaradi pomanjkanja finančnih sredstev to do danes še ni uspelo. Tudi tehnike obnavljanja tega gradiva – laminacije (prelitja s plastično folijo) zadnja leta ne priporočajo več, ker laminirani papir ne »diha« in se še naprej kvari. Ob izredno visokih stroških tega restavracij-

skega postopka (gradiva je približno 24.000 listov) kljub vsemu ne bi bila zagotovljena njegova trajnost.

Najboljši vir in pripomoček za uporabo tega gradiva v NUK je bibliografija Jožeta Bajca, Slovensko izseljensko časopisje 1891–1945. Le-ta vsebuje 128 naslovov časnikov in revij, ki so izhajale med slovenskimi izseljenci po vsem svetu, največ pa seveda v ZDA. Od vseh teh naslovov jih imamo v NUK kar 110, precej je sicer nepopolnih ali obstajajo celo samo fotokopije posameznih števil ali naslovnih strani. Toda čeprav nepopolne, so te periodične publikacije neprecenljiv vir za proučevanje zgodovine in življenja Slovencev po svetu.

Posebno vprašanje je zbiranje vsega slovenskega periodičnega in knjižnega tiska, ki izhaja po vsem svetu, kjer živijo Slovenci. Vse to nam ni v celoti dosegljivo, čeprav z nakupi, zamenjavami in z darili skušamo zbrati čim več. Ob tej priložnosti se zahvaljujemo vsem slovenskim izseljenskim organizacijam, društvom in posameznikom, ki nam pri tem pomagajo, hkrati pa prosimo, da se jim pridružijo še novi, zlasti mlajši, ki se še čutijo povezane z domovino svojih prednikov. Zelo dragocene so za nas tudi informacije o publicistični dejavnosti v posameznih okoljih, sezname publikacij, društvena, šolska in druga glasila ipd. Čeprav je ozemlje naše matične domovine Slovenije na zemljevidu Evrope tako majhno, da ga lahko pokrije otroška roka, smo v resnici Slovenci na zemljevidu sveta veliko večji. Razsejani smo po vsem svetu in upravičeno ponosni na to, da kjerkoli živimo, vselej počujemo za seboj tudi pisano in tiskano besedo. To so neizpodbitni dokazi, da smo kulturni narod, ki se potrjuje tudi tako, da skrbno zbira in hrani svojo pisno kulturno dediščino.

Mihael Glavan  
Jelka Gazvoda



## intervju

# V objemu zelenega pekla

Da je lahko življenje pustolovščina, polna smrtnih nevarnosti in tveganja, se lahko prepričaš v pogovoru z navidez umirjenim, premišljenim avtorjem knjige NA DIVJIH REKAH BOLIVIJE Pavlom Šimcem. Primorec, rojen v Breginju, še do danes ni ukrotil svoje mladeniške krvi in nemira, ki ga je gnal preko Italije v Čile, preko kondorskih Andov v Bolivijo, kjer se je ustalil in si zasnoval družino.

Mik njegove knjige ni samo v drznosti in pogumu, ki ga izkazuje vrsta njegovih »junakov«, ko se spopada z džunglo. Osupne te cela vrsta neverjetnih situacij, kjer se lovec, raziskovalec in popotnik bori za življenje: z aligatorji, tigri, kačami velikankami, ki dosežejo do dvanajst metrov dolžine in pogoltnejo tudi tele ali otroka. Pritegne te skrivnost, moč in vabljenost nenehnih avanturistov, iskalcev zlata, ki sanjajo o bajnih bogastvih in se vračajo z rumeno mrzlico v svet civiliziranih. Hkrati te presune vrsta malih usod, »malega« bolivijskega človeka, za katerega ima avtor odprto srce in dlan.

Pisec ni poklicni pisatelj, je le velik ljubitelj narave in živali, džungle, ki ga

priklepa z vso grozljivostjo in se z njo spopada kot mož z možem. Nastopa kot nadzornik pri sečnji lesa, lovec, trgovec, prekupčevalec in ranocelnik, ki blaži kričečo revščino in boleznin kot medicinski tehnik. Dobrotljivost značaja in poznavanje običajev in jezika mu omogočajo, da pronikne med vse sloje prebivalstva, spozna 'dušo ljudstva' do dna, se z njo poistoveti in si med tem ljudstvom najde tudi eksotično lepo ženo, ki ima v žilah indijansko kri, sicer pa je bila švicarskega porekla.

»V Riberalti v Boliviji živim od 1956. leta. Poprej sem bil v Santa Cruzu, La Pazu, Trinidadu. Dolga je prehojena pot in opisal sem jo v knjigi, ki mi jo je izdala založba Borec v Ljubljani. Kot sedemnajstletni deček sem sanjal o Ameriki, Avstraliji in Kanadi. A pot me je zanesla na Zeleni kontinent. Prvo resnično zatočišče v Boliviji mi je nudil Mate Martinić, Hrvat, nato sem jo mahnil k ameriški zlatokopni družbi...

Gradil sem letališče v Teopontu... potoval in pustolovil 1200 kilometrov po reki Madidi, tako rekoč v žrelu krokodilov in nevarnih zveri... iskal mahagonij in cedrovino in navezoval stike z indijanskimi plemeni. Prvobitni Indijanci so pred nami napadli skupino raziskovalcev, ki so prodrli na njihovo ozemlje v imenu družbe Shell: trije ranjeni, eden mrtev... Spremljevalci so me zapustili v strahu za življenje... Kot zastopnik firme BOLTAL, katere lastnik je Giovanni Giordano iz Riberalte, sem na reki Beni splovljal les in ga reševal iz objema pobesnelih valov ob monsumskih naliivih... In tako se nenehno odpravljam na pot.

Vse je v tvojih rokah. Vzameš čoln, gorivo, zdravila in živež ter vodo in dve puški, eno winchesterko kalibra 44 na 12 strelcev, pa pištolo colt, kalibra 38, mačeto za krčenje džungle ter malokalibrsko puško s primerno zalogo streliva. Leta 1983 smo se napotili štirje po reki Madidi, pritoku Benija,

da bi raziskali njeno obalo, odkrili dragoceni les in še eno skrivnost, za katero boste izvedeli v drugi knjigi. Prepluli smo 1300 kilometrov, skoraj do konca, pa so se vode posušile in nismo mogli dalje. Letos grem na to pot tretjič. S seboj bom vzel video kasete in posnel lov na tigra, na krokodile, požrešne krvoločne piranhe, ki te v hipu naredijo za okostnjaka, če te zalotijo pri kohanju; divjake, Indijance, ki še niso prišli v stik s civilizacijo, vso nedopovedljivo, magično, lepoto in razbrzdanost džungle – selve.«

## Medicinski tehnik, trgovec, lovec, logar

»Moj sedanji poklic je poklic logarja, čeprav sem se nekoč skoraj izsolal za zdravnika. Dovažam hlodovino za žago z rek Beni in Madidi. Sekamo neznanosko velika drevesa ob vodah, ob deževni dobi prenehamo z delom, ko reke narastejo, pa spravimo les do Riberalte. Velikanska drevesa, ki imajo po več hlodov, zvežemo v splave, jih zasedemo in krmilimo ter spremljamo s čolni. Splav je dolg 80–100 m, ima pa do 100 hlodov. Na njem so dva, trije veslači, ki morajo obdržati splav v sredini toka. Na splavu smo vedno v smrtni nevarnosti, saj pogosto zadene mo ob čeri, prihuljene šture, veje, nasedemo in se razbijemo. Reke skrivajo mnoga žrela kač anakond, ki jim domačini pravijo 'sicury'. V knjigi boste našli opis – ko nam je anakonda sredi noči ukradla z ladjice psa in ga pogoltnila. Če bi bil na palubi otrok, bi ga doletela usoda psa...«

»In kakšna je usoda lovcev, ki se izgubijo v objemu zelenega pekla in padejo v roke prvobitnih prebivalcev džungle?«

»Jtnike stražijo in krmijo, dokler se poglavarji ne zedinijo, kaj bo z njimi. Lahko jih posvojijo, jim dodelijo dekleta in jih pustijo živeti z njihovim plemenom. Redki so (beli) srečneži, ki jim je uspel beg iz selve (džungle). Običajno se iz teh skupnosti rodijo lepi, beli mestici, ki se poročijo z domačinkami in mnogokrat pozabijo na razkošne darove civilizacije.«

»Zanimiv je opis boja za darove džungle, ko ste se spopadli z nemško lesno družbo, ki je prav tako kot vaša iskala dragoceni mahagonij v džungli.«

»Tudi ta spor smo rešili nam v prid, vmes so posegle oblasti, Nemci pa so me celo snubili, da bi delal za njih, vendar sem odklonil, ker sem že delal za svojega delodajalca v Riberalti.«

»Zanimala vas je tudi reja govedi v bolivijskih pampah. Poleg tega pa ste se večkrat poskusili kot zlatokop?«

»Žena Hilda si je vedno želela živati in njihovo zaupljivo bližino. Stvarnost je bila okrutnejša. Kupila sva farmo

Med obiskom na Slovenski izseljenski matici: Diana, Pavle in Pavla Šimac





'Pampa Brava' in jo iztrgala zapuščenosti. Toda tigri in tatovi ter razne boleznijo so nam zdesetkali čredo. Zapisal sem: 'Trud desetih let, potoki znaja, prečute noči v selvi, nevarnosti na rekah in v lagunah, vse je bilo zaman. Spet sem začutil grozno revščine.' Vendar sem tudi take trenutke malo-dušja in omahovanja premagal.«

»Iz kakšnega nagiba ste napisali to knjigo?«

»Leta 1981 je prispel v Riberalto jugoslovanski veleposlanik Aleksander Demajo iz La Paza in se zanimal, če kdo kaj piše o Boliviji. Vzel je del rokopisa s seboj in ga poslal na Slovensko izseljensko matico. Pisatelj Ivo Zorman z založbe Borec pa je rokopis pripravil za tisk, za kar sem mu zelo hvaležen. Knjiga je spomenik moji ženi in dar mojim otrokom, Diani in

Pavli, ki sta tukaj, z menoj, na obisku v moji domovini.«

»Ves čas pisanja omenjate svojega prijatelja Jožeta Lebana.«

»Da, on mi veliko pomeni, najini družini sta tesno povezani. Jože Leban, moj rojak iz Stanovišča nad Brezovcem, Kolumbijec Lopez Hernando in jaz smo ustanovili firmo 'OASIS LIMITADA'. Ukvarjamo se z živinorejo, posedujemo pa tudi dve kinodvorani. Skupaj si delimo dobro in slabo; če bi katerikoli od nas umrl, bosta ostala dva družabnika skrbela za njegovo družino, smo se dogovorili. Jože je poročen z Japonko in ima tri otroke, fanta Marka in Hoseja ter dekle Katjušo.«

Diana, prava krasotica, se nasmešne in pove, da je oče malo preveč odsoten, nenehno na rekah. Dvajset

let ima in psihologijo študira. O očetu šegavo reče: »Nekaj ima že od otroštva, kar ga žene v pustolovščino in tveganje. Rad izzove nevarnost, ker ima priložnost, da je junak!«

Tudi Diana je vajena divjih rek, komaj 20 dni je imela, ko je že potovala z njim. Njena sestra, enajstletna Pavla, ni nič manj pogumna.

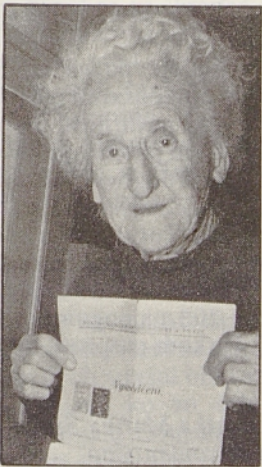
Le mamo pogrešajo. Kruta nesreča – ko je zgrmel avtobus v reko in je žrtvovala svoje življenje, da je rešila Pavlo, ki jo je držala v tonečem vozilu nad glavo – jo je iztrgala srečni družini.

Pavle Šimac pa piše že drugo knjigo, medtem ko je prva že razprodana in jo ponatiskujejo. Pristnost in doživetost veje iz teh slovenskih stavkov, napisanih v bolivijski džungli.

Ivan Cimerman

## Ko Soča je krvava tekla

Živa priča pokola v prvi svetovni vojni – devetdesetletna Berta Marolt–Spazzapan je bila tedaj edina bolničarka na fronti



Naš primorski pesnik Simon Gregorčič je Soči prerokoval, da bo krvava tekla, še preden je izbruhnila prva svetovna vojna in se razdivjala ob Posočju. Zapisal je: »Tod sekla bridka bodo jekla in ti mi boš krvava tekla«. Letos mineva 69 let, odkar je Italija napovedala vojno Avstro-Ogrski. Vse manj je prič teh grozovitih časov in vendar smo našli Berto Marolt – Spazzapan, ki je kot vojaška sestra šla skozi pekel soške fronte. Nedavno je praznovala devetdesetletnico, a njen spomin je tako trden in bister, kot da bi brala vse podatke z dlani. Še več, iz rokava stresa vsa imena zdravnikov, s katerimi je delala, zdrdra datume pomembnejših dogodkov iz njenega življenja in se jasno spominja drobnih utrinkov iz tistih davnih časov, kot da bi se zgodili pred kratkim. To je ženska kljubovalnega duha, ki se tudi starosti ne pusti ugnati.

»Mi, Maroltovi, smo bili vedno trmasti, trdoživi, revolucionarni!« rada poudari z nemalo ponosa in pove, da je sestra Franceta Marolta, našega znanega utemeljitelja slovenske znanstvene folkloristike.

Berta Marolt–Spazzapan živi v Ljubljani pri svoji hčerki in nič kaj rada ni pristala na pogovor. Vendar pa je za srečanje pripravila dokumente, ki danes sodijo že v zgodovino. Nekateri so napisani še v nemščini, nekaj jih je v češčini, saj ne bi bila Maroltova, če ne bi poleg učiteljsča in medicine študirala še glasbo.

V času Avstro-Ogrske so ženskam namenili kuhinjo, otroke in cerkev, mlado Berto Marolt pa je zanimalo vse kaj drugega. Privlačila jo je medicina, vendar je maturirala na učiteljsču in srednji glasbeni šoli, ker je bila medicina domena moških. Na pragu prve svetovne vojne pa so avstrijske oblasti ugotovile, da bi jim tudi ženske lahko koristile kot bolničarke, zato so v Ljubljani razpisale sanitetni tečaj, v katerega se je mlada Berta prva prijavila.

Prvo podobo vojnih grozot je Berta Marolt spoznala na očesni kliniki, kamor so prihajali vojaki z ranjenimi in zagnojenimi očmi in po besedah naše gostje je takšne lahko rešil samo čudež.

»Zdravili smo jih z lizolom, s vodikom pa s pinceto in dobro voljo. Še danes imam pred očmi strašne obraze mladih

fantov, obsojenih na slepoto ali na smrt v mukah. Kolikokrat sem koga tolažila z lažjo, da sem mu lajšala trpljenje.«

Ni ji bilo lahko. A ne le zavoljo trpljenja, ki mu je bila priča, marveč tudi zaradi odnosa zdravnikov do nje, saj jo kot žensko niso jemali resno, češ, kaj se siliš tja, kamor ne sodiš. In kaj ji je sicer najbolj ostalo v spominu?

»Ah, dolge noge cesarice Cite, ki je vsa vzvišena prišla delit kolajne! In tedaj se je zgodilo za tiste čase nekaj nezasišanega: ko je prišel na vrsto mlad slovenski fant, je cesarici zabrusil v obraz, naj mu da oči, ne kolajne... Vsi so otrpnili, ona pa se je naredila, kakor da se ni nič zgodilo.«

Življenje v Ljubljani je bilo težko. Oče Marolt je bil v vojski, brat France ranjen pri Lvovu, mati je umrla, doma pa so ostali še štirje nepreskrbljeni otroci. Berta je izposlovala pri zdravnikih, da so očeta odpustili iz vojske, njo pa so poslali na fronto.

»Zdravnik, ki me ni maral, me je napotil v Palmenovo na oddelek za spolne bolezni. Uprla sem se in preostala mi je samo še fronta na Soči; najprej sem skrbela za malarične bolnike, potem so me prestavili v Oderzo, pravočito klavnico prve svetovne vojne. Po bitkah smo zbirali ranjence po bojnem polju. Prizorov, kakršne smo videli, se ne da ne opisati niti posneti na film. Še danes se spominjam vojaka, ki mu je granata povsem razmrcvarila obraz, da ni imel ničesar, razen oči, ki so zrle vame v nemi grozi. V takšnih primerih je zdravnik izrekel odrešilni 'eks', kar je pomenilo, da mu lahko dam močno injekcijo morfija, da je umrl.« je opisovala grozote in naštevala podrobnosti, da bi človek lahko napisal roman.

Nazadnje je napačil trenutek, ko se je tudi Berta Marolt odpravila iz pekla domov. Dvanajst dni je potrebovala, da se je prebila s Piave do Ajdovščine, kajti na poti je bilo vse porušeno, po tleh je ležalo polno mrtvecev, ljudje so se poskrili in nikjer nisi našel koščka kruha.

»Pri duši mi je bilo, kakor da bi gledala konec sveta,« je pripomnila in ni mogla, da ne bi povedala, kako jo je pričakala domovina:

»Na Brezovici, kjer je bila že meja, je vojak naperil pištolo vame, rekoč: Aha, tudi kurbe se vračajo s fronte!« Zbila sem mu pištolo iz rok in takšne napela, da so vsi okrog naju strmeli.«

Tako se je za Berto Marolt končala prva svetovna vojna pa tudi opravljanje medicinskih del, kajti za ženske ni bilo prostora na medicinski fakulteti. Podala se je v Prago študirat glasbo, potem je učiteljevala v Logatcu, kjer se je poročila. Trda ji je predla ves čas med obema vojnama, ker je bila preveč napredna za tiste čase. Nekaj časa je bila tudi brez dela, dokler je niso poslali v hribovsko vas Podlonk, kjer je tudi dala skozi svoj križev pot. Tik pred vojno so ji dovolili preselitev z dvema otrokoma v Ljubljano, po vojni pa je ravnateljevala na eni od srednjih šol.

Ni kaj, življenje Berte Marolt je pravi roman in ta zapis je le droben utrinek, ki le površno osvetli to nenavadno osebnost našega časa.

Albina Podbevšek



## Slovenske legende

# Prekletstvo kapitana Hadika

Mumificirano truplo kapitana Mihaela Haika na Lendavskih Goricah – Smrt grofinje Katarine – Kaznovano Bánffyjevo zdajstvo.

Lendava. Prijazno obcestno mestec tik državne meje z Madžarsko si je našlo svoj prostor na sončni terasi pod Lendavskimi Goricami, ki pri stari kapelici sv. Trojice dosežejo višino 266 metrov nad morjem. Edinstven je pogled s te višine na prostrane ravnine Prekmurja, preprežene s potoki, pritekajočimi z Goričkega in Ravenskega. Kot srebrn trak se med razmetanimi naselji vije reka Ledava, ki jo napajajo Črnivec s Črnim potokom in Libenco, ter Kobiljanski potok z Bukovniškim potokom in Radmožanskim kanalom.

### SKRIVNOST STARE KAPELICE

Le slabe tri kilometre nad Lendavo si je na prisojni legi obmejnih gričev našlo mesto razloženo naselje Lendavske Gorice. Na enem izmed najvišjih vrhov, od koder je nepozaben razgled na Dolinsko in Medjimurje, pa stoji daleč vidna kapelica sv. Trojice. Zgodovinski viri navajajo, da je sedanjo spominsko kapelo dala postaviti rod-bina Gludovátz leta 1728. Največja zanimivost kapelice pa je mumificirano truplo kapitana Mihaela Hadika, ki je že leta 1603 padel med zmagovitim spopadom s Turki pri obrambi Lendave, njegovo truplo pa po »čudežu«  
še vse do danes ni razpadlo.

Seveda sem želel o skrivnostnem truplu v kapelici sv. Trojice zvedeti še kaj več. Žal pa sem pri svojem poizvedovanju zvedel le bore malo. Res je sicer, da ni Lendavca, pa tudi ne prebivalca bližnjih krajev, ki ne bi vedel za skrivnostno mumijo. Prav tako mi je tudi vsak okoličan povedal, da je Hadik njihov junak, saj po tistem spopadu s Turki, rdečehlačnikov menda nikoli več ni bilo v Lendavo.

Po naključju pa sva se seznanila z Mariko Szabó, mlado ekonomistko, ki

se zelo zanima za krajevno zgodovino rojstnega kraja.

»Da,«  
je pričela Marika kar brez uvoda. »Tudi mene je že kot otroka zanimalo, kaj se skriva za izročilom o Hadikovem truplu. Prebrala sem vse razpoložljive zapise in knjige, ki omenjajo Lendavo v preteklosti, marsikdaj pa sem morala celo čez mejo na Madžarsko in sem tam brskala po starih arhivih. Največ pa sem le zvedela med starimi ljudmi. Tako mi je uspelo, da sem še govorila s starimi, ki so vedeli marsikaj zanimivega.«

Potem pa je Marika pred menoj razgrnila staro, že pozabljeno romantično legendo o junaškem, a nesrečnem Mihaelu Hadiku, o silni ljubezni do Katarine Bánffy in podlem izdajstvu njene-ga brata.

### BÁNFFYJEVO IZDAJSTVO

»Bilo je davno, v tistih nemirnih časih, ko so Turki in Tataři čestokrat vpadali prek naših meja ter naskakovali utrjena mesta ter gradove. Preprosta kmečka naselja in vasi pa so uničevali kar mimogrede.

Lendava, tedaj bolj znana z madžarskim nazivom Lindau, je bila utrjeno mesto z močnim obzidjem, ki ga je še posebej varovalo naravno močvirje z živim blatom. Nad mestom pa je kraljevala mejna trdnjava – Kastrum Lendau, ki je imela pomembno vlogo pred turškimi vpadi.

Kakor poročajo viri, je bil tedaj lendavski gospod Miklós Nikolaj Bánffy-Lendavski, neustrašen in zvit mož, ki je ob sebi zbral največje junake tistega časa. A najbolj junaški njegovih mož je bil brez dvoma obubožani češki plemič Mihael Hadik, ki ga je grof Bánffy postavil za poveljnika grajske straže.

Lendavski grad, ki je bil mnogo manjši kot danes, je bil silovito utrjen, po izročilu pa naj bi iz njega vodil podzemski rov, ki je imel kar šest krakov. In povem vam,«  
je pristavila moja sogovornica, »da so ti podzemski rovi res obstajali. Brez dvoma je eden

vodil k kapelici sv. Trojice, kjer so bili v tistih časih obrambni okopi. Drugi krak rova se je končaval v Lendavi, tretji pa je vodil neposredno v grad Lenti na madžarski strani. Na vse te podzemne cevi so pri gradnji hiš naleteli in jih kasneje zasuli. Tisti rov, ki je vodil v Dolgo vas, pa so odkrili pri gradnji krajevnega vodovoda. Kam sta vodila še preostala dva kraka skrivnega izhoda, pa danes ni več znano.«

Potem pa je Marika nadaljevala z romantično Hadikovo zgodbo. »In prav v času, ko je kapitan Hadik prevzel poveljstvo nad grajsko stražo, je bila turška nevarnost največja. Kljub nenehni vojni nevarnosti pa se je med njim in lepo Bánffyjevo sestro Katarino, ki jo ljudski spomin pozna pod imenom Piroška, vnela silna ljubezen. Mlada človeka sta se imela neizmerno rada, kar pa nikakor ni ugajalo Katarininemu bratu, grofu Bánffyju, ki je sklenil, da bo romantično razmerje uničil.

Tako se mu je ponudila priložnost oktobra 1603, ko so v dopoldanskih urah prestrašeni sli prinesli novico, da iz Nagyánizsa prihaja več kot 6. 000 Turkov s topovi, da bi razrušili Kastrum Lendau.

Lendavski gospodje pa so bili že prej dogovorjeni z okoliškimi plemiči, da bodo v primeru nevarnosti pomagali drug drugemu in poslali vojsko na pomoč. Tako so bili dogovorjeni s plemiči Nádásdy in Zrinjskimi. Ko je Bánffy spoznal, da Turki nameravajo napasti njegov grad, je takoj poslal brze sle k Zrinjskim in Nádásdyjem. Hadika pa je z 200 najpogumnejšimi možmi poslal Turkom nasproti, da jih

*Mlada ekonomistka Marika Szabó nam je ohranila romantično Hadikovo zgodbo, ki pa v marsičem ustreza resnici.*





zadrži, dokler ne pride pomoč. Bánffy je sicer Hadiku obljubil, da bo pustil lendavska mestna vrata odprta, da se bo lahko le-ta umaknil na varno, če bi ga Turki le preveč ogrožali. Mladi kapitan pa je dobro vedel, da mu grof zaradi ljubezni do njegove sestre ni naklonjen in se je zato domnil s Katarino, da mu pomaga. Katarina mu je obljubila, da bo podkupila stražo pri drugih mestnih vratih, ki bo spustila Hadika v mesto. Sama pa bo z najvišjega grajskega stolpa opazovala dogodke in ko bo Hadik prispel do okopov pri sedanji kapelici sv. Trojice, ji bo pomahal z ruto v dokaz, da je še vedno živ.

Dogodki pa so potekali drugače. Hadik se je res spopadel s Turki, toda premoč je bila prevelika. Težko ranjen v roko in sence, močno pa je bil poškodovan tudi njegov konj, je s peščico preživelih prispel do mestnih vrat, ki bi jih varovala podkupljena straža. A Bánffy je tudi tu zamenjal vojake in straža ni pustila Hadika v mesto. S poslednjimi močmi se je na ranjenem konju pognal v strmino Goric. Če bi mu uspelo priti do okopov, kjer danes stoji kapelica sv. Trojice, bi bil rešen. Od tu je namreč vodil podzemni rov v lendavski grad. Izgubil pa je preveč krvi in tudi ranjeni konj ni zmožal silovite strmine. Komaj streljaj od vhoda v podzemni rov se je zvesta žival zrušila in Hadik je obležal med okopi in izdihnil.«

#### SMRT GROFINJE KATARINE

Kakor navaja Marika, je bilo svojčas med okoličani še ohranjeno izročilo, da je ob strašni bitki sonce že začelo zahajati, ko so šele prispeli na pomoč vojaki Zrinjskega. Plemiči Nádásdy pa sploh niso poslali pomoči. In ljudje so menda že tedaj govorili, da jih bo bog za njihovo izdajstvo kaznoval.

Kaj pa se je medtem dogajalo na lendavskem gradu? Katarina je čakala pri najvišji lini grajskega stolpa, da bi ji Hadik dal znamenje z ruto. Toda zaman. Hadik se ni javil. Kakor navaja izročilo, so Lendavci šele tretji dan po bitki pri sedanji kapelici sv. Trojice našli Hadikovega mrtvega konja in zraven njegovega mrtvega gospodarja. Katarino je smrt ljubljenega mladeniča strahovito prizadela. Izročilo celo navaja, da se je mladenki omračil um in se je vrgla z visokega stolpa v globino, kjer se je razbila na skalovju temeljev lendavske trdnjave.

»In še se spominjam,« mi je povedala Marika, »da mi je mati pripovedovala, kako je bila v njeni dobi še ohranjena navada, da so vsako noč zgoraj v najvišji lini grajskega stolpa prižigali luč v spomin na nesrečno Katarino Bánffy, ki se je vrgla v globino.«



*Nád Lendavo še danes kraljuje stari lendavski grad, ki ga je v sedanji obliki pozidal poslednji lendavski gospod knez Esterházy.*

#### PREKLETSTVO ŠE NI DOKONČNO

Po Marikini pripovedi lahko povzame, da je dal grof Bánffy kasneje Hadikovo truplo pokopati z vsemi vojaškimi častni. In to prav na kraju, kjer je izdihnil. Preprosti ljudje pa so že tedaj govorili, da se bo Hadik še po smrti maščeval Bánffyju za podlo izdajstvo.

Prerokba se je začela uresničevati. Krištof Bánffy je dosegel visoke državniške časti. V življenju je bil dvakrat poročen, v obeh zakonih pa je imel kar 12 otrok. Vendar pa je umrl brez moškega potomstva, saj je imel 12 hčera. Po ljudskem mnenju se je uresničilo Hadikovo prekletstvo, saj je lendavska veja Bánffyjev izumrla. Bánffyjevo premoženje pa so nasledili Nádásdy. Ti pa so vladali borih 16 let, kajti poslednji Nádásdy je bil skupno z Zrinjskim in Frankopanom obglavljen. V boju proti zarotnikom pa je dobil vse lendavske posesti knez Esterházy.

»Turkov po tisti znameniti bitki leta 1603 menda ni bilo več v Lendavo,« je nadaljevala pripoved Marika. »Šele čez več let so na mestu nekdanjih grajskih utrd zgradili preprosto leseno kapelico sv. Trojici na čast. Tedaj pa so v zemlji našli leseno krsto s popolnoma ohranjenim Hadikovim truplom. Mumificirano truplo so položili v kripto kapelice sv. Trojice.

Zgodilo pa se je, da je neke viharne noči v kapelico udarila strela. Zgradba je z vso opremo pogorela do tal, nedotaknjen pa je ostal bronast cerkveni križ ter Hadikova lesena krsta z nepoškodovanim truplom junaka.



*Stara kapelica sv. Trojice na Lendavskih Goricah, kjer še danes čuvajo mumificirano truplo kapitana Mihaela Hadika.*

Med preprostim ljudstvom pa so se ponovno začele širiti govornice, da se je zgodil čudež. Hadikovo truplo še vedno ni strohnelo in ljudje še danes menijo, da se še vedno ni uresničilo strašno prekletstvo in da Hadikovo maščevanje še vedno ni dokončno.

**Rado Radešček**

#### PREGOVORI IN REKI NA SLOVENSKEM

Mirna vest je najboljša vzglavje.

Vsaka sanja pol resnice.

Če se hočeš veseliti, moraš mnogo pozabiti.

Dobro mu je ko ribi v vodi.

Kdor strah v glavi nosi, temu je vsaka senca pošast.

Kri se ne zataji.

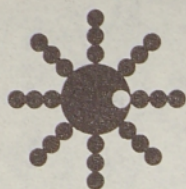
Krmežljavcu se vse krmežljivo zdi.

Lahko v mošnji, tesno pri srcu.

Mladarija – bedarija.

Najbolje poje zvonček mirne vesti.





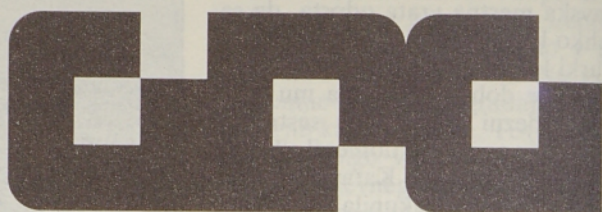
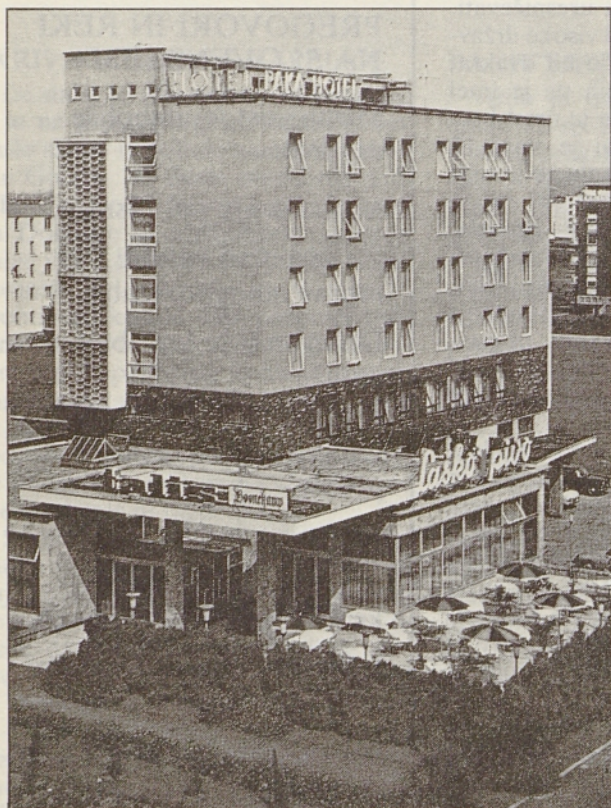
gostinstvo  
velenje

## HOTEL PAKA V TITOVEM VELENJU

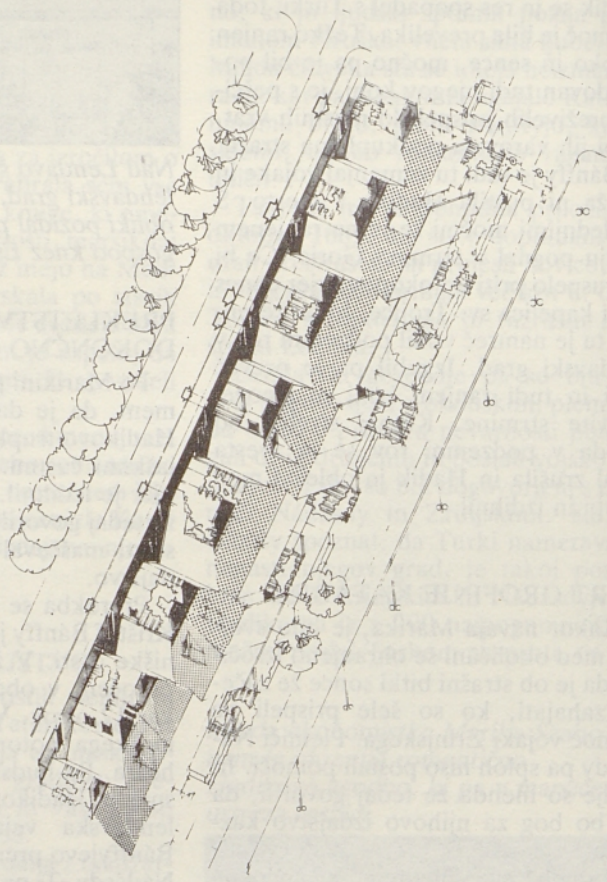
Če potujete na Koroško ali si ogledujete Savinjsko in Šaleško dolino, se ustavite v hotelu Paka (C kateg.) Hotel ima 100 ležišč, kvalitetno kuhinjo, restavracijo z letno teraso, kavarno, aperitiv bar, banketno dvorano (za seminarje, predavanja in zaključene družbe) ter nočnim klubom. Za mlade imajo disco v Klubu mladih.

Izleti: Logarska dolina, Golte, Pekel – jama pri Šempetru, Liboje (nakup keramike), Polzela (industrijska prodajalna nogavic), kopanje v bazenu v Topolšici, obisk Dobrne. Vabi velenjski grad z zbirkami afriške umetnosti, zbirka cerkvene umetnosti, edinstveni kipi Ivana Napotnika v galeriji. Prevozi: od letališča Brnik pri Ljubljani 75 km, letališča Maribor 60 km, od letališča Turiška vas pri Slovenj Gradcu 20 km. Hotel je v centru mesta, ob avtobusni postaji, kjer lahko najamete taksi.

Naslov: Hotel PAKA, Titovo Velenje, tel.: (063)–853-351, telegram: HOTEL PAKA, Titovo Velenje



gradbeno podjetje grosuplje



V SOSESKI BS 109 LJUBLJANA ČRNUČE SO V II. polovici leta 1985 začeli z zidavo sedmih stanovanjskih hiš neto površine pritličja in etaže 312 m<sup>2</sup> na parceli velikosti 400 m<sup>2</sup>.

V PRITLIČJU JE PREDVIDENA OBRтна DELAVNICA ZA STORITVENO DEJAVNOST.

Vse informacije o prijavi za vključitev v gradnjo dobite v komerciali, Ljubljana, Linhartova 38, tel. (061) 318-155, 318-548, 312-964.



# Toprov skok v tujino

KOMBINEZONI ZA SKAKALCE IN 17.000 ELASTIČNIH SMUČARSKIH HLAČ Z IMENOM BOJAN KRIŽAJ ZA FRANCISO

Ko se je januarja odvijalo svetovno prvenstvo v smučarskih skokih v Obersdorfu, je inž. Zvone Dežnak, generalni direktor celjske tovarne Toper, žarel od veselja zavoljo nenavadnega poslovnega uspeha. Znano je, da je bitka med proizvajalci smučarske opreme za državne reprezentance velika in neizprosna. Kdor prodre med uradno priznane opremljevalce, slavi zmago. Tako se je zgodilo, da se je ime Toper nenadoma pojavilo v središču pozornosti, ko so se vodje reprezentanc začeli zanimati za kombinezone, ki so jih nosili naši skakalci.

»Mednarodna smučarska zveza FIS je naše kombinezone potrdila za kvalitetne in nam s tem utrla pot tudi na tuj trg. Hkrati pa je zavrnila japonske in ti so se potem obrnili na nas, naj jih rešimo iz kaše; kajti pogodbeno so bili vezani z Američani, Francozi, Madžari, Vzhodnimi Nemci. Mi smo jim, seveda, takoj prodali zahtevane kombinezone, nakar se je usul plaz,« si je mel roke Zvone Dežnak, ki je naposled začel žeti, kar je sejal že dolgo časa, ko je preučeval kombinezone, blago, se posvetoval s tujimi strokovnjaki in končno doma vpeljal proizvodnjo teh zahtevnih izdelkov.

Res je, da gre za zdaj še za povsem majhno število naročil, saj jih imajo le za 130 kombinezonov, vendar je to šele začetek, ki se utegne razviti v velik bussines. V tej sezoni se na svetovnih velikanah pojavljajo v Toprovih kombinezonih naši skakalci, Francozi, Bolgari, Čehi in tudi Norvežani, ki slovijo za najboljše skakalce, so že vzeli nekaj vzorcev.

»Za kombinezone se nadalje zanimajo Italijani, Poljaki, Japonci in lahko pričakujemo, da se bodo oglasili še drugi. Za nas je to vrhunski dosežek, saj je zelo težko prodreti med opremljevalce državnih reprezentanc. Mislim, da je to stvar kvalitete in seveda tudi cene, saj smo pol cenejši od Avstrijcev, sicer znanih proizvajalcev kombinezonov. Ti so jih začeli izdelovati že pred desetimi leti,« je razložil inž.



Zvone Dežnak, spreten poslovni mož, ki je med drugim pomagal izvleči Toper iz izgub, kamor je zaplaval pred štirimi leti.

Toper je zdaj spet na konju, saj so lani izvozili kar za 3,5 milijonov dolarjev in tudi doma so pridelali lep ostanek dohodka. Dobro se povezujejo z drugimi proizvajalci in tudi tkanino za omenjene kombinezone jim po njihovem predlogu dela domača tovarna Inplet iz Sevnice.

»Pravkar postavljamo novo tovarno v Doboju. Za zdaj dela že v kulturnem domu in to dobro. Zaposlili so 40 delavcev, ki so bili poprej brez dela in ga zdaj znajo ceniti. V kratkem, ko bo tovarna gotova, jih bomo vzeli še sto.«

Tisto »dobro« je inž. Zvone Dežnak posebej poudaril, kajti prav ti delavci že dlje časa izdelujejo elastične smučarske hlače, ki nosijo ime »creation Bojan Križaj« za izvoz v Francijo. Prva pošiljka 4000 teh hlač je šla čez mejo že predlani. Pravkar pa so v Topru sklenili pogodbo s francoskim trgovcem že za 17.000 hlač pod imenom Toper.

To, da tovarna Toper prodaja svoje izdelke pod svojim imenom na tujem trgu, je prav gotovo velik uspeh, ki lahko poraja še večje. Veliko naših tovarn – pa tudi Topru ni prizaneseno – se ubada s takimi imenovanimi »lohn« posli, v kar jih pač sili lov za devizami, tako potrebnimi za odplačilo naših dolgov in za nabavo surovin. Zato je vsak tak uspeh še kako dobrodošel za naše gospodarstvo.

Albina Podbevšek

# Neutrudna čipkarica

Številni rojaki me že poznate, Julko Fortuna iz Podlpe pri Vrhniku, saj že dolgo vrsto let ohranjam tradicije slovenskih ročnih del, zlasti klekljanja in te tradicije prenašam tudi na mladino, med katero je kar precej posnemovalcev. Zadnja leta sem se posebej posvetila poučevanju odraslih. Pred tremi leti sem organizirala v Ljubljani tečaj klekljanja, ki se ga je udeležilo veliko število deklet in žena. Nekatere so se že toliko izpopolnile, da zdaj same vodijo tečaje za mladino. Da se ta lepa spretnost ohranja in prenaša na mlajše rodove, dobro vem že po tem, ker sem edina v Sloveniji, ki izdelujem in pripravljam celotne kompletne priprav za klekljanje

in to razpošiljam po vsej Sloveniji in tudi izven naših meja. Veliko mojih pripomočkov je šlo tudi že na

*Julka Fortuna med klekljanjem na predstavitvi slovenske obrti v Münchnu v ZR Nemčiji*



tuje, v Holandijo in tudi Združene države Amerike.

Dobro me poznajo tudi številni rojaki iz Clevelanda, saj smo se z nekaterimi srečali na izseljenškem pikniku v Škofji Loki. Mnogi mi pišejo, naj jim pošljem klekeljne ali vzorce ali punkeljne, kar zelo rada ustrezem. Zdaj me nekateri vabijo, naj ob priliki obiščem Cleveland, kjer bi na kaki javni prireditvi v slovenski narodni noši izdelovala čipke. Doslej sem že sodelovala na predstavitvi slovenske obrti in turizma v Münchnu v ZR Nemčiji in v Trstu, kjer je bilo izredno zanimanje za to slovensko domačo umetnost, ki je izredno bogata z narodnimi motivi. Upam, da se bo kmalu pokazala tudi možnost, da obiščem rojake v Clevelandu, kamor bi se z veseljem odzvala vsem povabilom, ki sem jih že prejela.

Julka Fortuna



## po sloveniji

Grad **Borl**, 9 kilometrov oddaljen od **Ptuja**, na slikoviti skali nad Dravo, na obronku vinorodnih **Haloz**, so začeli temeljito obnavljati. Za celotno obnovo zbirata denar ptujška in slovenska kulturna skupnost. V gradu je imel med zadnjo vojno nemški gestapo mučilnice; danes je to priljubljena izletniška točka z letnim bazenom in turističnimi ter prenočitvenimi zmožljivostmi.

Dvajseto nagrado »Borbe« za najboljšo jugoslovansko arhitektonsko stvaritev leta je prejel slovenski arhitekt Janez Kobe za turistični projekt hotelskega kompleksa »Slovenska obala« v **Budvi**.

Med najbolj obetajoča območja **Slovenije**, kjer si obetajo nova najdišča nafte, je predel vzhodno od Lendave s poljem **Petišovci** in **Dolina**, območje okoli **Filovec**, Veržeja in Bakovec, nato območje med Ptujem in Ljutomerom ter severno od Murske Sobote.

V **Šmartnem ob Dreti** so odprli knjižnico, ki so jo pred leti zaradi premajhnega zanimanja bralcev in prostorske stiske zaprli. V knjižnici je 450 knjig, sodi pa pod okrilje matične knjižnice iz Mozirja.

V skrbi za čisto morje so v ladjedelnici »2. oktober« v **Izoli** izdelali poseben čoln, ki ga poganjata dva motorja in bo imel nalogo, da bo pobiral trde odpadke z lažij, zasidranih v koprskem zalivu. Čoln bodo opremili s hidravličnim dvigalom in napravami za škropljenje kemikalij za uničevanje naftnih madežev.

Temeljna organizacija Metka **Kozje**, ki sodi v okvir tekstilne tovarne Metka iz **Celja**, je v začetku leta prodala na Švedsko 15.000 kompletov posteljnega perila, v Zahodno Nemčijo pa 7000, s čimer so zaslužili dvajset milijonov dinarjev, do poletja bodo Švedom prodali še 25.000 teh kompletov. Vsak mesec naredijo 5000 do 6000 kopalnih plaščev, Italijanom pa prodajajo tudi spalne vreče.

Gradbeno podjetje Gradis bo zgradilo v **Kranju** 12 stanovanjskih poslopij z 277 stanovanji, tremi zaklonišči in garažami. Do konca letošnjega leta bodo zgradili sedem stavb s 125 stanovanji, preostale pa do decembra 1986. leta.

Po projektih podjetja Lesnina iz **Ljubljane** gradijo na Kitajskem v pro-

vinci Ji lin dve tovarni, vsako v vrednosti 2 milijona dolarjev. Prva tovarna bo izdelovala do 150.000 stolov letno, druga pa ploskovno pohištvo. Na dvo-mesečnem šolanju v tovarni Stol v Kamniku je bilo to pomlad devet kitajskih strokovnjakov.

11. maja letos je bila slavnostno dokončana in odprta POT SPOMINOV IN TOVARIŠTVA, kar sovпада s 40-letnico osvoboditve **Ljubljane**, ki si je med drugo vojno pridobila naziv mesta-heroja. Mesto so okupirali Italijani in ga obdali z bodečo žico, odpor v njem pa ni prenehal. Tam, kjer je bila nekoč bodeča žica, pa so zgradili v dolžini 34 kilometrov traso poti, po kateri vsako leto korakajo desetisoči ljudi, ki proslavljajo osvoboditev.

Podjetje Agroprod v **Ljutomeru**, ki je doslej vlagalo sredstva za predelavo sadja in povrtnin, se vse bolj preusmerja v odkup gozdnih sadežev od kooperantov, namenjenih za izvoz. Prodajno-odkupni center v Ljutomeru sodi k Emona Commercu v Ljubljani. Nameravajo vlagati v hladilnico, da bi povečali izvoz. Iz vzhodnih dežel bodo letos v Agroprodu uvozili 400 ton lešnikov, 600 ton orehov in 500 ton bučnega semena za predelavo.

Prostovoljno gasilsko društvo v **Ložnici** pri **Žalcu** namerava konec julija, ob 65-letnici obstoja, odpreti nov gasilski dom, ki bo plod prostovoljnega dela vseh krajanov. Društvo bo še naprej vodil Vinko Zapušek, poveljnik pa bo Ivo Antloga.

Ina-Nafta iz **Lendave** si prizadeva najti nove vrlece nafte in plina. V **Murskem gozdu** nastaja vrtina, ki bo globoka 4000 metrov. V raziskave vlagajo letno okoli 1,1 milijarde dinarjev, saj stane ena globoka vrtina 600 milijonov.

Najmanjše gozdnogospodarsko območje v **Nazarjih** v Savinjski dolini meri 45.420 hektarjev. Od tega jih je v mozirski občini 77 odstotkov, v velenjski pa 23. Družbene organizacije imajo v lasti 1,3 odstotka gozdov, 61,6 odstotka pa je v zasebni lasti 4200 lastnikov, od teh pa je 42 odstotkov nekmetov.

Novoles iz **Novega mesta** namerava letos povečati izvoz za 17 odstotkov glede na lansko prodajo, ko so izvozili za 16,74 milijonov dolarjev izdelkov. Ribiška družina **Kranj** bo letos vložila

več kot 120.000 mladice potočne postrvi ter šarenke, od tega blizu 4000 kilogramov odrasle šarenke. Največ rib bodo vložili v reki Kokro, Savo in Zbiljsko jezero pri Medvodah. Lani so ulovili okrog 9000 rib, letos pa jih nameravajo 11.000.

V **Orehovi vasi** so se srečali kmetovalci zadruge Zadržnik, ki jo sestavljajo člani iz **Hoč**, **Korene**, **Ruš**, **Pesnice** in **Selnice ob Dravi** in preverili dose-danje naložbe v hleve, čredo, zbiralnice mleka in v predelavo. Neugodni kreditni pogoji in stroški proizvodnje otežkočajo razmah kmetijstva. Mariborska mlekarna, njihov največji odjemalec, pa se namerava po rekonstrukciji vključiti v izvoz.

V občini **Ormož** predvidevajo za letošnje leto 2,394.000 dinarjev izvoza in za 891.000 dinarjev uvoza, na konvertibilnem področju bo delež celotnega izvoza 69,1 odstotka. Zaposlenost se bo povečala za 8,2 odstotka, delo na novih delovnih mestih bo dobilo 221 delavcev, 33 pa na izpraznjenih mestih.

Krajani krajevne skupnosti Franc-Leskošek Luka **Pesje** so glasovali za četrti samoprispevek za razširitev deponije premoga in izvedbo ukrepov za varstvo okolja. Z zbranim denarjem nameravajo obnoviti krajevne ceste, zgraditi cesto do Enclavega vrha, igrišče v **Podgorju**, razsvetlili cesto v Podgorje; kupili bodo tudi opremo za nov gasilski dom.

Pridelovalci pšenice v **Pomurju** so oddali leta 1982 22.300 ton tržnih viškov pšenice, v letu 1983 18.300 ton, 1984 leta pa 26.300 ton. Pridelek sladkorne pese je znašal 1982 96.000 ton, leta 1984 pa že 112.000 ton. Največji porast pa so dosegli v prašičereji; leta 1982 so spitali 160.000 prašičev, 1984 pa že 201.000. Pridelovanje krompirja pa se znižuje 1982 – 9.900 ton, 1983 – 8.300 ton, 1984 – 8.280 ton. Petletno obdobje 1981 – 85 je bilo torej v Pomurju uspešno, če dodamo še lanskih 487.000 hektolitrov odkupljenega mleka.

V **Potočah pri Preddvoru** je dom za starejše občane v gradu Turn. Da bi grad ohranili in omogočili upokojencem različne dejavnosti, so jim v Kranju namenili 113 milijonov dinarjev za vrtnarjenje in sadovnjak za okrog 600 sadikami. Domu so dozidali prizidek, kjer je knjižnica, ambulanta in prostor za fizioterapijo. Izdelovali bodo lesene in usnjene spominke. Načrtujejo tudi gradnjo solarnega sistema s 160 kolektorji za pridobivanje tople vode.

V 1600-članskem kolektivu mesnega kombinata Perutnina **Ptuj** so lani skupaj s 400 kooperanti priredili 34.000 ton perutnine in je izvozili za 11 milijonov dolarjev. Odprli so novi piščančji farmi v **Stojncih na Ptujskem polju**, in v **Mali vasi** pri **Markovcih**.



Nove pasme piščancev so uvozili iz ZDA.

Delovni kolektiv HP Kolinska, Ljubljana, temeljna organizacija združenega dela Tovarna za predelavo krompirja v **Mirni**, je letos že izvozila 368 ton otroške hrane v Sovjetsko zvezo, ki je bila tudi lani njihov največji tuji naročnik.

Podjetje za gradnjo industrijskih objektov iz **Ljubljane**, Smelt je podpisalo v februarju pogodbo za gradnjo pekarne v mestu Tadjura v Libiji. V posel, vreden okrog 10 milijonov dolarjev, bo Smelt vključil domače gradbince in dobavitelje opreme.

Odkar je **Prekmurje** prizadela v letu 1978 katastrofalna toča, si prizadevajo, da bi skupinsko zavarovali posevke. Lani je bilo tako zavarovanih 724 hektarjev, posejanih s sladkorno peso, v letu 1983 pa 5224 hektarjev kooperacijske proizvodnje različnih posevkov, katerih površina se je lani zmanjšala za 800 hektarjev, ker se je zmanjšalo število interesentov – čeprav je v Pomurju osemkrat padla toča, a brez večje škode. Zavarovalno so najbolj organizirane zadruge v **Prosenjakovcih**, **Cankovem**, **Apačah** in **Murski Soboti**.

V polnilnici brezalkoholnih pijač Mineralna voda, ki je v sestavu Radenske v **Radencih**, so začeli v februarju polniti novo brezalkoholno pijačo »swing colo«. To je mineralna voda, obogatena z vitaminom C z naravnimi rastlinskimi izvlečki in sladkorjem, brez umetnih snovi, kofeina in konzervansov.

Od 21. do 28. julija bo v **Radovljici** IV. poletna akademija za staro glasbo, na kateri bodo poučevali mednarodno znani glasbeni pedagogi iz Avstrije, ZR Nemčije in Budimpešte. Dosedanjih treh akademij se je udeležilo 39 študentov iz raznih dežel sveta.

V zdravilišču **Rogaška Slatina** bodo posodobili hotela Park in Zagreb, ki sta povezana s hotelom Sava. Tako bodo pridobili kompleks s 480 posteljami visoke B in A kategorije, ki bo namenjen predvsem tujcem. Delež tujih gostov je znašal lani 46 odstotkov skupnega prihodka. Od tujih gostov je največ Avstrijcev (52%), Italijanov (25%) in Nemcev (23%). Tuji gostje so lani zabeležili 113.367 nočitev. Vse več pa je gostov iz Skandinavije, Belgije, Francije in ZDA.

Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja Jugoslavije je sprožila pobudo za boljšo zaščito delavcev, ki opravljajo težka in zdravju nevarna dela, za doslednejše izpolnjevanje določb zakona o varstvu pri delu. Leta 1983 je bilo v vsej SFRJ in tudi v **Sloveniji** 600 različnih beneficiranih delovnih mest, na katerih je delalo 700.000 delavcev ali 11,4 odstotka vseh zaposlenih. Gre za učinkovitejšo



Novi stanovanjski bloki v Spodnji Šiški v Ljubljani (Foto: Ivan Cimerman)

zaščito zdravja v tistem času, ko je tak delavec zaposlen.

V **Sloveniji** je vse več majhnih kmetij, manjših od enega hektara. Leta 1969 jih je bilo 22,1 odstotka, leta 1981 pa že 32,5 odstotka. Od leta 1969 do 1981 se je število kmečkih gospodarstev povečalo za 6,5 odstotka. Leta 1981 je bilo le 28 odstotkov zemlje last čistih kmetov, 57 odstotkov pa je bilo v okviru mešanih kmetij, 5,5 odstotka v lasti ostarelih kmetov, 9,1 odstotka pa v lasti kmetijsko neaktivnih gospodarstev, bila so zakupljena ali pa opuščena. Kmetije se torej vse bolj drobijo in prehajajo v roke lastnikov, ki niso kmetje, kar bo treba zavreti.

Da bi ohranili slovensko etnografsko izročilo pustnih mask, in obdržali stare šege ter navade, se je v času letošnjega kurentovanja na Ptujju sestala izvršni odbor Slovenskega etnološkega društva in prireditelji 25. karnevala. Sklenili so, da bodo vsako leto organizirali posvet, na katerem bi strokovnjaki-etnografi izmenjali izkušnje in odkritja o maskah in šegah. Na **Slovenskem** je poznanih okrog 150 mask.

Na sestanku delegatov, ki spremljajo uresničevanje zakona o usmerjenem izobraževanju v **Sloveniji**, so sredi februarja predlagali, da diplomantom slovenskih medicinskih fakultet ponovno podelijo naslove DOKTOR MEDICINE, kot so to storili v drugih jugoslovanskih republikah. Ta naziv je bil pred leti zakonsko odpravljen.

V splošni bolnici »Dr. Franc Derganc« v **Sempetru**, osrednji bolniški ustanovi na Goriškem, so uvedli računalniški sistem, ki bo znižal stroške. To je sistem Iskra-Delta 4850 s spremljajočo opremo za zbiranje in obdelavo podatkov. Naložba je veljala 60.000.000 din, sprožila pa je težnjo po enotnem sistemu obravnave podatkov in organizacije vsega zdravstva na Goriškem, ki je zdaj razdrobljeno v lokalni samostojnosti.

Povprečni osebni dohodek v Konfekciji **Šoštanj** je bil lani 26.361 dinarjev. Letos bodo zgradili prepotrebne proizvodne prostore, kamor bodo namestili sodobnejšo opremo, saj štirih nemških kupcev na zahodnem tržišču ne bodo mogli obdržati s sedanjo tehnologijo. Proizvodnjo bodo povečali za 10 odstotkov in izdelali 150.000 ženskih in otroških hlač.

V Iskrini tovarni polprevodnikov v **Trbovljah** so zaposlili japonskega robota Seiko D.-Tran. Računalniško vodeni robot bo odlagal diode v ustrezne mostiče, delo bo opravljal petkrat hitreje kot človek.

## osebnosti

**Dr. Iztok Winkler** je na seji zvezne konference SZDL Jugoslavije 8. februarja izrazil nekaj pomembnih misli o vlogi znanosti in tehnologije pri razvoju Jugoslavije: »Opozoriti moramo na nepovezane uporabnike raziskovalnih rezultatov, od katerih vsak zase, razmišljajoč zgolj v okviru svoje majhne akumulacije in ujet v včasih vprašljive sheme razvoja in prestrukturiranja, naroča temu primerne majhne in neambiciozne raziskave. Od tod tudi na videz paradoksalni položaj, ko na eni strani trdimo, da je raziskovalna dejavnost ločena od stvarnih potreb združenega dela, na drugi strani pa ta dejavnost danes ustvarja z neposrednimi naročili organizacij združenega dela dve tretjini svojega dohodka.«



# Koledar prireditev v Sloveniji

## JUNIJ

1. 6.	Portorož	RALLY VETERANOV	tekmovanje avtomobilov iz preteklosti
1.–2. 6.	Črnomelj	JURJEVANJE S KRESOVANJEM	prikaz običajev ob prihodu Zelenega jurija, belokranjske pesmi in plesi, folklorne prireditve, petje kresnih pesmi
2. 6.	Krško	SPEEDWAY	mednarodna pozivna tekma za zlati pokal Sob Krško (ob občinskem prazniku)
2.–9. 6.	Tacen pri Ljubljani	TEDEN KULTURNIH IN ŠPORTNIH PRIREDITEV	v KS Edvard Kardelj
6.–9. 6.	Moškanjci	28. jugoslovanski AERORALLY za pokal maršala Tita in letalski miting z mednarodno udeležbo	
7. 6.	Brestanica	TEDEN KRAJEVNE SKUPNOSTI	s sejmom in drugimi zanimivostmi
8. 6.	Krško	3. TURISTIČNO-VESLAŠKI MARATON v kajaku in kanuju na Savi, Radeče–Krško	
8.–9. 6.	Marezige	PRAZNIK REFOŠKA–Marezige, Koper	pokušnja in ocenjevanje vina sorte refošk
8.–9. 6.	9. 6.	Portorož	REGATA PRIJATELJSTVA MILJE–PORTOROŽ–MILJE
	MARIBOR	18. ZBOR PLANINCEV PTT SLOVENIJE NA BOČU	
10.–15. 6.	Celje	7. TURISTIČNI TEDEN	
12.–15. 6.	Maribor	INTRA '85	8. mednarodni sejem integralnega transporta in tekmovanje voznikov viličarjev
14.–16. 6.	Ljubljana	JAZZ FESTIVAL v Cankarjevem domu	
15. 6.	Lenart v Slov. gor.	LOVSKA NOČ	
15. 6.	Maribor	razstava Kluba mladih KRAMARSKI SEJEM V FOTOGRAFIJI (v razstavišču Sinagoga)	
15. 6.	Šmarna gora	4. SREČANJE LJUBITELJEV ŠMARNE GORE	
15. 6.	Ptuj	GRAJSKA NOČ (v gostilni Grajska restavracija)	
15.–16. 6.	Piran–Strunjan	SOLINARSKI DNEVI	solinarski običaji in igre
15.–17. 6.	Šentanel	KMEČKI PRAZNIK	
15. 6.–15. 9.	Izola	IZOLSKO POLETJE	balet, gledališče, jazz, zbori, operete itd.
druga pol. meseca	Portorož	TRANSADRIATIC CUP PORTOROŽ letališče	
od srede junija do srede sept.	Postojna	TRADICIONALNE POLETNE KULTURNE PRIREDITVE '85	nastopi folklornih skupin in pihalnih godb otd. (vsako nedeljo ob 10. in 15. uri)
16. 6.	okoli Pohorja	POHORSKI BATALJON	XVIII. spominska kolesarska dirka z mednarodno udeležbo, na progi Maribor–Tit. Velenje–Dravograd–Maribor, 165 km, za člane
16. 6.	Videm pri Ptuj	VIDOVSKA NEDELJA	
16.–23. 6.	Portorož	SVETOVNO PRVENSTVO V JADRANJU v razredu STAR	
21. 6.	Piran	PIRANSKI GLASBENI VEČERI	koncerti resne glasbe (v Križnem hodniku)
21.–22. 6.	Bohinj	RIBIŠKO SREČANJE	tekmovanje v ulovu rib na Savi in v Boh. jezeru z zaključkom 22. 6. z ribiško veselico pod Skalco
21. 6.–30. 9.	Ljubljana	16. MEDNARODNI GRAFIČNI BIENALE	
22. 6.	Novo mesto	SREČANJE PLANINCEV NA GORJANCIH PRI MIKLAVŽU	



Tokrat si bomo ogledali apnenčast čok z imenom Stena v bližini znanih Sečoveljskih solin. Zakaj jo prištevamo med najpomembnejšo slovensko naravno dediščino, ko pa v naši ožji domovini apnenca ne manjka! Pomislimo le na Julijske in Savinjske Alpe ter obsežno kraško območje Notranjske in Krasa. – Vendar je apnenčasta podlaga v najtoplejšem delu Slovenije – Primorju, dokaj redka. Od mogočne črnokalske stene se pokrajina močno zniža v flišno ravnino – nekdanje morskno dno. Geološka zgradba flišne Primorske se pokaže kot na dlani ob pogledu na gladko odsekan rob Strunjanskega polotoka. Nikjer drugje ob Jadranski obali ne moremo videti tako izrazitega flišnega klifa z različnimi plastmi laporjev in peščenjakov.

Zaradi fizikalnih lastnosti je prevladujoči fliš hladnejši od apnenca, zato so v slovenskem obalnem prostoru razmeroma skromno zastopani predstavniki sredozemskega rastlinstva, ki dosega v Tržaškem zalivu severno mejo razširjenosti.

Nič nenavadnega, da je pojav apnenčaste podlage ob slovenski obali že od nekdaj posebno zanimiv za botanike. Konec devetnajstega stoletja so botaniki Loser, Stefani, Pospichal, zlasti pa Marchesetti dokaj temeljito obdelali apnenčasti vzhodni del izolskega otoka. Danes je ta predel pozidan in s tem je bilo uničeno tudi začetišče sredozemskih rastlin.

## naravni zakladi slovenije

### Stena v dolini Dragonje

Leta 1974 je vzbudila pozornost botanika Toneta Wraberja apnenčasta plošča ob desnem bregu Dragonje, okoli 5 kilometrov pred izlivom v morje. Botanična bera je bila bogata: na okoli dva hektara veliki Steni je spoznal nad 250 vrst. Ponovno smo lahko v slovensko floro vpisali nekatere izumrle »izolske« vrste, kot na primer ljubko zvezdasto veternico (*Anemone hortensis*).

Tudi za nebotanika je obisk Stene doživetje. Iz Sečovelj se peljemo proti hrvaški meji in tik pred mostom čez Dragonjo zavijemo levo do odcepa, kjer se cesta usmeri desno proti Kaštelu. Ko ponovno prečkamo mejno re-

ko, že zagledamo izrazito previsno steno, ki s svojo svetlo barvo izstopa iz umirjene in obdelane flišne pokrajine. Še zanimivejše je neposredno doživljanje 20 m visokega previsno zaobljenega abrija. Ob prečnem prelomu je ob podoru veliko okamenin – numulitov, na robu stene pa opozarja nase s črno krošnjo zimzeleni hrast črnika (*Quercus ilex*), pravi »sredozemec«.

V vlažnejših razpokah dobimo praprotnico venerini laski, ki pa v sušnih dneh nič ne spominja na lase boginje. Takrat se namreč listne ploskve nagrbnčijo in posušijo. Sploh je obisk Stene najlepši spomlad, z vlago in toploto najradodarnjšim letnim časom v Sredozemlju. Takrat se ne bomo začudili od kod venerinim lascem ime, razveselile nas bodo številne enoletnice, zacvetele bodo tudi travnate jase na zgornjem robu stene. Med redkim sestojem puhastega hrasta, črnega gabra in malega jesena bo aprila vsakogar navdušil pogled na skupine zvezdaste veternice, kasneje pa na razne predstavnike kukavičnic.

Žal je tudi ta, od turističnega vrveža odmaknjeni botanični raj ogrožen. Po eni strani grozi Steni uničenje zaradi kamnoloma apnenca, na tratih zgornjega roba pa se širijo kmetijske površine. Ali smo sedaj dovolj zavestni, da bomo lahko preprečili ponovitev »izolskega primera«?

Peter Skoberne







1

# slovenija v mojem objektivu

FOTO:  
JANEZ KLEMENČIČ

- 1  
Mlin ob Krki
- 2  
Zagradec
- 3  
Ribiška romanca
- 4  
Ribiški raj
- 5  
Dolina Krke

2







# Rodna gruda

Slovenija

# english section

The Forest City News about a History of Slovene Culture (I)

## “Slovene Language spoken from China to Forest City”

by Dr. William Derbyshire

PART I

We begin this month a series of articles on the background and history of Slovenes. It was presented recently by Dr. William Derbyshire, linguistics professor at Rutgers University, to a meeting of the local American Slovenian Heritage Club. His presentation included some local historical facts and due to the large numbers of area residents of Slovene descent, we think you will find his facts most interesting.

On the author,  
Dr. W. Derbyshire

Doctor William W. Derbyshire is professor of Slavic languages and linguistics at Rutgers University, New Brunswick, N. J.

Doctor Derbyshire received his Ph. D. from the University of Pennsylvania in Philadelphia and teaches Russian, Serbo-Croatian and beginning next year, Slovene. He studied at Moscow University on the first exchange of university professors between the United States and Russia (1963) and under the Fulbright Program was affiliated with the Linguistics Institute of Zagreb University living in Zagreb from 1972 to 1973.

While in Yugoslavia, Professor Derbyshire studied several times at the Slovene language seminar at the University of Ljubljana and traveled extensively throughout Yugoslavia. He has published in various aspects of Slavic studies and has performed extensive translations.

Professor Derbyshire is Secretary-Treasurer of the Society for Slovene Studies.

Who are the Slovenes, and how shall we define them? The answer is at once both simple and complicated. From a strictly linguistic point of view, we may arrive at an easy answer, although with its own set of qualifications. If we are to apply historical, anthropological, sociological or political criteria, then the issue becomes diffuse and considerably more complex.

Let me then begin with the simple and build to the difficult. Being a linguist, it is logical for me to start by defining and characterizing the language which we know and call today Slovene. I use this as my beginning point not only because I can provide a relatively forthright answer, but, more importantly, national identity is inexorably tied to language. The latter is particularly relevant when discussing the Slovenes. Throughout the history of the world, speakers of the same language have felt a special closeness which binds them together. It is an important force in creating a national identity and, when possible, political unions. Nations often use language boundaries as a means of setting up political entities. This is certainly the basis for the emergence of what is known today as Spain, France, Bulgaria or Turkey, for example. When peoples speaking the same language cross several political boundaries, the situation becomes extremely bemuddled. More about that later.

Linguistically speaking, Slovene is one of a dozen or so living Slavic languages. Speakers of the Slavic

RODNA GRUDA, Magazine for Slovenes Abroad, Cankarjeva 1/II, 61001 Ljubljana, Slovenija-Yugoslavia Tel. 061/210-716  
Published by Slovenska izseljenska matica, Ljubljana  
Editor: Jože Prešeren  
English translations: Milena Milojević-Sheppard, M. A.  
RODNA GRUDA is published monthly. Numbers 8 and 9 are published together as a double issue.

Yearly subscription for overseas countries is 11.—U.S., 13.—Canadian or 10.—Australian dollars. Payment can be made direct to our Account No. 50100-620-010-32002-2818/5 at Ljubljanska banka, or by international money order, or by check — payable to »Slovenska izseljenska matica« — in a registered letter.



languages exceed 300 million in number and stretch from Central Europe to the Bering Sea, from the Arctic to the Adriatic. Their descendants have been scattered by the winds of fate throughout the modern world, from Harbin in China to Forest City, Pennsylvania.

The Slavic languages are in turn part of a larger group of languages called the Indo-European languages. The term "Indo-European" refers to a language which became extinct several thousand years ago which gave birth to numerous language families. Among these are the Slavic languages, the Germanic languages (of which English is a member), the Romance or Latin languages, Celtic, Armenian, many of today's languages of India and Iran and many others. What this means is that at one point in the not too remote past, today's speakers of Italian, Russian, Albanian, Swedish, Slovene, English, and literally dozens of other languages, all spoke one and the same language. Over the millenia mass migrations of the Indo-European peoples took place, and with the ensuing separation and loss of daily contact, dialects developed which ultimately gave birth to separate languages. Mutual comprehensibility was lost, and the process repeated itself over and over again throughout the centuries.

The Slavic group of the Indo-European languages is one of the largest groups to descend from that once commonly spoken language. We traditionally divide the Slavs into three large sub-groups. They are: the Eastern Slavs, who speak Russian, Ukrainian and Belorussian. While it is difficult to state with accuracy the number of speakers of Russian, they are certainly not less than 150 million speakers of that language. Ukrainians approach some 50 million in number, and the Belorussians about 10 million.

The next largest group of Slavic speakers is the Western group. They include the Poles, some 40 million speakers, the Czechs with about 12 million speakers, and the Slovaks who number as many as 5 million. There is also a very small group of West Slavs who live deep inside the East German lands. They are known variously as Sorbs, Serbs, Wends or Lusatians. It is estimated that perhaps 150,000 of these people have survived centuries of pressure towards Germanization, which culminated in a final push by the Nazis to wipe them out.

Finally, there are the South Slavs. This brings us much closer to home. They inhabit an area stretching from

Central Europe across the Balkan peninsula. Despite certain pressures in the 20th century to unite them into a single country called "Yugoslavia", a term which, of course, means nothing more than "South Slavdom", the South Slavs live primarily in two politically distinct countries. The South Slavs are: the Bulgarians with some 10 million speakers and the Macedonians with numbers approaching 2 million speakers. Macedonian is the youngest of the Slavic languages to be codified and recognized as a separate literary language. Yet, to it belong some of the oldest Slavic literary monuments. The largest group among the South Slavs are those people who speak a language called Serbo-Croatian. The Serbs and Croats number about 20 million speakers today. Last, but hardly least, and dearest to us, is Slovene. Its speakers number about 2 million, and they live in conti-

guous areas ranging from the Croatian borders inside of Yugoslavia into Austria, from inside of Hungary to Trieste and the northern Italian lands.

Compared to the West European languages which are traditionally taught in this country, such as Spanish, French or German, almost all of the Slavic languages are far more complicated in their grammatical structures and present considerable difficulties for the learner. As a person who has taught Russian for more than a quarter of a century, I can attest to the problems which face the American college or university student. Beyond that, as a persons who came to the study of Slovene later in life, I can also say that Slovene presents its own set of difficulties which makes it even more complicated than Russian to learn in certain areas.

Continued Next Issue

---

## "The Third Slovenia"

Ljubljana is also the capital of the so-called "Third Slovenia". The latter has its roots back in those far-off days when many Slovenes emigrated to other countries. Some of them were cultural workers who could not obtain suitable employment at home, whereas others were carried off in large numbers by the Turks. It was at the end of the 19th and the beginning of the 20th Century that the strongest emigration from Slovenia took place. Over two decades a quarter of a million Slovenes emigrated abroad. Most of them emigrated only "temporarily", but, due to the outbreak of the First World War, and the imposition of military service, they later changed their status into that of permanent residents of foreign countries. This represented the first serious amputation of part of the Slovene nation from the main body. The second loss took place after the First World War, and the third after the Second World War.

The "Third Slovenia" is scattered throughout all parts of the world, and has sociological and political characteristics of all kinds. In some places the old division of Slovenes according to the Austrian crownlands and the social-cultural identity of the Austrian period is still retained. Since, even after the end of the First World War, Slovenia did not achieve statehood, the emigrants of

that time kept to the old divisions of the Austrian Empire. (The Slovene Home in Frontenac, Canada, is still today known as the "Austrian Home"). Already between the two world wars progressive Slovenes were establishing contacts with the old homeland, and during the last war they made great efforts to help her in all ways. Then, of course, political emigrants, too, joined the "Third Slovenia". At first the latter acted in a destructive way as far as the Slovene nation as a whole was concerned, but today the children of these political emigrants, who are about thirty years old, have roughly the same general opinion as that of Slovenes living in the old homeland, and in its capital, Ljubljana.

The "Third Slovenia" thus arose through a combination of economic, social, political and ideological reasons. It is not scattered in all parts of the world just because of basic existential reasons, but also due to differences in political and ideological outlook. In recent years there has been a certain amount of "brain drain", too.

Jože Javoršek



# The Mother-Tongue Abroad

On November 27th, 1984 over a hundred people, most of whom are principally concerned with the upbringing and education of Slovene children living with their parents abroad, met at the Delegates' Club in Ljubljana. Taking part in this traditional New-Year's gathering were 30 teachers, 30 presidents of Slovene clubs, 20 representatives of Slovene communes, as well as journalists and the organizers of the meeting, from the Republics Committee for Education and from the Socialist Alliance of Working People of Slovenia.

At the end of 1984 a total of approximately 200 children were included in various forms of Slovene pre-school instruction in the countries of Western Europe, whereas 2168 children were taking part in the Slovene supplementary school at elementary-school level.

Particular attention was given to the questions concerning the education of children who go through a lot of difficulties when getting used to the new foreign environment, and again, later, when joining our schools. A patriotic upbringing, the strengthening of national consciousness and the preservation of the mother-tongue can only be achieved if there is full and continuous support from the old homeland. The syllabus of the classes for the education of Slovene children abroad must take into account all those factors which have an influence on a child's personality in kindergartens, in the family, in the company of other children of similar age, and in the clubs.

The struggle for the preservation of national identity becomes a particularly fierce one after children finish elementary school and start jobs or learning trades and professions, where the local people have priority.

It has been found that the teachers of the supplementary Slovene school have greater success if they link up suitably with the teachers of the majority language in the country where the child's parents work. In this case the efforts of both sides complement one another.

It was also stressed that, in Western Europe, the Slovene clubs must establish more contacts, as in this way young people would be able to become more easily acquainted with the work, efforts and ideas of their contemporaries.

Along with the increase in "quiet assimilation", the economic crisis in Europe, unemployment, and, in some countries, greater pressure for the adopting of foreign citizenship after several years life there, have made their mark on efforts for the preservation of Slovenes as such in a foreign environment.

The presidents of Slovene societies abroad, the presidents of Slovene communes, and the teachers had also separate meetings with the organizers, and prepared some more concrete agreements about future cooperation.

## Forty Years Later

This year forty years will have passed since the end of the Second World War. While the war itself was still going on there was no doubt about certain things: firstly, that final victory could only be achieved by the efforts of all countries who were members of the anti-Fascist coalition, secondly, that the battles were not fought only on the battlefield but also behind the lines and thirdly, that the war was not only a war against the German, Italian and Japanese (as well as Bulgarian, Hungarian and Rumanian) armies, but also against the systems which those armies defended.

And this is the very reason why, from the very beginning, the great countries of the Anti-Fascist League tried to mobilize the whole of the freedom-loving world by means of slogans which denied everything that Hitler and Mussolini represented. To those nations which wanted to join the struggle against Fascism, these slogans promised personal freedom and citizens' rights, peace and the possibility of democratic development, as well as a stable order in the world, which would not permit the big and aggressive countries to expand at the expense of smaller ones.

However, that was just one side of the political events, which accompanied the Second World War. The second side consisted of underhand brokerage, which was best exemplified by the meeting of Churchill and Stalin in Moscow in October 1944, and by the Yalta conference of the big three, Roosevelt, Stalin

and Churchill: at both of these meetings, there was discussion of "influence zones". Victory over Fascism consisted of both of these two elements, the democratic element, and the policy of dividing up Europe into influence zones. Which of these two elements should the nations of Europe and the world be celebrating on the occasion of this, the fortieth anniversary of Victory over Fascism?

This question is certainly a topical one, since in some publications, particularly in those published recently in the U.S.S.R., there have been articles which have tried to shed new light on the victory over Fascism particularly through this second element, which appeared at the end of the Second World War, i. e. the dividing up of Europe into zones of influence. This later resulted, of course, in the bloc division of Europe.

These articles have been trying to do this in different ways. One method has involved the splitting-up of the Anti-Fascist Coalition into its different constituent parts, with efforts to measure the exact contribution of each part with respect to that of the others. Of course, we must show all due respect to those who fought and died, but on the other hand we must not neglect the philosophical principle that the whole is greater than the sum of the individual parts. In other words: the defence of Moscow in 1941 began already in Belgrade, when the ordinary people strongly resisted the Pact with Hitler's Germany; the invasion of Normandy began with the Battle for Stalingrad; and the progress of the Allies to the heart of Germany was made easier by the battles being fought by the Yugoslav National Liberation Army in the Balkans. For this reason it was the Anti-Fascist Coalition as a whole which successfully overcame the Axis forces.

The other way in which it is possible to observe the splitting-up of the world into blocs and zones of influence, which took place soon after the Second World War, lies in the magnification of the importance of the great armies, and the underestimation of the role of the others, including, clearly, the Yugoslav army, too. Some recent publications in the Soviet press have, without any regard for the historical truth, tried to liken the four-year national liberation struggle in Yugoslavia (which soon took on the role of a real second front in Europe) to that of a kind of court putsch, which occurred on the arrival of Soviet



troops in Romania, or to that of the brief uprising which occurred on a similar occasion in Bulgaria. The result of this reducing of the importance of the role and independence of the major national liberation movements and armies again indicates a trend in the same direction — towards a division into spheres of influence.

Let us now return to the initial question: how should the fortieth

anniversary of the Victory over Fascism best be celebrated? In all probability it would be best to return to those goals for whose realization the nations of Europe rose to join the struggle against Fascism, i. e. democracy, citizens' and personal rights, peace and collective security, equal security for all, cooperation and development.

Marjan Sedmak

## Hundred Birthday of Ana Lapornik

# She Remembers the Emperor Franz-Joseph

"I don't think about being one hundred years old. I think it's my determination which keeps me going, since I have never, not even now, abandoned myself to the sweet life of laziness, which gradually destroys you", says Ana Lapornik, a dear little old lady of grey, but twinkling eyes, who has lived for the last nineteen years in the Old People's Home in Ljubljana, and celebrated her hundredth birthday last November.

Every morning she gets up as usual, the same as when she had to get up in good time to teach the children in Trbovlje. She goes for breakfast and lunch by herself, as well as taking walks around the Home and going for visits.

"I've got some friends in the Old People's Home who are ill or incapacitated, so I visit them and encourage them, although they are younger than me" she says with a little laugh, but proudly, meaning to say, look, age sometimes doesn't matter.

Of course, she herself doesn't know the meaning of infirmity; she has a good memory and a lively spirit. She even remembers some events from her childhood in detail. She was born into a well-situated family. Her father was a senior mining official, which meant that the family had a house and a servant, that they were allowed to ride in the carriage belonging to the mining company, and that her mother wore a hat.

"The women of the various social classes were distinguished by what they wore on their heads. The wives of miners wore ordinary headscarves, the wives of junior officials wore lace headscarves, and the wives of senior officials and teachers wore hats", she told us and showed

us some carefully packed old photographs, which had turned yellow with age, showing her and her mother wearing the big hats which were fashionable at the end of the last century.

Ana Lapornik attended the teachers' training college at Gorica, which was still Slovene at that time.

"In the year 1900 the Austrian emperor Franz Joseph came to Gorica. We all had to wait for him in white dresses along the street. I was certainly very disappointed when I saw the little crooked man who was the emperor. I had imagined him to be quite different, as in the photographs he was represented as grand, strong and strict. Well, of course, he was already old at the time", she remembers. "The Slovenes were all shouting "Živijo", and the Italians "E vivo", and together they made such a noise that the emperor was frightened that it might be a demonstration."

"They explained to him that the Italians were trying to shout out the Slovenes, but they couldn't succeed since there were more Slovenes than Italians", explained Ana Lapornik.

Three years later she was already standing in front of a class of children in Trbovlje. She soon proved herself to be a good teacher and a progressive Slovene. At the parents' meetings she always spoke Slovene with the parents, which was something unheard of at the time, when children were taught in German already in the second grade.

The First World War passed by Trbovlje, but there was perturbation at the realization that the old Austrian empire had been broken up, and that Slovenes were finally living in their own country.

"For us teachers the most important thing was that we were able

to teach the children in our own mother-tongue".

We asked Ana Lapornik what she remembered best from her years of teaching.

"I've got a lot of memories. Still today I'm proud that I was able to establish a school canteen at the time of the crisis, when children went to school pale, ill and undernourished. We gave them milk and bread, and the weakest children were given a whole meal".

She was the first teacher to organize holidays for miners' children by the seaside, and in 1926 she sent a group of children to Bakar. Ten years later, with her own money and with the help of another teacher she bought two houses by the sea. She called them "Trboveljski dom", and sent the children there for holidays. That proves how much she lived for other people. She had no family of her own. What was the reason?

"When I was in my twenties they told me that I had tuberculosis, and so I believed that I shouldn't live for long. But the doctors got it wrong and put the mistake right only in 1940, when she retired as the headmistress of the girls' school in Trbovlje".

And so she reached the great age of a hundred years in pretty good health. She had two nephews, who went out into the world. One went to Italy, and the other to the U.S.A., where he was a top expert on electronics. In 1973 Edvard Lapornik was named as one of the hundred American scientists who had done the most to stimulate American industry.

"His widow still sends me a few dollars, now and again", she told us.

And what was the worst moment in her life?

"That was at the start of the Second World War, when I had to escape from Trbovlje, abandon my home and all my possessions. The Germans wanted me to work for them, but I rather went to my brother in Ljubljana", she told us, with some bitterness in her voice. She could never forget that, since it was then that she lost her home.

She never returned to Trbovlje. After the Second World War she lived for some time at Opatija, until she decided to go into an Old People's Home so as not to be by herself. And certainly she has plenty to keep herself occupied with there. Of course that is no surprise since she has had a very rich life, and, which is the most important, she has plenty of "joie de vivre".

Albina Podbevšek



# From Šentožbolt to Sao Paulo and Back

It's half-an-hour's drive from Ljubljana to the little village of Šentožbolt, which has five houses, a school which is now empty, and a church from which the village got its name. And here, where a big, renewed farmhouse stands, the uphill road to Trojane starts. We went to visit the Smrkolj family, who had, in 1981, returned from Sao Paulo in Brazil, where they had spent eight years. Since their son Mihec is only two years old, they became a family only when they got home. In Brazil they had been just Katja and Ciril.

The story of the Smrkolj family is an unusual one, and, at the same time, similar to the stories of modern "swallows" (i. e. migrating birds), who fly across oceans in order to discover new parts of the world, in order to obtain a better living, and from a sense of adventure, too.

Katja, née Ovca, travelled to Sao Paulo in February 1971. She took on a job with her father, Vladimir Ovca, who successfully runs a factory of special cutting tools, "Feramentas Etroc Ltda", which employs a total of 150 workers. Ciril and Katja got married six months later, when Ciril flew out to join her. He took on a job at the factory, too, and in a few years time became the technical director. As a mechanical engineering technician he introduced a new range of products, and established contacts throughout the world. For eight years they lived a varied and full life, as Katja told us: "We didn't have children, so we were able to get to know the country and its towns and villages well. The people are very hospitable, whereas the country itself is varied and beautiful, full of contrasts. On a total of 8.3 million square kilometers you can find, side by side, poverty and wealth, pampus and jungle, endless pastures and desert. Our workers in the factory mostly came from the slum areas in the suburbs of Sao Paulo. It was through them that we became acquainted with the real life of all the strata of the population. We miss the international company of our friends: Slovenes, Swedes, Yugoslavs, Italians, Germans, Japanese, and, of course, the Brazilians, with whom we had contacts via the Society of the Friends of Yugoslavia (Sociedade Amigos da Iugoslavia). We also visited the interior of Bra-

zil, Bahio with the capital of Salvador, which has 365 churches. As well as the flat we lived in, we also had 8.5 hectares of land with two lakes, a horse, a strawberry plantation, our "Sitio", etc."

Ciril continues: "When the news came from Slovenia that my father had been widowed, we decided to return home. That happened on October 9th, 1981. The old farm was waiting for us. It needed complete renewal and a lot more mechanization. My father and I arranged the legal formalities, and then I took over the reins. We've got 12 hectares of land in Črni graben, to which 43 hectares of woods belong. Here the snow comes early and melts late, the land is not very fertile, so that only animal husbandry is worthwhile."

"We decided to specialize in dairy farming, and the production of young beef cattle. We first visited many typical farms from Kranj to Ptuj, in order to learn from the

experience of others. We knocked down the old barn, and built a large shed for 50 head of dairy cattle, or 100 head of young beef cattle. Masons from Kosovo worked hard to build a suitable silo with a capacity of 180 m<sup>3</sup>. We also built a saw and made a lot of improvements to the old house, including renewal of all the installations. We got a favourable loan to pay for all this work, on a 15-year return basis, with 5% annual interest. We were also allowed to cut down a certain amount of timber (150 m<sup>3</sup>) to pay for the costs of the construction of the new cattle-shed. The people at the "Emona" farming cooperative of Domžale did all they could to help us obtain very favourable loans".

"The results are already visible. We now have an annual production of 36,000 litres of milk and 2,000 kg of meat. We also produce 10,000 kg of meat within the cooperative production programme. We got the plans for the shed free of charge, and for five years we will be exempted from paying tax on our income from farming and forestry. We also have certain advantages in the fertilizing of our fields."



*Our subscriber, Mary Grasc, formerly of Milwaukee, Wis., now of Englewood, Florida, sent us a photograph on which she is surrounded by numerous members of the family of her daughter, Marica, who is standing, with her husband, behind her mother. Not in the photograph are her son Tony's family, which is also a fairly numerous one. They are all very fond of their grandmother.*

*This photograph was published already in the February number. Now, in order to correct a small error, we are reprinting it in the English Section: Mary and her late husband were both originally from Stryria. Mary, whose maiden name was Javornik, was from Laporje near Slovenska Bistrica, whereas her husband came from the Grašič family of Oplotnica. For many years they managed a meat and meat products shop in Milwaukee. Mary Grasc conveys her kindest regards to all her friends.*



## Cooperation with Ljubljana's Agricultural Institute

On his farm, Ciril Smrkolj has been introducing modern methods of farming and a systematic approach to work. "When I start spreading manure on the fields, I don't stop until I've fertilized all the fields. When I start cutting timber I don't stop until all the timber I need has been cut down. I mustn't waste my strength and energy, I must use it at a uniform rate in order to produce the best effect. Katja and I have been encouraged by our cooperation with the Agricultural Institute of Ljubljana, where they keep all the accounts of our farm, advise us about which kinds of feed and what additives we should use, as well as about the best methods of cattle-breeding. At the end of the year they compare the results for our farm with the results for about thirty other specimen farms in Slovenia. In this way a comparative basis for the improvement of cattle-breeding on Alpine farms, like ours, is obtained."

### Farmers are now in a better position

"The position of farmers in Slovenia has improved a great deal recently. The social security of older farmers has become a guarantee for greater security in old age, and soon the farmer's status will be made equal to that of the worker. Both at the level of the republic, as well as at the level of the whole country, farmers have been given a lot of material encouragement, the effectiveness of which has, however, been reduced this year due to devaluation. Thus the new rate of interest for loans to be used for the construction of farm buildings now amounts to 25—30%, and the rate for the purchase of agricultural machinery to 30—35%."

"The difference between the costs which the farmer has in cattle-breeding and the price he obtains when he sells the animals is still great. There have also, recently, been problems with cattle-feed, since the price of maize is now exceptionally high. I reckon that I must produce one and a half litres of milk in order to obtain one kilogram of maize. In other countries it's just the opposite way round!"

"In certain communes they are ready to help young people who return to Slovenia and are ready to work on the land. I think they should be given even greater encouragement and the most favourable conditions. After all, food is the basic source of life."

"Our farmers are apt to be insufficiently organized in getting their proposals approved through the delegate system. Often, due to interests which are too fragmented, we miss the favourable opportunities which this society offers us."

The afternoon is getting on. We can hear the Friesian cows, all carefully chosen, mooing in the stable. We go to have a look at the modern cattle-shed. Between the young bulls and calves we can see some really beautiful cows, which are a real joy to behold and breed.

### Pedro de Oliveira from Brazil helps with the farming

Katja and Ciril Smrkolj brought back with them, from Brazil, hard-working 28-year-old Pedro de Oliveira, to help them on their new farm. His keep is paid for, and on top of this he gets 115 dollars per month in pay, which he is saving carefully. He is employed on the basis of a three-year contract and in March he intends to return home to his native town of Ponte Alto near Sao Paulo. "Why didn't you take on one of our workers," people asked Smrkolj in a critical tone of voice, "there are a lot without employment at the time being?" When Smrkolj inquired at the Employment Office in Domžale, he was told that not one of the 300 unemployed persons were prepared to work on the farm. Pedro, who has learnt quite a bit of Slovene, just smiles: "I like it here, although it's a bit cold; in our country it's Spring the whole time. We never get snow. I might

get married if any nice girl was interested..." But he feels very homesick, he confesses.

Now we look at some interesting photo-albums, which are witnesses to the eight years of mostly pleasant memories and experiences. Both the social life of the young farmer and his wife, and their work for the Slovene community, has been carefully recorded: the organizing of contributions for those stricken by the Montenegrin Earthquake, and cooperation in the organizing of the construction of a monument dedicated to Marshal Tito in the town of Campinas, when Ciril was secretary of the organizing committee.

At the end of our chat the Smrkolj's show us some of their treasures: inside a glass cabinet are some marvellous, rare items of arms, which they brought back with them from Brazil. Particularly proud of them is grandfather Ciril, who is a keen hunter, and has many hunting trophies. The jewel among them is a Winchester rifle with a 16-shot breech cylinder, which still works. You never know when it might come in handy, although there are no bullets! In the Middle Ages highway-men used to rob rich travellers in these parts. They were described by the writers Jurčič and Kersnik. Today they only live in fairytales for children.

The evening is almost here. The rain has stopped. The Friesian cows in the stable are mooing. I don't feel any pricking of my conscience that I have snatched away several hours from the Smrkolj's so that they could tell us their story.

Ivan Cimerman

## New Magazine about Tourism in Slovenia: "Lipov list"

In 1977, after 25 years, the Tourist Herald ("Turistični vestnik"), ceased publication. It was followed, in 1981, by the bi-monthly bulletin "Reports" ("Sporočila"), which was published for three years. This latter publication did not have wider significance; it was the internal publication of the Touristic Association of Slovenia, and was published in cyclostyle form. The "Tourist Herald" was not generally available, but could only be obtained if one placed a written order in the editor's office.

Shortly a new magazine will begin to be published. It will have the attractive title "Lipov list" ("Linden

Leaf"). Of course the leaf of the lime-tree symbolizes the Slovene nation and its attributes, since it is a part of the coat-of-arms of the Socialist Republic of Slovenia.

What will be new in the magazine? The president of the Tourist Association of Slovenia, Leopold Krese, explains: "The object of this new magazine, which will have a modern style and content, is to inform the public in Slovenia about the achievements, plans, findings and events in the field of tourism in Slovenia and Yugoslavia, and abroad. The new symbol and name of the magazine will make its own modest contribution to the affirma-



tion of Slovenia's new, complete image". The magazine will be published six times a year.

The magazine will contain regular features, beginning with reports and correspondence. In every number there will be a "big interview" with a Slovene, Yugoslav or foreign touristic worker or expert. There will also be a description of a certain town or village in Slovenia, or of a touristic society. There will also be articles on new books about tourism, about the ABC of Slovene tour-

ism, and about current questions concerning tourist activities in Yugoslavia and the world, as well as articles on other subjects.

The magazine "Lipov list" will be published by the Tourist Association of Slovenia. The editor-in-chief is Janez Bogataj. The subscription rate is 500 dinars for individuals, and 1000 dinars for working organizations. The address of the editor's office is: Miklošičeva 38/VI, p. p. 587, 61000 Ljubljana. Telephone: (061) 312-087.

competition of ski-flyers for the World Cup in the past season finished at Planica. Thus it was with this competition that Planica's Fiftieth Anniversary celebrations began. These celebrations will end in the middle of March 1985, when the 8th World Championships in Ski-Flying will take place.

If we take a careful look at Planica's fifty years, then we can say that the Giant Ski-Jump, which was improved every year by Engineer Stanko Bloudek, was the biggest ski-jump in the world up until the outbreak of the Second World War. It was in 1936 that the Austrian Bradl first jumped over the 100-metre mark (101 metres). In the year 1941 the Germans, with Gering (118 m), almost broke through the 120 m barrier. It was in 1948 that the Swiss ski-flyer Tschanen broke this barrier at Planica. After that, several rival ski-jumps were built in other countries. The first to be built was in West Germany (Oberstdorf), then in Austria (Kulm) and in Norway (Vikersund). The organizers of ski-flying competitions on the big ski-jumps joined together in a special organization (K. O. P.), which continued the previous efforts to have ski-flying recognized as an independent discipline by the International Skiing Association. Efforts in this direction had been made at the F. I. S. congresses already before the war by the Planica organizers, headed by Jos Gorc, but they were not completely successful. We did, however, obtain permission for study flights to be made at Planica, which had not been permitted by F. I. S. initially. Of course this had to do with the fact that the skiing associations of the Scandinavian countries did not want to surrender their pre-eminence in Nordic skiing sports.

Up until the year 1967 the record jumps at the other ski-jumps, built on the pattern of Planica, continued. For this reason it was decided that a new take-off slope be built at Planica, too. This was completed in 1969 — the plans were drawn up by the brothers, Engineer Lado and Janez Gorišek, formerly well-known ski-flyers themselves. With this reconstruction the Planica Ski-jump became, once again, the leading ski-jump. In the first competition to be held on the rebuilt ski-jump, a number of new records were achieved. The longest jump was achieved by the East German, Wolf (165 m).

Then the International Skiing Association (F.I.S.) at last made a move. In order to prevent an uncon-

## The Planica Jubilee and the Third World Championships

Of course it would be an exaggeration to say that without Planica there would, today, be no such international sports discipline as ski-flying. All the same it's true to say that the events which have taken place in the valley "Pod Poncami" have made an important contribution to the development of ski-flying. What began in 1934 is now a part of history, in which our part is not so pronounced if, of course, we leave out the Bloke skiing.

This year Planica is celebrating its fiftieth anniversary. The celebrations started last year, in March, on the very day fifty years after the first world record in ski-flying was established in Slovenia. This record was achieved by the famous Norwegian Birger Ruud, who was two years before and two seasons later Olympic champion, with a jump of 92 metres. At the time this jump caused an real sensation, about which the world's press, too, reported: a "dream" jump in Yugoslavia, which, at that time, was still very much a developing country in the field of winter sports.

Planica was drawn into the sports map of the world by enthusiasts who used to gather at the Ilirija Club in Ljubljana. They built a skiing resort, and in its vicinity looked for a location which would be suitable for the construction of a big ski-jump which would enable Yugoslavia to take part in the competitions organized by F. I. S. (The International Skiing Federation). Engineer Stanko Bloudek was in favour of the construction of a ski-jump which would be big enough to serve its purpose for many years. Other people thought a smaller ski-jump would be more suitable. In the end a decision in favour of a really big ski-jump ("velikanka") was

taken. The plans were drawn up by the builder Ivan Rožman, whereas it was Joso Gorc, the secretary-general of the Yugoslav Winter-Sports Association of that time, who was in general charge of the organization of the construction. There was no lack of financial or technical difficulties, but on February 4th, 1934 the Planica Ski-Jump was ready for the first jumps. These jumps were carried out directly after the national championships had been held on the smaller Planica ski-jump. All the best Yugoslav ski-flyers were very enthusiastic about the new ski-jump, with the result that it was decided to hold an international competition already in March 1934.

For this competition it was possible to attract the world's best sportsmen in this particular sport, the Norwegians, who arrived in Yugoslavia with a lot of doubts. They were, however, entranced at once by the new ski-jump. They helped to shape the ski-jump, too, so that for the first international competition on March 25th it represented a real synthesis of top flight theory (Bloudek-Rožman) and the direct practice contributed by the Norwegian champions. The competition itself, which was won by Birger Ruud, and the later long-distance jumps, surpassed all expectations. Several thousand enthusiasts gathered to watch the competition, and on the day after the competition a grand reception was held in Ljubljana for all the competitors. From that day in March, fifty years ago, Planica has become a synonym for ski-jumps in the world of sport.

It was a pure coincidence that last year, too, March 25th was a Sunday, and also the day when the



trolled race for new records, it was decided at the Association's congress at Opatija in 1971 that special world-championship competitions in ski-flying should be held. This was a great victory for Planica, the result of the creative efforts of all our organizers and competitors, a prize for work carried out, which could be seen by everybody: Planica was entrusted with the organization, in 1972, of the first world-championships in ski-flying, the youngest of all the skiing disciplines.

Of course that was not the end of development at Planica. The world championships provided excellent opportunities for the advancement of the sport of ski-flying (Planica

was host to the world championships for the second time in 1979). All the time the record distances flown increased, so that it now stands at 185 m. This distance was flown by Matti Nykänen in 1983, at Oberstdorf.

Planica will certainly be ready for its third world championships in ski-flying in 1985. There will certainly be some grand events, which will represent the highlights of the "Planica 50" celebrations. The Planica ski-jump has again been improved, so that jumps of 190 metres are not out of the question. Sportsmen with skis, too, always want to achieve even greater distances.

Evgen Bergant

## "Žena Photography" in the Middle of Cleveland

She smiles with the kind of charm which one rarely sees in this Atomic Age, and her voice sings with a kind of faint echo of the Upper-Carniolan dialect. She attracts one with her cheerfulness, and introduces herself as Nancy Hribar. And then she already starts explaining about her family and ancestors. In July 1982 her grandfather, Jernej Hribar, died at Laze near Tuhinj, one hundred years old. He left Slovenia when he was 20 years old, and took part in the war between the British and the Boers in South Africa. Then he arrived in Cleveland. He was a handsome Slovene lad, and started to learn boxing. As, at that time, the most popular fighters were Irish, he took on the "stage name" of Mike Murphy. At one fight, the champion's future wife, 17-year-old Alice Turk, was in the crowd. She "knocked him out" straightaway, in the first round. Mike Murphy had to give up boxing if he wanted Alice, whose mother was a Slovene, from Loški potok, to be his wife.

Pavel, her father, was Jernej's son. Pavel and his wife had five children, who included, apart from Nancy, two girls Jeanette and Joyce, and two boys, John and Paul. With regret and sadness in her voice, she says: "Of the five children, I'm the only one who is fighting to preserve my mother-tongue, the Slovene language. In October 1980 I signed in for study at the Faculty of Philosophy in Ljubljana, for the course of Slovene for foreigners, and at the Workers' University, where I have been working from the beginning".

She remembers well the visit she paid to Slovenia in 1977. "It was then that I got a strong urge to learn Slovene, at least enough so that I wouldn't feel ashamed in front of my relations and family. I must say that I first experienced this beautiful country as the land of my parents. It was afterwards that I began to experience Slovenia as a rare jewel, worthy of an artistic photographer. In my profession of photographer, I try to approach this image as closely as I can. I am most attracted by the little hamlets in the middle of the green countryside, far from the hubbub of the world and the destructive effects of modern civilization. It is these effects which exhaust my strength in the middle of Cleveland, where my photographic studio, called "ŽENA PHOTOGRAPHY", is located. I feel a great attraction, for instance, for the following subjects: ethnographic objects of particular interest, the deep wrinkles on the face of an old man, reaping and the golden intermingling of colours in wheat fields, the softness of Dolenjsko, the luxuriousness of the Julian Alps, the different worlds of people and animals. In 1977 I spent three weeks in Slovenia, and dreamt of shooting a folklore film. I was tired of life in America. I yearned for simplicity, freshness, and originality. Slovenska izseljenska matica awarded me a one-year scholarship, and I was delighted with all the discoveries I made".

What about language? "We in Cleveland have the paper 'American

Home', in which Slovenes have their own pages. A real live conversation with people is always the best. In that way you can feel closest to the person you are talking to. Of the five children of Slovene parents, I have been the only one to have learnt the Slovene language. Thus I represent a kind of link between my relations in Slovenia and the emigrants in America. It is only through language that I can feel my second home, here, above the Tuhinj Valley, in Laze. My grandfather's house, at Liplje 5, still stands. Living in it now is my father's cousin, Tone Strojšek. And then there's my father's Aunt Rozalija in the pretty little village of Dol. She always expects me with open arms".

Nancy blushes slightly when she confesses: "I shall be coming here for my honeymoon, too. One of the reasons for Slovenia's great charm is the variety of the countryside. If you live in Ljubljana you can be by the sea in two hours, or at an Alpine skiing centre in one hour".

"Home-made bread, baked in a farmer's oven, smells so good, as well as fruit salads, 'burek' and fruit. I'm a vegetarian, and haven't eaten any meat for 12 years. Just what have those poor animals done for us to have put them on our menus. I love animals, I don't want to take their lives. I'd rather they gave me milk and cheese, and a kiss with a damp snout".

"You know, it's not easy in our world of business. There are 25 photo-studios in Cleveland, and the competition is tough. I take pictures for magazines, newspapers, and advertisers. I started after I graduated in September 1982. In the first year I earned 12,000 dollars. Every month my partner and I have to pay 325 dollars for the rent. I have to travel a lot, making trips and looking for customers. I'm my own manager, and hard work is the only thing one can offer the world, which judges only on the basis of quality. I practically can't afford to make mistakes in my work. The world is a big battlefield, and nobody counts the fallen and failed".

And she gives me one of her "How are you?" smiles, almost girlish, which have no trace of business manners in them when she is discovering her old homeland. She will show the slides she makes to the Americans, when she gets home, like bread and salt for her existence on the other side of the ocean, in Cleveland.





3



4

5





# Stavbna dediščina s planin pod Krnom in nad dolino Trente

Ob zadnjem obisku gorskega sveta smo se ustavili na bohinjskih planinah in spoznali tamkajšnje stanove, danes nadaljujmo pot v dolino Soče, na planinske pašnike pod mogočnim Krnom (2245 m) in na ovčje planine nad zgornjo Soško dolino. Navajene temnega zelenja smrekovih in macesnovih gozdov na Gorenjskem, nas prevzame v dolini Soče svetlo blesteče zelenje listnatih gozdov, ki se šele v dolini Trente polagoma spet prelivajo v temne smrekove robove pod vrhovi triglavskih gor. Spremenila pa se ni samo pokrajina, kjer smo se znašli, drugačna je tudi arhitektura; v naseljih v dolini, kakor tudi na planinah. Čutimo, da nismo daleč od morja: ozračje je čistejše, toplejše, barve bolj izrazite, flora pod vplivi toplega sonca, arhitektura kamnita. Od morja nas loči nekaj deset kilometrov, prav toliko so oddaljena mesta Čedad, Gorica, Oglej, ki so tako odločilno vplivala na zgodovinski

razvoj Tolminske in na njeno kulturno podobo. Odrptost Tolminske proti morju je bila odločilna za razvoj arhitekture, kar mi je narekovalo zapisati tudi tole temeljno spoznanje o pastirski arhitekturi:

»Na srednjeveško, mogoče tudi antično dediščino je navezano stavbno izročilo v planinskem svetu na Tolminskem in v Slovenski Benečiji, kjer je v stoletjih dozorela arhitektura z značilnimi strmimi strehami, kritimi s slamo in z lesom. Takšne stavbe ne dajejo značilne podobe samo kulturni krajini v planinskem svetu na Tolminskem in v Slovenski Benečiji, pač pa tudi v Furlaniji in še bolj zahodno v Lombardiji, v južnem Ticinu in nasploh v sredozemskem kulturnem prostoru (Arhitekturno izročilo pastirjev, drvarjev in oglarjev na Slovenskem, 200).

Strma streha – o njej pozneje še nekaj besed – pa je seveda samo ena značilnost pastirske arhitekture na

planinah pod Krnom in drugod na Tolminskem in Kobariškem. Planine na tem ozemlju so izkoriščali že zelo zgodaj, nekatere omenjajo viri že v 12. in 13. stoletju, planino Kašino pa v 14. stoletju kot posest oglejskih patriarhov. Tako ne dvomimo, da so planšarili na Tolminskem že pred pol tisočletja in najbrž tudi že mnogo prej.

Planinijo pa na tukajšnjih planinah drugače kot v Bohinju. Spomnimo se, da so v Bohinju »planovali« (planšarili) pašni upravičenci vsak zase in sicer tako, da je gospodar smel prignati na planino omejeno število živine. To živino je pasel domač pastir, ki je prebival v planini v svoji planšarski koči; tam si je sam kuhal, sam pa je tudi predeloval mleko v različne mlečne izdelke: sir, skuto, maslo.

Drugače potekajo planšarska opravila na tolminskih in bovških planinah, na primer v planinah Zaslav, Kuhinja, Kašina. Tukaj priženejo pašni upravičenci prav tako vsak svojo živino na planino, pase pa živino domač ali najeti pastir, ki prenočuje na podstrešju v hlevu. Kuhajo vsi pastirji skupaj v mlekarni, ki je obenem sirarna in shramba za sir. V kuhinji sirar siri, predeluje mleko, ki so ga namolzli od vse živine, ki je v planini. Skupna opravila – sirjenje, kakor tudi kuhanje hrane za vse pastirje, je vtisnilo planšarstvu na Tolminskem in Bovškem značilnosti, ki seveda označujejo tudi stavbarstvo v tem planinskem svetu. Najbolj pomembna stavba na planini je sirarna (mlekarna). Po takšni stavbi je morda dobila ime planina Kašina, ki jo latinsko pisani srednjeveški vir omenja kot »Cassino« (pristava-kuhinja). Razumljivo je, da uživalci planin manj skrbno zidajo hleve kot sirarno, saj »staje« pravzaprav rabijo samo za živino, le podstrešje so namenili pastirju za spanje. Sezidali so hleve preprosto: vse štiri stene so sezidane kar iz kamna, ki je pri roki na planini. Starejše staje so sezidali na suho, ne da bi uporabili tudi malto. Danes hlevov ne zidajo več po starem, uporabljajo apno kot tudi cement. Hlevi so razmeroma majhne stavbice – vsak pašni upravičenec si sezida svoj hlev – v njih je prostora za 5–6 glav živine, le premožnejši gospodarji zidajo večje hleve, tudi za 10 in več glav živine. Presenetljivo arhaično podobo ponuja že dandanes planina Leskovicca

Planina Kuhinja, v ozadju Maselnik in Stador (foto: Jaka Čop)





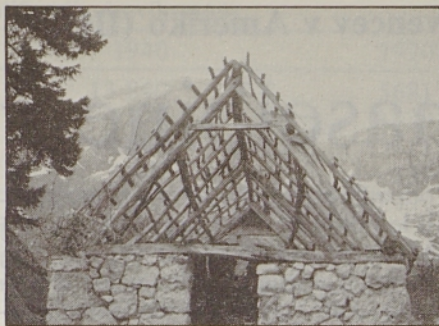
(1230 m): v vrsti razvrščene staje, sezidane na suho iz velikih, okroglastih kamnov, neometane in s slamo ter s pločvino kritimi strehami učinkujejo v kamnitem svetu pod Batognico kot opuščeno srednjeveško naselje.

Streho hlevov postavijo s »škarniki«, tesanimi bruni, ki jih povežejo, kot pravijo domačini – »na kobilu«. Ker tukaj ni v izobilju smrekovega ali macesnovega lesa, iztešejo strešne trame iz lesa listavcev. Ostrešje povežejo iz treh parov škarij, ki nosijo v vrhu, v križ zbitih škarij, močan tram, »sleme«. Škarje nato še povežejo s tramom, »podrebernikom«, nato pa na slame povežejo po več parov »lemezov«, tanjših obtesanih tramičev. Šele ko so tako daleč z ostrešjem, pribijejo letve in nato streho prekrijejo s strešno kritino. Starejše strehe so prekrivali s slamo, novejšje pa s pločvino. Tako napravljene strehe so skoraj vse enakega naklona, to daje pastirskim naseljem zelo enovito in skladno podobo. Naglas jim dajejo tudi v vrsto postavljene stavbe, ki so tako značilne za pastirska naselja pod Krnom. Teh svojstveno razvrščenih zidanih stavb ne moremo zamenjati s katerikoli drugim pastirskim naseljem drugod na Slovenskem. Stavbe so vrasle v okolje, postale so sestavni del pašnega sveta in naključnemu obiskovalcu se zdijo kot slovesni vhod v gorsko kraljestvo Krnskega pogorja.

Kamniti, s slamo kritih stavbic pa ne srečujemo samo na planinah pod Krnom, nanje naletimo tudi na Kobariškem (Sužiška planina) in onstran meje v Beneški Sloveniji (Rezija).

Nekaj drugačne so stavbe na planinah v zgornjem Posočju (Mangrt, Za skalo, Za črnim vrhom, Zapotok, Veverica idr.). Na teh planinah so še do nedavna pasli drobnico, prevladovala so ovce, še prej pa so gonili v planine dosti več koz. Drobnico vseh pašnih upravičencev še danes zberejo v velik trop; mleko, ki ga namolzejo, pa predelajo v sir in skuto. Na teh planinah ni toliko stavb kot na govejih, na ovčjih stojijo kvečjemu dve ali tri. Sicer pa je planšarsko življenje trentarskih pastirjev podobno življenju planšarjev na tolminskih planinah. Skupna paša, skupno sirjenje in na koncu paše poštena delitev pridelka – sira in skute – so značilnosti pastirskega življenja v planinah nad dolino Trente.

Današnje stavbe predstavljajo razvito in posodobljeno obliko starejših stanov. Naško Križnar, ki je stavbe na teh planinah nadrobneje raziskal, je ugotovil, da so bili prvotni »hrami« manjše zidane stavbe z dvema prostoroma: kuhinjo in shrambo – kletjo, kamor so spravljali sir. Drobnica je bila na prostem, tudi molzli so kar na prostem, sirili so v kuhinji in v shrambo spravljali sir. Sčasoma se je iz te



Ostrešje »na kobilu«, planina Kuhinja (foto: Tone Cevc)

prvotne oblike izoblikoval tip stavbe z več prostori: »mužo«, kjer molzejo ovce, od tam vodijo vrata v drug prostor, »stan«, kuhinjo, kjer mlekar siri in tudi prenočuje, od tam naprej pa pridemo v shrambo, »klet«. Na drugo stran od muže stoji hlev – hudert, ponekod napravljen v nadstropje, da so posebej ovce in zase koze. Takšno podobo ponujajo očem stavbe na planini Za skalo (1500 m), kjer so »hrami« stopničasto sezidani v breg. Seveda pa niso vsi hrami podobno zidani; razločki zadevajo predvsem razporeditev prostorov, saj ponekod stoje hlevi zase, spet drugod so povezani v stavbno celoto.

Spijo ovčarji na podstrehi nad kuhinjo, tja pridejo po lestvi. Poseben mik daje tem stanovom njihova oprema;

»Hram« na ovčji planini Trebiščina, v ozadju Špičje (foto: Jaka Čop)



zlasti poglobljena odprta ognjišča z velikim bakrenim kotlom, ki visi obešen na lesenem koloratu. Še bolj značilna je lesena oprava: velike zajemalke, široke žlice, okrogle posode »bule«, ozke in tanke macesnove deske, ki so jih nekoč rabili za ležišče. Tako kot marsikje drugod na Slovenskem tudi tukaj opuščajo pašo na planinah. »Živi« sta danes samo planini Mangrt in Za Depjem, katerih stavbe so precej posodobili in s tem tudi pastirjem nekoliko olajšali trdo planinsko življenje. To je pred časom zvalilo Joži Abramutrentarju, ko je obiskal planino v Zapotoku, tudi tele besede: »Res, da niste kar tako in da znate, česar ne zna vsakdo, da ste izredni in iskani ljudje, pa bolje bi bilo, ako bi bili drugačni vi in vaše orodje!«. Bojo sodobne izboljšave na planinah privabile spet pastirje in mlekarje v planino? To bo pokazala že kmalu bližnja prihodnost.

Tone Cevc



# Slovenske nasebline v Kaliforniji

Že v predvojni Jugoslaviji so poskušali ugotoviti približno število Slovencev, ki so se naselili v drugih državah. S tem se je ukvarjala Rafaelova družba. Rezultati tedanjih raziskav so bili točnejši, kot so lahko današnji, saj se predvsem v zadnjem času pojavlja problem, ki ga ni lahko razrešiti. Kakšna naj bodo merila, po katerih bi prišli do najbolj objektivnih podatkov o številu Slovencev v Združenih državah? Pripadniki druge in tretje (v nekem oziru pa tudi že prve) generacije so Američani, čemur dajejo prednost, saj se čutijo ameriški družbi bližji kot slovenski, kar je seveda razumljivo. To torej ni zanesljiv kriterij, ki bi nas privedel do realnega števila Slovencev v Združenih državah. Tudi materin jezik nam predvsem v zadnjih dvajsetih letih ne more služiti kot merilo. Leta 1970 je bilo od vseh 82.321 oseb slovenske jezikovne skupine 82.150 belopolnih, 41 črnopolnih, 130 pa jih je

odpadlo na ostale rase. Če bi preštevali le potomce naših izseljencev, bi kaj kmalu spet naleteli na zapreke, saj mešanih zakonov ni bilo malo. Seveda pa bi bilo v sedanjih okoliščinah nesmiselno poizvedovati po državi, iz katere so priseljenci prišli. Izseljenci prve generacije umirajo, politično emigracijo je treba upoštevati ločeno, sodobne ekonomske emigracije pa skorajda ni. Potemtakem sodobni statistični podatki odsevajo le zavest pripadnosti določeni etnični skupini.

Statistične podatke, ki so povezani s Kalifornijo, bi lahko razvrstili v tri skupine. Prvi zajemajo število Slovencev in Jugoslovanov, ki živijo ob obali Tihega oceana (Tihomske države – Pacific States – so Washington, Oregon in Kalifornija). Druga skupina govori o Slovencih in Jugoslovanih, ki živijo v Kaliforniji, tretja pa zajema slovenske in jugoslovanske nasebline v tej državi.

knjigi *Americans from Yugoslavia* navaja 13.840 v Kaliforniji živečih Slovencev, kar to državo po številu Slovencev uvršča na peto mesto.

Toussaint Hočevar v *Zgodovinskem časopisju* ugotavlja, da je leta 1970 v Kaliforniji živelo 6000 ljudi, ki so govorili slovensko. Ta skupina predstavlja sedem odstotkov vseh slovensko govorečih prebivalcev Združenih držav.

## SLOVENSKE NASELBINE V KALIFORNIJI

Slovenskih nasebin je v Kaliforniji veliko. V skoraj vsakem manjšem kalifornijskem kraju najdemo vsaj enega Slovenca, ali pa njihove potomce. Vendar pa krajev, kjer naši rojaki živijo posamezno, ne moremo imeti za slovenske. Mladineo navaja 59 jugoslovanskih nasebin v Kaliforniji. Največji in najstarejši slovenski nasebini sta v Los Angelesu in v San Franciscu.

Slovenci v Severni Kaliforniji živijo predvsem v mestih, ki obdajajo San Francisto in Sacramento. Precej na gosto pa so naseljeni tudi v vinorodnih dolinah Nape in Sonome. Tu živijo predvsem v krajih: Boyes Hot Springs, Calistoga, Napa, Oat Hill, Santa Rosa, Sebastopol in St. Helena. V Južni Kaliforniji živijo v satelitskih mestih Los Angelesa (Alhambra, Glendale, Long Beach, Pasadena, San Gabriel, Torrance in drugi), močne slovenske nasebine pa so tudi v okraju San Bernardino, kjer Slovenci žive predvsem v krajih Corona, Fontana, Redlands, Riverside, San Bernardino in v Yucaipi. Naši rojaki so naseljeni vse do San Diega in do državne meje z Mehiko. V notranjih predelih Kalifornije prebivati dosti manj ljudi in tudi slovenskih nasebin je tu manj. Večina Slovencev v tem delu Kalifornije živi v Fresnu in Porterville-u. Tihomska obala pa je dosti bolj obljudena in naši rojaki so se naselili v skoraj vseh obmorskih krajih od San Francisca do San Diega.

Največ rojakov se je naselilo v mestih, kjer so si našli zaposlitev. Kasnej-

V Jugoslaviji rojeni priseljenci, ki so leta 1930 živeli v Kaliforniji, v odstotkih

Skupno število	1925	1920	1915	1911	1901	1900	Neznano
	1930	1924	1919	1914	1910	in prej	
12.743	3,2	14,0	2,2	21,0	44,0	11,0	3,2

po Čolakoviću

Po podatkih ameriškega uradnega štetja živi največje število Jugoslovanov na severu Združenih držav Amerike, saj so jih tam leta 1940 našli 314.497. Samo 55.625 jih živi na zahodu, 10.271 pa na jugu. Leta 1910 so v tihomorskih državah našli 11.705 Slovencev, trideset let kasneje, leta 1940, pa so tam našli 28.760 Američanov, katerih materin jezik je slovensčina. Ob obali Tihega oceana je leta 1940 živelo 17.840 Slovencev, medtem ko je bilo Srbov in Hrvatov znatno manj (1680 Srbov in 6200 Hrvatov). Leta 1930 je bilo v pacifiških državah od celotnega števila 19.065 Jugoslovanov kar 53 odstotkov Slovencev. Leta 1960 so na tem območju našli 16.991 Jugoslovanov, Slovencev pa je bilo le še 23 odstotkov.

Statističnih podatkov, ki se bolj ozko nanašajo le na Kalifornijo, je nekaj več. Po Trunkovem mnenju se je od 1. julija 1901 pa do izida njegove knjige *Amerika in Amerikanci v Kalifornijo* naselilo 2851 Slovencev in Hrvatov. Jože Zavertnik pa v svoji knjigi *Ameriški Slovenci* navaja podatke uradnega štetja iz leta 1920, po katerih živi v Kaliforniji okrog 6500 Slovencev in je po številu naših rojakov Kalifornija na devetem mestu. Tomáš Čapek pa v

svoji knjigi *Naša Amerika* navaja 8208 prebivalcev s slovenskim materinim jezikom, ki so leta 1920 živeli v Kaliforniji. Ivan Mladineo v svoji statistični razpravi iz leta 1925 ceni, da v Kaliforniji živi 9800 Slovencev. Slava Lipoglavšek-Rakovec v svojem prispevku, objavljenem v *Geografskem vestniku*, meni, da je Mladineova cennitev še najbolj točna, Marjan Ravbar pa v *Geografskem obzorniku* triindvajset let za njo (in 48 let za Mladineom) ugotavlja, da je Mladineova cennitev prenizka, »ker se tja (v Kalifornijo, op. P. C.) še vedno doseljujejo«. Uradna statistika iz leta 1930 beleži 7295 na tujem rojenih prebivalcev Kalifornije s slovenskim materinim jezikom. Glede na statistične podatke iz leta 1940 Gerald G. Govorchin v svoji

Število Slovencev v Kaliforniji med leti 1910 in 1960, glede na materin jezik, v odstotkih

	1910	1920	1930	1940	1960
Slovenci v Kaliforniji	4,1	4,9	9,4	9,6	9,3
Število vseh Slovencev v ZDA	123.631	102.744	77.671	75.560	32.108

po Eterovichu



Osebe slovenske jezikovne skupine v Kaliforniji, število oseb

	1940	1970
Skupaj	13.840	5681
Prva generacija	7300	1439
Druga generacija	6080	3711
Tretja generacija	460	531

po Hočevarju

ši priseljenci, ki so se v Kalifornijo zaradi zdravja in ugodnejše klime v šestdesetih letih preselili iz drugih ameriških zveznih držav, so si domove poiskali v manjših mestih, predvsem ob obali, ali pa so se naselili v satelitskih mestecih Los Angelesa ali San Francisca. Govorčin ugotavlja, da se je od 13.840 Slovencev, ki živijo v Kaliforniji, v mestih naselilo 10.800 rojakov, 1560 jih živi na podeželju in se ne ukvarja s kmetovanjem, 1480 Slovencev pa živi na podeželju in kmetuje.

V ameriških velemestih, v katerih so se Slovenci v večjem številu naseljevali, so se sčasoma razvili predeli, ki so bili popolnoma slovenski. Vse, kar so naši rojaki potrebovali v vsakdanjem življenju, so tu imeli in ni jim bilo treba zapuščati svojih zaprtih naselbin. Take zaprte slovenske naselbine so se izoblikovale znotraj ameriških velemest kot sta npr. Chicago in Cleveland. Življenje v getih pa sicer ni značilno za kalifornijske Slovence. Še najbolj zaprta slovenska nasebina je bila v San Franciscu, kjer so tesno skupaj naši rojaki živeli na Kranjskem hribu (Krain Hill). Vendar pa tudi ta strnjena naselbina, predvsem v času po drugi svetovni vojni, izgublja svojo prvotno podobo zaprtega središča.

POKLICNA STRUKTURA SLOVENCEV V KALIFORNIJI

Ob prihodu v novo domovino so se slovenski izseljenci najpogosteje zapo-

Poklici Hrvatov in Slovencev v letih 1899–1909

Poklici	Število oseb	v odstotkih
šolani strokovnjaki	228	0,1
kvalificirani poklici	13.952	4,7
kmetijski delavci	80.167	27,1
kmetje	4290	1,4
delavci	146.278	49,4
pomočniki	17.558	5,9
brez poklica	32.825	11,1
razni poklici	683	0,2

po Govorčinu

Ker so se nameravali vrniti v domovino, so varčevali »statično«. Denar so hranili v ameriških bankah, pri slovenskih gostilničarjih (ki so v slovenskih naselbinah igrali zelo važno vlogo). Opravljali so delo bankirja, potovalnega agenta, prevajalca, nepismenim pa so pisali pisma.), ali pa so ga pošiljali bankam v Ljubljano. Večjih ne-

slovali v rudnikih in železarnah, pa tudi v drugih vejah industrije. Do začetka prve svetovne vojne so se Južni Slovani močno skoncentrirali v rudarskih in jeklarskih predelih dežele.

Težki delovni pogoji in naporno delo so našim rojakom podrli sanje, ki so jih o Ameriki prinesli iz domovine. Možnosti za zaposlitev je bilo sicer več kot doma, delo pa je bilo zato težje in nevarnejše. Boljšo priložnost so imeli le izučeni delavci. Večina Jugoslovancev pa ni imela nikakršne izobrazbe in tudi jezika niso obvladali. Zato so se lotevali del, ki jih Američani niso hoteli opravljati. To so bila nevarna gradbinska dela in pa dela v slabih pogojih v rudnikih in železarnah. Zadržani nas dejstvo, da so se Slovenci, ki so v Združene države prihajali predvsem iz kmečkih vrst, v Ameriki najpogosteje zaposlovali v industriji. Čeprav so bili razlogi za take odločitve individualno obarvani, pa kljub temu lahko navedemo nekaj vzrokov in ugotovitev, ki bi pojasnili, zakaj je bilo tako.

Večina slovenskih izseljencev je v Ameriko prišla z namenom, da v najkrajšem času zasluži čimveč denarja in se, kar se najhitreje da, s prihranki vrnejo v domovino. Zato so se zaposlovali v najtežjih vejah industrije, v rudnikih in železarnah. Delo je bilo tam zelo naporno, pa zato dokaj dobro plačano. Težavnost dela jih ni ovirala, saj so bili prepričani, da ne bodo dolgo ostali.

premičnin niso kupovali, saj bi jih te ovirale pri vrnitvi v stari kraj. Le redki, ki so v Združene države prišli, da bi tam ostali, so varčevali tako, da so kupovali poceni zemljišča in jih kasneje z dobičkom preprodajali. Lahko bi rekli, da si večina Slovencev zaradi premajhne špekulacijske sposobnosti ni upala varčevati tako, kot so to počeli

li drugi Američani. Špekulacijske kupčije so bile velikokrat tvegane in se jih zato naši rojaki niso hoteli lotiti.

Slovenski izseljenci so se v industrijo usmerili tudi zato, ker so rojaki, ki so se izselili pred njimi, živeli v mestih in bili zaposleni v istih industrijskih panogah. Ti so sorodnikom in prijateljem poiskali delo v podobnih podjetjih.

Tudi neznanje je botrovalo odločitvam izseljencev, da so se raje zaposlili v industriji, namesto da bi se lotili samostojnega kmetovanja. Morfološka sestava tal je bila drugačna kot v Sloveniji. Ob nepoznavanju podnebja, pasem živine in drugih značilno ameriških pojavov (prirejski požar, tornado itd.), pa slovenski farmarji niso bili uspešni. Prav tako naši rojaki niso bili vajeni obdelovanja tako prostranih posestev, kakršna so bila v Ameriki običajna.

Nepoznavanju ameriške kulture in razmer pa lahko pripišemo tudi zaposlovanje v težkih in slabo plačanih službah, slabe pogoje dela in dolg delovni dan. Vse, kar so pričakovali od nove domovine, je bil denar. Zato so marsikdaj prestajali nečloveške napore. Trdo delo je bilo zanje samoumevno. Zato je med drugimi izseljenci, predvsem pa med slovenskimi potomci krožila krilatica: »Močni hrbti, šibka pamet!« (v angleščini: »Strong backs, little brains!«).

Na koncu lahko omenimo tudi predodke, ki so jih nekateri rojaki imeli do kmetovanja. V novem svetu so si prizadevali, da bi čimprej postali Američani, zato so se izogibali dela, ki jih je spominjalo na bedo domače vasi.

\*

Tudi na področju zaposlovanja se je Kalifornija razlikovala od drugih zveznih držav.

Iskalci zlata so največkrat imeli le malo uspeha. Zato so kaj kmalu opustili svoje upe in si poiskali delo drugod. Kdor je imel vsaj malo denarja, je v mestih odprl restavracijo ali trgovino, nekateri pa so začeli kmetovati.

Nasploh se je v Kaliforniji precej Slovencev začelo ukvarjati s kmetijstvom. Na zahod so prihajali predvsem tisti, ki so se naveličali rudarskega življenja, pa v vzhodnih državah zemlje niso mogli dobiti, ker je ni bilo več na pretek. V Severni Kaliforniji so se ukvarjali z vinogradništvom in sadjarstvom, v Južni Kaliforniji pa je bilo največ živinorejcev in plantažnikov, ki so gojili jagode in agrume. Priseljavanje v Kalifornijo pa so pospeševale tudi gospodarske krize, ki so prizadele ameriško premožno industrijo.

(konec prihodnjic)



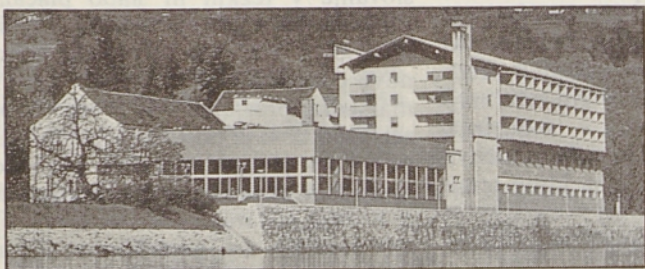


**ZDRAVILIŠČE  
LAŠKO**

## LAŠKO – VIR ZDRAVJA

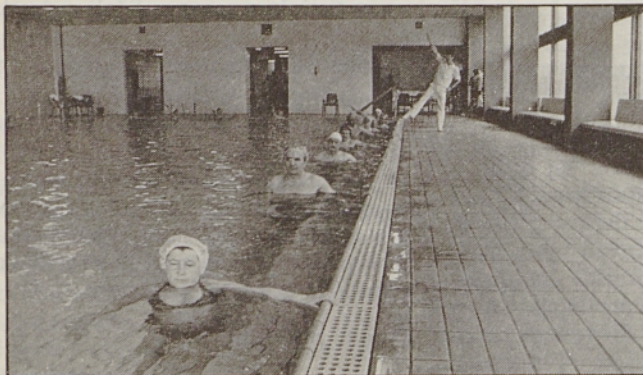
Deset kilometrov iz Celja je na levem bregu reke Savinje zdravilišče Laško, ki je znano že iz antičnih časov. O tem pričajo najdbe mozaičnih kamnov, novcev, železnih in bronastih predmetov in nakita. Tudi Rimljani so poznali učinek zdravilne vode, ki pomaga ohranjati zdravje že nekaj stoletij. Skozi Laško je vodila rimska cesta iz Celja (Celeie) preko Zidanega mosta do Neviouduma. Arheološke najdbe iz Laškega hranijo v Laškem, Celju in Gradcu.

Blaga klima in svežina okoliških gozdov, ki rastejo na hribih Hum (585 m), Šmihel (445 m), Podvinski hrib (586 m), nudi obilico miru za zdravljenje bolnikov kakor tudi za preventivno terapijo zdravih gozstov.



Sloves Zavoda za medicinsko rehabilitacijo zdravilišča Laško temelji na radioaktivni zdravilni vodi, ki privre tod iz globin zemlje. Leta 1818 je prvi raziskal vrelece zdravnik dr. Rödl, sistematično pa jih je zajel v zdravilne namene inženir Rödl v obdobju 1852 do 1854. Vodo je speljal v bazensko stavbo, ob kateri je postavil salonsko poslopje, na levem bregu potoka Rečica pa gradbeno mojstrovino Rödhof in vilo Stein. Ob koncu 19. stoletja, vse do leta 1918, je bilo Laško shajališče mondene gospode z dunajskega dvora, kjer so se srečavale kronane glave, diplomati in politiki kot tudi pravi bolniki vseh slojev, ki so iskali le zdravje. Tod so bili sloviti sestanki, posveti, konference ožjih krogov tistih, ki so odločali o usodi Avstro-Ogrske, med gosti je bil tudi kralj Aleksander. Po letu 1930 je začel upravljati zdravilišče Zavod za socialno zavarovanje.

*Pacienti v bazenu, kjer imajo razgibalne vaje s kopianjem pod strokovnim vodstvom*



## ZDRUŽENI ŠTIRJE VRELCI

Leta 1936 so dotlej tri znane vrelece akrototermalne, radioaktivne vode, ki imajo temperaturo 37,5 °C, na novo zajeli ter pri tem odkrili še četrti vrelc iste toplote in radioaktivnosti. Zgradili so tudi vodnjak, kjer so pili termalno vodo, ki ima blagodejen učinek na organizem; bolezni zdravi, jih pa tudi preprečuje. Zato se zadnje čase odloča vse več obiskovalcev tudi za preventivno zdravljenje, da si ohranijo delovno moč in zdrav organizem.

V Laškem zdravijo zlasti revmatična in živčna obolenja ter obolenja na gibalnih. Pacientom, ki so zaradi poškodb, kirurških posegov – operacij, boleznih lokomotornega sistema in drugih vzrokov postali invalidi, nudi zavod hospitalizacijo, fizioterapijo in delovno terapijo.

## KOLIKO STANE BIVANJE V LAŠKEM?

Za paciente in goste imajo na voljo hotel Vrelec, Zdraviliški dom in depandanse.

V hotelu Vrelec stane prenočevanje z zajtrkom za enoposteljno sobo 32, za dvoposteljno 48, za apartman 52 nemških mark; polni penzion v enoposteljni sobi 46, dvoposteljni 40 in apartmaju 55 mark. V Zdraviliškem domu odštete za enoposteljno sobo z zajtrkom 24, za dvoposteljno 48 mark, polni penzion v enoposteljni sobi velja 40, v dvoposteljni prav tako 40 mark. Za prenočevanje v depandansi z zajtrkom boste odšteli za enoposteljno sobo 15, za dvoposteljno 22 mark, medtem ko je cena polnega pensiona v enoposteljni sobi 29, v dvoposteljni pa 26 mark.

Za obiskovalca, ki je prvič v teh krajih, je nedvomno zanimiva izletniška točka motel HUM, kjer so v nekdanjem gradu odprli slikovito in prijetno gostišče, z lepim razgledom po Laškem in z domačimi specialitetami.

Rekreacija je mogoča tudi v zdraviliškem bazenu. Prepustite se lahko Hubbardovi vodni kopeli ali pa se razgibate v telovadnici. Poleti se lahko napatite v kopališče Rimske toplice, na celjski grad, Lisco ali Šmohor. Laško slovi tudi po pivu, ki ga izvažajo po svetu in domovini.

I. C.

**Informacije – Information – Auskunft**  
**Zavod za medicinsko rehabilitacijo**  
**Zdravilišče Laško**  
**Zdraviliška cesta 4**  
**63270 Laško, Slovenija, Jugoslavija**  
**Telefon (063) 730-010**

*Hubbardova specialna kopel z razgibavanjem in masažo z vodnimi curki*







## ZDRAVLJENJE, REKREACIJA, KREPITEV V DOBRNI

Zdravilišče Dobrna je dolgo slovelo kot izključno zdravilišče za ženske bolezni. Danes zdravijo poleg ginekoloških vse več ortopedskih, revmatičnih in nevroloških bolezni, različna postravmatska in psihonevrotična stanja. Pod vodstvom zdravstvenih strokovnjakov nudijo celo vrsto terapij: balneo, gimnastiko, termoterapijo, elektroterapijo, spectroterapijo, medicinsko gimnastiko, podvodno in ročno masažo. Najnovejša pridobitev kraja je hotel Dobrna, ki nudi gostjam in gostom medicinsko in kozmetično nego, frizerske in pedikerske storitve, solarij, veliki termalni bazen 18 x 12 m s sončno teraso, trim kabinet, štiristezno avtomatsko kegljišče in dvorano za predavanje in seminarje.

Dobrna je 20 kilometrov iz Celja, ki je dobro povezano s prometnimi žilami in medkrajevnimi prometnimi sredstvi, v mirni dolini ob sotočju Dobrnice in Topliškega potoka, ob južnem podnožju hribovitnega grebena Paškega Kozjaka. Poleti je tod sveže, vedno pa blago podnebje s čistim zrakom, v katerem kraljujejo gozdovi, rože in rastlinje, ki ima tod obilo vlage. Dolino obdajata na vzhodu hriba Gradišče in Stražišče. Na severni strani se dolina cepi v dve dolini, po večji teče Dobrnica, po ožji Topliški potok.

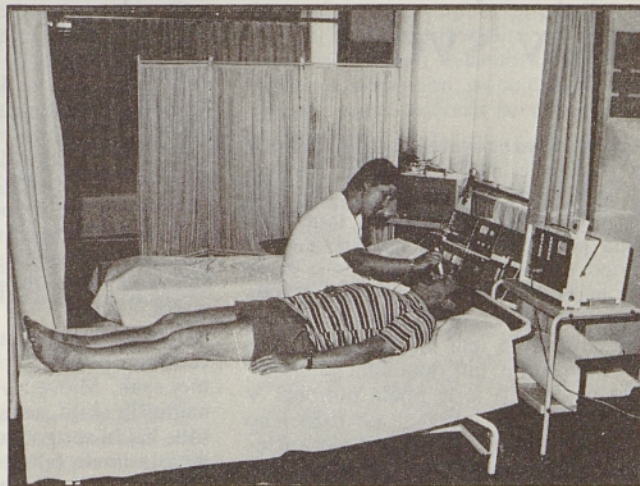
OD 1147 DO 1985 JE MINILO 838 LET!

Vrelec prvič omenjajo leta 1147, zdravilišče pa 1582. Prva zdraviliška stavba je bila tod zgrajena v letih 1609-1612. Leta 1625 je Matija Gačnik zgradil bazen in stavbo za goste. 1685 pa je zgradbe dvakrat poškodoval hudournik, da skoraj 100 let ni bilo spremembe. Šele 1814, ko je zdravilišče prevzel nov lastnik Franc Kajetan Dienersberg in ga izročil grofu Hoyosu leta 1846, je zaživel. Novi lastnik je priključil zdravilišču tri topliške kmetije. Nekdanja Topliškova kmetija je še danes sedež zdraviliške uprave, seveda močno prezidana.

### CENE, PRIMERNE ZA TUJE GOSTE

Zdraviliške zmogljivosti ima Zdravilišče Dobrna v hotelu Dobrna (B kat.), kjer stane od 1. maja do 15. oktobra polni penzion v enoposteljni sobi 60 nemških mark, v dvoposteljni pa 52. Od 16. oktobra do 31. decembra stane polni penzion v enoposteljni

sobi 53, v dvoposteljni pa 45 mark. V Zdraviliškem domu je cena polnega penziona v enoposteljni sobi v času od 1. maja do 15. oktobra 42, v dvoposteljni pa 42 mark, od 16. oktobra do 31. decembra v enoposteljni sobi 36, v dvoposteljni pa 35 mark. V depandansah Beograd in Zagreb so cene za ta čas takele: 40 in 40 mark ter 33 in 33 mark. Omenjene cene za eno osebo na dan veljajo, če ostane gost v hotelu vsaj tri dni. Za dietno prehrano je treba odšteti dodatno 3-5 mark dnevno. Otroci do 7 let starosti imajo 30 odstotkov popusta pri polnem penzionu.



V okviru zdravilišča deluje tudi animatorska služba, ki skrbi za ples, koncerte, kulturne prireditve, izlete, vodi športno-rekreativne programe, družabna srečanja, da najde vsak gost veselo in naravno vzdušje sredi bujnih gozdov.

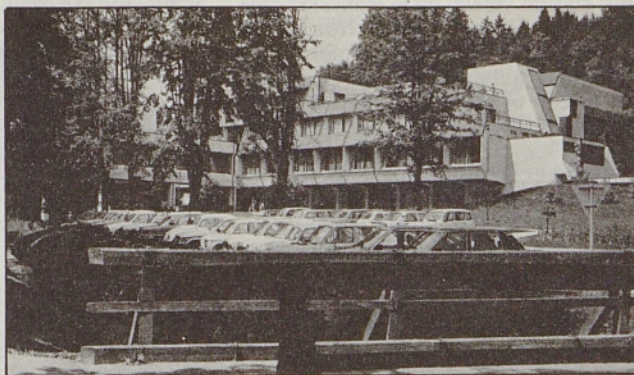
**Naslov: Zdravilišče Dobrna, 63204 Dobrna, Slovenija, Jugoslavija**

**tel.: (063) 778-000, direktor: (063) 778-012,**

**Recepcija: (063) 778-023; TELEX: 33817 YU DOBRNA**

**Tekoči račun: SDK Celje 507-000-603-30463**

*Nov hotel Dobrna, B kat. z najmodernejšo terapijo*





## vaše zgodbe

# Moja prva pot v svet

Leta 1924 sva s prijateljico Ano, doma iz Renč pri Gorici na Primorskem, prvokrat potovali v Milan. Tam je že delal moj svak in je moji mami pisal, da bi tam neka družina potrebovala dve dekleti, eno za kuharico, drugo za sobarico. Svak je v tem pismu napisal, da bi bila jaz kar dobra za sobarico, saj sem bila takrat stara 14 let. Mama seveda ob tem ni bila zadovoljna, 14 let pravzaprav niti dopolnila še nisem, zadnje besedo pa je le imela potreba. V naši okolici je bilo takrat še vse razdejano od vojne, hiše so bile do tal porušene, hrane je bilo premalo, še veliko je manjkalo za človeka dostojno življenje. Poleg tega se je začel dvigati še fašizem, ki je mladino poskušal s silo vključiti v svoje vrste, tako da so se mladi raje začeli sami umikati.

Z Ano sva se pripravljali na dolgo pot v svet. Mama mi je kupila kovček, ki pa ni bil tak, kakršne imamo danes. To je bil koš, spleten v obliki kovčka. Žalostna sem bila, mama pa me je tolažila, da si bom že pozneje kupila kaj boljšega.

Vse moje skromno imetje, obleke, sem lepo oprala in zlikala in to z likalnikom na oglje, saj takrat še nisimo imeli elektrike. Takrat smo si še svetili s petrolejko. Električno smo dobili v teh krajih veliko pozneje. Veliko je bilo dela vsepovsod. Treba je bilo počistiti zemljo, ki je bila vsa preluknjana in polna vojaških ostankov, neeksplodiranih bomb in granat. Tragično je, da so pri očiščevanju svoje zemlje našli smrt številni civilisti, ki so preživeli vse vojne grozote. Zemljo pa je bilo treba očistiti, treba je bilo saditi in obdelovati, če si hotel preživeti zimo.

Mama mi je spekla hlebček kruha in ocvrta piščanca za to dolgo pot. Hudo mi je bilo, ko sem videla, da je mama skrivaje jokala. V resnici sem bila še otrok in najmlajša v družini in rada me je imela. Tudi jaz sem zelo ljubila mamo, to preprosto kmečko ženo in mater, ki je bila globoko verna, vsa predana družini, ki nas je vse vzgajala tako, da bi hodili po svetu po njenih naukih. In moje mame ni več. Ko sem veliko pozneje, po 26 letih življenja v Argentini, prvokrat potovala v domovino, sem na njenem preprostem grobu izjokala vse tegobe težke življenjske poti.

Mama me je spremila na železniško postajo v Gorico. Na križpotju naju je čakala Ana. Bila je sama, saj ona že ni več imela mame, da bi jo pospremila.

Kar kmalu je bil vlak pred nami. Meni

slovo od mame ni bilo težko, težje je bilo mami. Stala je tam na peronu in mi mahala v slovo, potem pa si je z robčkom brisala oči. Stisnilo me je pri srcu in sem potem samo molčala.

V Trziču (Monfalcone) sva morali prestopiti. S tem vlakom so potovali že boljše vrste potniki. Le midve sva bili skromni. Tisti moj nesrečni pleteni kovček niti poln ni bil, kljub mamini popotnici. Tako je mama odšla na podstrežje in mi prinesla dišečih jabolok, da je napolnila kovček. V zaprtem kupeju so jabolka prijetno dišala. To je opazil vsak novi potnik, ki je vstopil v kupe. Mene je bilo sram, saj sem imela občutek, da vsi ravno meni prisojajo tisti revni kovček.

Opoldne so sopotniki odpirali svojo prtljago ali torbe in iz njih jemali to, kar so si pripravili za kosilo. Tudi jaz sem bila lačna, vedela sem za dobro popotnico, ki mi jo je pripravila mama, toda za ves denar na svetu ne bi odprla mojega kovčka, ker bi tako vsi potniki videli, da imam v njem jabolka namesto lepih oblek, kar so gotovo imele druge sopotnice.

To se lahko zgodi samo v tistih neumnih letih, ko človek še ne zna razsojati. Ni več nedolžen otrok pa premalo odrasel neumni letom.

Z nočjo se je vlak ustavil na milanski centralni postaji. Pri izhodu naju je čakal moj svak. Midve z Ano sva se takoj rešili najhujših skrbi, saj sva komaj upali pomisliti, kaj bi se zgodilo, ko bi ne bilo svaka. Ana je imela takrat 18 let in tudi ona ni bila še nikoli v tako velikem mestu in še tako daleč od doma in svojcev.

Dominik, moj svak, naju je spravil na tramvaj. Med potjo sva morali tudi prestopiti na drugega, saj je bila Porta Magenta kar daleč od železniške postaje. Izstopili smo na Plaza Magenta in prva hiša na vogalu Corso Vercelli št. 1 je bila takrat moje delovno mesto. Dominik naju je predstavil bodočim gospodarjem, ki so bili po rodu Judje z imenom Finzi, ter odšel.

Gospodinja srednje starosti nama je pokazala skupno sobo z dvema posteljama in skupno omaro. Vprašala naju je, če sva kaj večerjali in potem ko sva ji povedali, da nisva, naju je odpeljala v kuhinjo, odprla omaro z jestvinami, jo odklenila s ključem, ki ga je vzela iz žepa, ter nama dala nekaj malega za večerjo. Ko je gospodinja odšla, je rekla Ana: Slabo sva naleteli, vse je pod ključem. Gospodinja nama je potem prinesla še buditko in jo navila tako, da bo zvonila ob 5.30.

Vrnili sva se v sobo s pogledom na dvorišče. Bila je noč, zato takrat še nisva mogli ugotoviti, da vanjo nikoli ne posije sonce. Bili sva lačni, saj nisva jedli ves dan. Bili sva mladi, potrebovali sva veliko več, kot nama je dodelila gospodinja. Zaprli sva sobo ter odprli najino skromno prtljago in se pošteno najedli s tem, kar sva prinesli s seboj. Nato sva odšli spat.

Zgodaj zjutraj naju je buditka poklicala na delo, ki se je začelo za služkinje zgodaj in končalo pozno zvečer. Od naju so veliko zahtevali in slabo plačevali ter še slabše hranili.

Zjutraj me je zbudila Ana, jaz ure sploh slišala nisem, tako sem bila utrujena od dolge poti. Težko sem vstala, oblekla jutranjo uniformo, modro krilo z belimi križci, bel predpasnik in bela kapa na glavi. Vse mi je bilo preveliko, veliko preširoko,

vendar mi je bilo malo mar, saj me tu ni nihče poznal.

Moje prvo delo je bilo čiščenje množice čevljev in to pri slabi svetlobi v hladni, dolgi in ozki umivalnici za služkinje. Z muko sem se spravila k prvemu delu. Medtem sem mislila na dom, na družino, posebno na mamo. In medtem ko je misel počivala pri njej, me je stisnila tesnoba. Solze so se mi ulile po licih in močile čevlje, ki sem jih čistila.

Vstopila je Ana. Ko je videla, da jokam, mi je dala zavitek bombonov, ki ji ga je dala moja mama, naj mi jih ponudi, ko bom jokala. Po teh besedah nisem več mogla zadrževati solz, pustila sem, da se duša sama spere. Morala sem razumeti, da zame ni druge pomoči, da moram vztrajati, zame, za dom, za mamo in očeta, ki ga je pokvarila vojna. Zavedala sem se, da odtlej nisem več otrok, morala sem biti zrela in zrelosti sem si hitro pridobila dovolj, da sem sama nadaljevala boj za življenje.

Po 26 letih bivanja v Argentini (že po drugi svetovni vojni) – od te zgodbe je minilo že 50 let – sva z možem obiskala domovino. Potovala sva tudi skozi Milan in že z letala sem ganjena pozdravila Madonino, ki se je tako lepo svetila v zahajajočem soncu. V Milanu sva z možem ostala teden dni. Želela sem obiskati vse tiste kraje, kjer sem preživljala svojo mladost.

Najprej sem želela obiskati Piazza Magenta. Z možem sva sedla na isto klop, kot sem to delala pred 50 leti, ko smo se tu srečevali prijateljice iz naše lepe Primorske ob nedeljah.

Moj mož je bil takrat prvič v Milanu, zato sem bila vesela, da sem mu lahko vse razkazala, bila njegov vodnik. Peljala sem ga do cerkve Santa Maria delle Grazie. Ko sva si vse ogledala v cerkvi in tudi pomolila, sem ga prijela za roko in ga na njegovo veliko presenečenje odpeljala pred celostensko sliko Zadnja večerja, delo velikega slikarja in velikega italijanskega umetnika Leonarda da Vinci.

Nato brž na Piazza del Duomo. Tudi tam ga je čakala vrsta presenečenj, zame pa veselo snidenje. Ko sem pokleknila pred glavni oltar, sem bila od solz ganjena, saj sem tja hodila k maši več let.

Naslednje dneve sva si ogledala še galerijo, nato gledališče Scala in muzej. Mož si je kupil tudi knjigo o zanimivostih Milana.

Obiskala sva še Benetke, tam pa me je vodil mož. Naslednji dan sva se z vlakom odpeljala do Trziča, kjer naju je čakal nečak z avtom. Odpeljali smo se naravnost v Jugoslavijo, kjer sva preživela resnično lepe počitnice.

Še to moram zapisati, da se nisva mogla načuditi spremembam, do katerih je v naših domačih krajih prišlo v 26 letih. Posebno sva bila srečna, da sva odkrila, kako veseli so naši domači ljudje, da med njimi ni bilo več strahu, da je bilo dovolj hrane za vse. Zdaj tudi ni bilo več žalostnih in prestrašenih otroških obrazov.

Vesela sva se vrnila domov v Argentino in sva še dolgo oživljala spomine, ki so bili tako lepi. Pozneje sva domovino obiskala še dvakrat in vedno je bilo zelo lepo, saj so za to poskrbeli naši sorodniki.

Petrina Trojer, Houston, Texas, ZDA



# Francetovi spomini

Od tega je že zelo dolgo. Ti Francetovi spomini segajo daleč nazaj v čase avstro-ogrsko monarhije, ko so bili Slovenci še močno zapostavljeni. Kot otroku se je Francetu godilo še kar dobro, podobno kot vsem otrokom na kmetiji, naj je bila velika ali majhna. Pasel je krave, opravljal pa je tudi številna druga kmečka opravila. Ob poletnih dneh, ko ni bilo šole, je moral pomagati pri košnji, grabil in sušil je seno, pomagal je pri žetvi, zlasti pri sestavljanju snopov za sušenje, pri okopavanju polj, saj je bilo takrat vse delo opravljeno z motiko in rokami. To je bilo za Franceljno dokaj težko in neprijetno delo, vendar je napravil vse, kar je zmogel. Bolj ko je odrasčal, težja dela so mu dajali. Ko je bil star 12 let, mu je oče že kupil majhno koso in ga je učil, kako je treba kositi. Vesel je bil, da je že toliko odrasel, da lahko vzame v roko tudi koso. Po končani šoli pa sta ga oče in starejši brat vzela s seboj v gozd in ga učila gozdariti. Tudi tega je bil vesel, da bo znal delati v gozdu, saj si je zamišljal, da bo lahko potem, ko bo odrasel, lahko tudi gozdar. Ko je dopolnil šestnajst let, mu je oče rekel, da mu bo kupil plenkačo. Vse drugo delam, podiram in razžagujem drevesa, plenkače pa ne maram, je odklonil očetovo ponudbo. Tesanja se ni hotel učiti. Vedno pa je rad hodil v gozd, kjer je tudi že prespal marsikatero noč, včasih na prostem, včasih v kaki oglarski bajti, prekriti s smrekovim lubjem.

Bližala se je jesen. Številni fantje in mlajši kmetje so odhajali na zimsko delo na Hrvaško. Tako je odšel tudi Francetov starejši brat. Oče pa je bil že preslaboten za vsako težje delo. Tako je ostal France sam. Zdaj je bil že izučen za gozdarja. Dve leti mlajši brat dela ni bil vaju. Vedno se je zadrževal v materini bližini, niti na pašo ni gnal in ni znal poganjati volovske vprege. Čeprav ga je mati vedno držala stran od dela, se je France odločil, da ga odtrga od njenega krila in ga nauči gozdarskega dela, saj bo nekoč le vse ostalo na njem.

»Tako ne bo šlo več,« je rekel materi nekega dne. Presenečena mati ga je vprašala, kaj namerava. »Po svetu grem, da se kaj naučim. Rad bi tudi malo bolje živel, saj tu samo garam iz dneva v dan, zaslužka pa ni nobenega.« »Ali misliš tudi ti na Hrvaško?« ga je vprašala mati. »Ne, mislim iti še naprej,« ji je rekel. »Kaj pa bomo sami, še drv za zimo nimamo.« »Saj ravno to vam hočem dopovedati, da bi vam rad pripeljal drv iz gozda, tega pa ne morem brez vsake pomoči.« »Brat je še premlad,« je rekla mati. »Tudi jaz sem bil še mlad, ko sem začel.«

Tako je staršem povedal, da se trije ali štirje fantje iz vasi odpravljajo v Ameriko in da bi rad šel z njimi. »Premlad si še, še nedorasel,« ga je pregovarjala mati. »Če delam doma, bom lahko delal tudi drugje, tudi v Ameriki, kamor so odšli že nekateri drugi fantje, ki so mlajši od mene. Saj svet je velik, le poskusiti je treba. Tu garam iz dneva v dan in kaj imamo od tega? Nič drugega kot delo,« ji je odvrnil. »No, če je

tako, pa pojdi, kamor te vleče vest. Samo glej, da se ne boš odtujil od nas, kot so se že številni drugi. Za vedno ostani Slovenec, nikoli ne zataji materinega, slovenskega jezika, bodi vedno pošten in odkritosrčen. Resnica naj ti bo vedno v mislih. Če se hočeš priljubiti ljudem, se ti ravnaj po njih, kajti ljudje se ne bodo po tebi. To so moji nauki in glej, da jih ne boš nikdar pozabil. Pogrešali te bomo. Skrbi nas, da te ne bo nikoli več nazaj, da se ne bomo nikoli več videli.« Tako mu je govorila mati potem, ko se je sprijaznila z mislijo, da bo njen sin odšel v svet. Žalostno je bilo

slovo od matere, očeta, mlajšega brata in mlajše sestre, starejši brat je bil na Hrvaškem, sestra pa v Trstu. Tako se je France težko in z žalostjo v srcu poslovil od domovine, od svojih ljubih. V resnici je vse videl zadnjikrat. Mlajši brat se je veliko pozneje od njega poslovil v Ameriki, tudi žena se je že za vedno poslovila. France pa se je poslovil od doma, poslovil se je tudi od Amerike, v kateri ima še upanje in zaslombo. Tako nanese življenje, da vedno ostaneš sam, le v mislih sam.

Frank Milavec, 96 let, Knežak

## naši po svetu

### POPRAVLJAMO

V RG za december 1984 je na strani 24 v članku o rojankini Tončki Simčičevi omenjen tudi njen oče, katerega pravilno ime in priimek je **Franc Ipavec**.

### ŠVICA

## Dogodki in presenečenja

Ni še dolgo tega, ko so se pri naših društvi v Švici zvrstili redni letni občni zbori. Z njimi se je zaključilo delovno leto in človek bi zlahka pomislil, da je zatem napočilo obdobje počitka, saj je bilo minulo leto sila plodno in je terjalo mnogo prostovoljnih delovnih ur.

Člani igralske skupine SPD Triglav v Zürichu so ob novem letu uprizorili trodejanško o kužku in mucu, Pavlihi in Dedku Mrazu ter cicibanu. Na sliki z leve proti desni: Dedek Mraz – Lojze Zgavec, muca – Helena Dolhar, ciciban – Jernej Fikfak, Pavliha – Doris Kovač in kuža – Karmen Arko. Poleg njih so nastopili tudi Majda Ipavec in Dragica Dolenc.



Pa vendar se delo v društvi ni ustavilo. Najprej so v novembru pripravili nadvse uspele kulturne prireditve v počastitev dneva republike, decembra, tik pred odhodom v domovino, pa so člani društev in njihovi otroci doživeli še nekaj prijetnih presenečenj.

Člani Soče, k njim pa štejejo tudi Slovenci iz sosednje Nemčije, so si zaželeli srečno novo leto na tradicionalnem silvestrovanju v Thayngenu. Čeprav je bilo objavljeno, da bo zabava trajala do četrte ure zjutraj, so bila vsa omizja zasedena že kmalu po deveti uri zvečer. Pri Soči te namreč vedno takrat, ko najmanj pričakuješ, presenetijo s kakšno novo hudomušno zamisljijo. Poleg tega sami skrbje za okusen prigrizek in dobro kapljico, priljubljeni duo Stani pa bere plesalcm želje že kar iz oči.

Pri Soči pa se niso imeli lepo le odrasli, temveč tudi otroci. Njih je v Sočinih društvenih prostorih v Schaffhausenu obiskal Dedek Mraz. Otroci pa so ga tudi spodobno pričakali. Učiteljica Lučka Kolšek jim je pomagala, da so se naučili celo vrsto pesmi in recitacij, s katerimi so Dedka Mraza prijetno presenetili. Napeto jih je poslušal, nato pa jih je tudi pohvalil in lepo obdaril.

Lučka Kolšek pa je temeljito pripravila tudi učence züriškega dopolnilnega pouka, saj se je Dedek Mraz napotil tudi k njim.

Sloh pa se je v Zürichu letos dogajalo nekaj prav posebnega. Koča v züriškem Oberengstringenu se je spremenila v gledališče, na preprogo pred zaveso so po tleh na gosto posedli otroci, luč je ugasnila in predsednik društva Triglav Dušan Beg jim je dejal: »Dragi otroci, vem, da že težko pričakujete Dedka Mraza, sedaj pa bomo videli, kako sta ga pričakala tudi muca in kuža.« Odnrgnili so zaveso in pričela se je igrice v treh dejanjih, ki so jo izvajali najmlajši člani gledališke skupine SPD Triglava, besedilo pa je preskrbela tovarišica Dragica, vzgojiteljica v vrtcu Milana Majcna v Ljubljani.

Otroci so z napetostjo sledili dogajanjem v stanovanju muce in kužka, bili so s cicibanom in Pavliho pri koči Dedka Mraza, nato pa so ga spremljali, ko se je s sanmi in jelenčki popeljali k mucu in kužku. Otroci so v odmorih, ko je bila zavesa spuščena, ostali na svojih prostorih in so klicali kužka in mucu, ko pa je bilo zgodbe konec, so se zvrstili pred Dedkom Mrazom, njegovo asistentko in miško, ter drug za drugim recitali in peli, potem pa so se vsi skupaj še fotografirali. Dedek Mraz pa jih je seveda tudi primerno nagradil.

Očividci pravijo, da je bilo zadnje srečanje z Dedkom Mrazom v Zürichu eno



najlepših doživetij, katerega najmlajši v Švici zlepa ne bodo pozabili. Zato bi radi pohvalili pridne mlade igralce in igralko, Karmen Arko, ki je igrala kužka, Helenco Dolhar, ki je bila muca, Doris Kovač, ki je bila Pavliha, in pa cicibana Jerneja Fikfaka. Naša stara znanka Miška je bila Dragica Dolenc, asistentka Dedka Mraza pa Majda Ipavec.

Vsi skupaj pa se seveda zahvaljujemo Dedku Mrazu, ki je imel mnogo dela in je prinesel iz Ljubljane prelepe slovenske knjige.

**Breda Stepič-Cechich**

## FRANCIJA

### Anton Škruba – osemdesetletnik

V Merlebachu v Franciji je 13. januarja slavil 80-letnico rojstva znani tamkajšnji rojak in društveni delavec pri slovenskem rudarskem društvu Jadran – Anton Škruba. Kljub težki rudarski boleznii silikozii, kljub težavam s srcem in sedmim operacijam že 30 let potrpežljivo prenaša težko bolezen – seveda ob skrbni negi ljubeče žene Karoline. Življenjski jubilej je praznoval v krogu svojih sorodnikov in prijateljev, ki ga vsi spoštujejo in imajo radi. Čestitamo mu tudi v imenu našega uredništva (čeprav malo pozno) in mu želimo še veliko srečnih let.

### Družinski večer v Merlebachu

Društvo JADRAN je organiziralo tradicionalni družinski večer v soboto 12. januarja 1985.

Udeležilo se ga je veliko ljudi. Kljub slabemu vremenu jih je prišlo približno 50.

Večer je otvoril zbor Jadrana, ki je zapel tri pesmi: Pod oknom, Sanje, Aux marches du Palais.

Potem je predsednik društva pozdravil vse navzoče.

Zatem je ob domači glasbi sledila večerja s plesom.

Organizirali so tombolo. Dobiček je bil za revne otroke in deloma za turnejo zbora v Jugoslavijo.

**Mladinci iz slovenske šole v Merlebachu**

### Občni zbor Slovenskega delavskega društva

Slovensko delavsko društvo je imelo 20. januarja 1985 v društvenih prostorih redni letni občni zbor, ki se ga je udeležilo okrog 50 članov. Poročilo o delu v minulemu letu je pripravil tajnik Ivan Tolmajner, ki je kot uspešne akcije posebej poudaril sprejem pevskega zbora Slovanijales iz Idrije, vinsko trgategv, ki so jo organizirali v oktobru, sprejem ansambla Diamant in skupine Slovenske izseljenske matice v novembru in tradicionalni družinski praznik miklavževanje v decembru.



*Del udeležencev občnega zbora SDD (ATSO) v Aumetzu*

V letu 1985 vodi društvo novi odbor, ki ga sestavljajo: predsednik Toni Pišlar, podpredsednica Emilie Colja, podpredsednik Ernest Pecovec, tajnik Ivan Tolmajner, pomočnik tajnika Jožica Pišlar, blagajnik Franc Jakič, pomočnik blagajnika Ludvik Glavič, in odborniki: Andrej Pišlar, Helena Sodi, Rajmond Lucas, Anton Golob, Jean-Marie Schroeder, Andrej Kogovšek, Stanislas Glavič, Janez Cigale, Elisabeth Cigale, Marija Kogovšek, Adalbert Colja, Anton Drobne, Tončka Kunej, Jean De Toffoli, Joseph Bettiol in Gabriel Jamnik.

### Kaj je domovina

Najmlajši iz Merlebacha so pri pouku slovenščine povedali, kaj predstavlja zanje domovina...

Tam, kjer živimo.

Kjer hodimo v šolo.

Kjer živi naša družina, sorodniki. Kamor gremo na počitnice.

Kjer rastemo in si ustvarimo družino.

Kjer se naučimo slovenščino.

To je pokrajina, mesta, vasi.

Francija je...

– država, v kateri živimo.

– sestavljena iz različnih pokrajin z različnimi običaji.

– velika; glavno mesto je Pariz, ki ima mnogo spomenikov in Eiffelov stolp.

Slovenija je...

– dežela, kjer živi moj dedek, mamine sestre in njihove družine. Tam imam sestrične. To je dežela za počitnice. Tam se naučimo slovenščine.

– kraj, kjer živijo moji stari starši in sorodniki. Tam je velik bazen in igrišče za otroke, kjer se igram med počitnicami.

– dežela, kamor grem na počitnice. Ima lepo morje. V njem so tudi meduze, ki pikajo.

(Alice, Boris, Angélique, Natacha, Stéphane P.)

### Diamantna poroka zakoncev Gubenšek

Pred nedavnim sta v Aumetzu, Francija, praznovala šestdeseto obletnico poroke zakonca Ivan in Marija Gubenšek. Ob tej priložnosti ju je počastila občina Aumetz, člani odbora Slovenskega delavskega društva in seveda tudi njuni otroci, vnuki in pravnuki.

Ivan Gubenšek je bil rojen 16. decembra 1898 v Brevorah pri Celju, Marija Gubenšek pa 15. avgusta 1901 v Celju. Poročila sta se leta 1925 v Brevorah.

Kot mnogi rojaki iz njegove generacije se je tudi Ivan Gubenšek leta 1926 odločil, da se odpravi za kruhom na tuje in zaneslo ga je v Francijo. Najprej je delal v premogovnikih v La Machine (Nièvre), potem v železnih rudnikih v Audun-le-Tiche in Hettange-Grande (Moselle). Ko si je uredil bivališče, je leta 1928 prišla za njim še žena. Leta 1930 sta se ustalila v Aumetzu, kjer je takrat že delovala organizirana slovenska skupnost. Po težki bolezni je moral Ivan prenehati z napornim delom v rudniku in se je preusmeril na žagarno.

Gubenškovima so se rodili trije otroci: Vida, Marie- in Jean. Ivan Gubenšek je bil dolga leta član odbora slovenskega delavskega društva in je še danes zvest obiskovalec vseh društvenih prireditvev.

Slavlencema iskreno čestitamo ob jubileju in jima želimo še mnoga skupna leta.

**Toni Pišlar**

## ŠVEDSKA

### Občni zbor SKD Planika v Malmöju

SKD Planika v Malmöju je imelo pred nedavnim redni letni občni zbor, na katerem se je zbralo precejšnje število članov, ki so zbrano sledili poročilom o delu v preteklem letu. Občnemu zboru sta prisostvovala tudi dva častna gosta iz Slovenije – Ivan Bergoč, predsednik občinske skupščine Ilirska Bistrica, ki je zastopal občine notranjske regije, in novinar Branko Dobranič. Društvo sta ob tej priložnosti izročila tudi lepo darilo – umetniško sliko »Ivetov mlin«, delo umetnika J. Šajna.

Na volitvah je bil izvoljen tudi nov 12-članski odbor, ki ga vodijo predsednik Jože Bergoč, podpredsednica Dragica Begič, tajnik Martin Pečovnik, blagajnik Jože Myndel in drugi odborniki.

Ker je letošnje leto »mednarodno leto mladih«, so bili v odbor izvoljeni tudi štirje mladinci, ki bodo poskrbeli za mladini primeren delovni načrt. Novi odbor je pozval vse člane k večji aktivnosti v društvu.

**Dragica Begič, Mira Dekanič**

### Zlata poroka zakoncev Budja

V začetku februarja sta slavila zlato poroko zakonca Avgust in Angela Budja, ki sta stalno prijavljena v Landskroni na Švedskem, večino časa pa preživljata v svojem rojstnem kraju v domovini. Avgust Budja je bil v Landskroni leta 1968 ustanovitelj društva Triglav, ki velja za prvo slovensko društvo na Švedskem, po svojih močeh pa je bil tudi še v prihodnjih letih pobudnik slovenskega kulturnega življenja. Kot pevovodja je marsikateremu slovenskemu rojaku na Švedskem polepšal kako urico življenja na tujem. Tri Budjeve hčerke – Gabrijela, Avguština in Olga živijo v Landskroni, sin pa se je po enajstih



letih življenja v tej državi za stalno vrnil v domovino.

Jubilantoma želi veliko srečnih skupnih let tudi uredništvo Rodne grude!

## Slovenski kulturni praznik u Essnu

V soboto 2. februarja 1985 je bila v prostorih Slovenskega društva »Bled« tradiciionalna prireditev v počastitev **slovenskega kulturnega praznika**. Prireditev, ki ji je prisostvovalo lepo število porurskih Slovencev, je potekala v zbranem in prijetnem razpoloženju. Obiskovalci so pozorno sledili sporedu, ki je obsegal: deklamacije in pevske prispevke učencev slovenskega dopolnilnega pouka pod vodstvom učiteljice Mare Merljak; nastop mladih harmonikarjev društva »Ljubljana«; »Drobce iz zgodovine Slovencev« in glasbeni prispevek Rudija Merljaka; nastop priljubljenega mešanega pevskega zbora »Slovenski cvet« iz Moersa in predvajanje slovenskega mladinskega filma »Kekec«.

S prireditve sta bili poslani tudi pozdravni pismi ministru za kulturo SR Slovenije dr. Matjažu Kmeclu in Društvu slovenskih pisateljev.

## LUKSEMBURG

### Slovensko kulturno društvo Snežnik

V Luksemburgu je bila 19. januarja ustanovna skupščina novega slovenskega društva, ki si je izbralo ime – Slovensko kulturno društvo Snežnik – Luksemburg. V tej mali državi živi kar precejšnje število Slovencev in tudi že Luksemburžanov slovenskega porekla, ki naj bi bili zainteresirani za delo tega najmlajšega slovenskega društva v zahodnoevropskih državah. V društvo se je že na samem ustanovnem občnem zboru včlanilo 43 članov.

Novi odbor društva Snežnik, ki ga vodijo predsednik Edvard Kranjc, podpredsednik Jože Može in blagajnik Ivan Primc, naj bi že v letošnjem letu našel primeren prostor za sestanke in društvene prireditve. V teh prostorih naj bi potekal tudi slovenski dopolnilni pouk.

V samem društvu nameravajo ustanoviti vrsto sekcij, kot npr. šahovsko, pevski zbor, kegljaško ipd. Izdelali so tudi že koledar prireditev v letošnjem letu, ki je prirejen tako, da bi se v društvu redno

*Na ustanovnem občnem zboru SKD Snežnik v Luksemburgu*



nekaj dogajalo, saj bi le na ta način lahko pritegnili v društvo še več novih članov. Društvo bo v prihodnje tudi najtesneje sodelovalo z najbližjim slovenskim društvom – slovenskim delavskim društvom v Aumetzu, povezati pa se nameravajo tudi s koordinacijskim odborom jugoslovanskih društev, ki ima dokaj razvejano dejavnost. Po možnosti naj bi se tudi to društvo vključilo v organizacijo turnej ob dnevu republike, ki jih organizira Slovenska izseljenska matica. Med drugim nameravajo, zlasti potem, ko bodo imeli svoje prostore, urediti tudi slovensko knjižnico in čitalnico, da bi se člani, zlasti pa še mladina, lahko seznanjali z aktualnimi dogajanjami v domovini.

## ZDA

### Mož in žena leta v Clevelandu

Federacija slovenskih narodnih domov na širšem clevelandskem območju je na velikem banketu, ki je bil 17. marca 1985 v Slovenskem narodnem domu na St. Clair Aveniji, razglasila moža in ženo leta slovenske skupnosti v Clevelandu. To je bila že 24. podobna prireditev te vrste.

Federacija je izbrala za ženo leta 1985 Julio Zalar, za moža leta pa A. Edvarda Pevca, clevelandskega pomožnega škofa.

Julia Zalar je bila rojena v Zg. Tuhinju pri Kamniku, v ZDA pa je prišla leta 1949. Leta 1953 se je poročila s Frankom Zalarjem in odtlej je kar vse do nedavnega, ko se je preselil v Richmond Heights, živel v Colinwoodu. Rodili so se jima štiri otroci, Frank, Eddie, Ann in Stanley. V času njihovega šolanja je sodelovala v številnih šolskih pomožnih odborih. Več kot 35 let je bila tudi članica slovenskega dramskega društva Lilija, v veliko pomoč pa je bila tudi v kuhinji Slovenskega delavskega doma v Colinwoodu. Podpirala je tudi številna druga kulturna in dobrodelna društva.

Edward Pevc, clevelandski pomožni škof, je bil rojen 13. aprila 1925 v zavedni slovenski družini. Šolal se je v Clevelandu in Detroitu, posvečen je bil leta 1950 v Clevelandu, za tem pa je leta 1956 opravil magistririj iz umetnosti na univerzi John Carroll in leta 1964 tudi doktorat iz filozofije na Western Reserve University. Duhovniški poklic je opravljal na številnih župnijah, med drugim tudi pri sv. Vidu v Clevelandu, leta 1979 pa je bil imenovan za clevelandskega pomožnega škofa.

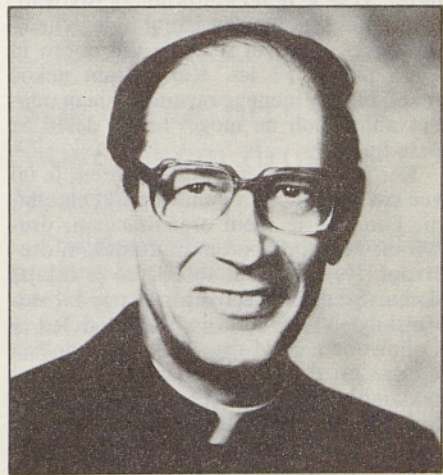
Žene oziroma moža leta pa so izbrali tudi pri vseh posameznih slovenskih narodnih domovih, kjer so počastili posamezne ugledne osebnosti iz slovenskega društvenega življenja. Club of West Side Slovene Lodges: Theresa Stefanik West Park Slovenian National Home: Leo Gross

Slovenian National Home, E. 80th: Ann V. Kapela Slovenian National Home, St. Clair: Antonia Zagar Slovene Society Home (Recher): George Carson Slovene Workmen's Home (Waterloo): Sutton Girod Slovenian National Home, Holmes Ave: Frank Podlogar



*Žena leta 1985 v Clevelandu – Julia Zalar*

*Mož leta 1985 v Clevelandu – A. Edvard Pevc, škof*



Slovenian National Home (Maple Hts.): Thomas Meljac Lorain Slovene Home: Anne Zeleznik American Slovene Home (Fairport): Charles Kapel

Na osrednjem banketu v Slovenskem narodnem domu na St. Clair aveniji je vodil spored Frank Mahnic jr. V sporedu so nastopili pevci Glasbene matice June Price, Dolores Mihelich in Ed Kenik, pevci zbora Planina Lillian Legan Sadowski in Frank Urbancic, za njimi pa še mladinski pevski zbor krožka št. 2 SNPJ pod vodstvom Cecilie Valenčič Dolgan.

**Robert Kastelic**

### Umrl je Lojze Kaferle

Kruta smrt je spet posegla v naše vrste in iztrgala enega izmed najbolj vidnih in uglednih rojakov. Umrl je Lojze Kaferle, v starosti 84 let. Svoje utrjene oči je za vedno zatisnil 12. februarja 1985.

Lojze Kaferle je bil rojen 14. maja 1900 v vasi Selo pri Mirni na Dolenjskem. V Ameriko je prišel leta 1921 in najprej delal v rudnikih v Zahodni Virginiji, leta 1924 pa je prišel v Cleveland, kjer je bil prav tistega leta dograjen Slovenski narodni dom na St. Clair Ave. Slovensko kulturno delovanje je bilo takrat v najlepšem razcvetu, pravi raj za mladega, dela voljnega





Louis (Lojze) Kaferle

moža, ki se je hotel kulturno udeleževati. Tu, v Clevelandu, si je izbral tudi življenjsko družico, ki sta si delila vse dobro in slabo polnih 52 let. Kot je sam nekoč rekel, bi brez njenega razumevanja in odobravanja sploh ne mogel toliko delati za naše ljudi.

Ker je bil zmožen in inteligenčen, je bil več kot dobrodošel v colinwoodski naselbini. Pomagal je vsem organizacijam, društvom, pevskim zborom in dramskim društvom. Redki so bili večeri, ko je ostajal doma. Središče njegovega dela je bil slovenski delavski dom na Waterloo Rd. v Colinwoodu. Med drugim je bil zadolžen tudi za to, da je v slovenske liste pošiljal reklamne dopise in ocene iger in koncertov. Ob njegovi 75-letnici je med drugim zapisal o njem dr. Edi Gobec:

»Nad pol stoletja je bil v središču vsega slovenskega bratskega in kulturnega življenja ter ustvarjanja v Ameriki. Rojaki so mu zaupali vrsto vodilnih vlog... bil je eden izmed glavnih stebrov slovenstva v Clevelandu in vsej Ameriki.«

Lojze Kaferle je sodeloval pri dramskem društvu »Anton Verovšek«, kjer je bil igralec in režiser, deloval je pri dramskem društvu »Ivan Cankar«, pri pevskem zboru »Jadran«. Več desetletij je bil marljivi dopisnik in njegove članke zasledimo v Enakopravnosti, Prosveti, Mladinskem listu, Cankarjevem glasniku, Ameriškem družinskem koledarju, Rodni grudi, Slovenskem izseljenskem koledarju. Član SNPJ je postal že ob prihodu v Ameriko, v Clevelandu pa je pristopil k društvu 142 SNPJ, kjer bil zapisnikar polnih 16 let. Na konvenciji leta 1933 je bil izvoljen v nadzorni odbor, kjer je sodeloval do leta 1956. Bil je tudi v direktoriju Slovenskega delavskega doma in je ob njegovi 40-letnici napisal zgodovino tega doma. Bil je tudi med organizatorji slovenske šole leta 1931 in med ustanovitelji mladinskega pevskega zbora leta 1934, ki še danes deluje pod imenom krožek št. 3 SNPJ pod vodstvom Emi Trenton. Ob gospodarskem zlomu leta 1933 je prevzel tudi predsedništvo »odbora vlagateljev banke NAT«, kjer je pomagal varčevalcem do manjše izgube.

Leta 1937 je Lojze Kaferle dobil častni naslov predsednika »Cankarjeve ustanove«, ki je izdajala mesečno literarno revijo Cankarjev glasnik do leta 1943. Urednik je

bil Etbin Kristan, upravnik pa Milan Medvešek.

Lojze Kaferle je bil deležen številnih odlikovaj. Ob njegovi 50-letnici mu je društvo št. 142 SNPJ podarilo tudi pisalni stroj, ki ga je resnično znal uporabljati. Že v času bolezni, leta 1984, mu je Vida Tomšičeva, ki se je udeležila proslave 50-letnice Progresivnih Slovenk Amerike, izročila tudi Diplomlo Slovenske izseljenske matice, ki je bil izredno vesel.

Lojze Kaferle je bil tudi vse do zadnjega, dokler je bil pri močeh, zaveden zagovornik delavskih pravic in sindikatov (unije). Poleg tega pa je imel dragoceno lastnost, da je vedno shranjeval in zbiral dokumente o slovenskem kulturnem delovanju. Vse je znal urediti v svoji bogati zakladnici dogodkov, zato so se številni, ki so preučevali zgodovino slovenskega izseljenstva, vedno radi obračali nanj.

Od njega so se ob smrtni postelji poslovili predstavniki sedmih društev in organizacij. V imenu jugoslovanskega generalnega konzulata se je poslovil novi generalni konzul Ivo Vajgl.

Naše globoko sožalje izrekamo ženi Mary, hčerki Dolores in njenemu možu Gilu Dobida ter vnuku Michaelu.

Tončka Simčić

## Ameriški Slovenec – generalmajor ameriškega letalstva

Pred nedavnim je ameriški predsednik Ronald Reagan odobril imenovanje letalskega brigadir-general Anthonyja J. Burshnicka za generalmajorja ameriških letalskih sil. Novi ameriški general je bil rojen 12. januarja 1937 v družini slovenskih izseljencev v Forest Cityju, Pa., kjer je tudi končal gimnazijo (Forest City High School), leta 1954 pa se je vpisal v enote ameriškega letalstva. V letalsko akademijo se je nato vpisal leta 1956 in postal poročnik leta 1960. Zatem se je njegova službena kariera začela vzpenjati strmo navzgor. Služboval je v različnih letalskih enotah, kjer si je prislužil tudi vrsto visokih vojaških odlikovanj. Za brigadir-general je bil imenovan 1. septembra 1982.

*Anthony J. Burshnick, ameriški Slovenec iz Forest Cityja, novi ameriški letalski general*



Ob najnovejšem imenovanju so bili, kot nam poroča dopisnik Bob Jergel, še posebej ponosni njegovi someščani in slovenski rojaki v Forest Cityju, Pa. Obsežnejši članek je o njegovem imenovanju objavil tudi lokalni tednik The Forest City News, po katerem povzemamo zgornjo novico in objavljamo fotografijo iz njihovega arhiva. Lastnik in izdajatelj tega časnika je prav tako ameriški Slovenec John Kameen.

J. P.

## Oktet Zvon v Fairfieldu

Tu v Fairfieldu, Conn., že deset let deluje oktet Zvon, ki je edina tovrstna slovenska organizacija, ki nastopa po Ameriki. Člani so vsi ljubitelji slovenske pesmi, ki po svoji službi hodijo k vajam po milje daleč. Svojih prostorov nimamo, dobili pa smo kletno sobico pri dobrih ljudeh, kjer imamo vaje. Rad bi naročil tudi note slovenskih pesmi za moški zbor s sprmeljavo harmonike ali klavirja. Najbolj nas zanimajo šaljive in tudi ljudske pesmi.

Tu je bilo ustanovljeno tudi slovensko društvo Lipa (S. K. D. L.), ki se mora ravno tako shajati po privatnih hišah. Tukajšnja cerkvena dvorana je samo za cerkvene prireditve, mi pa jo le težko dobimo in še to nas veliko stane. Lažje delo bi imeli, ko bi imeli podporo večjega števila ljudi.

Stanley Mally, Fairfield, Conn., ZDA

## Umril je dr. Rajko Ložar

Profesor na Columbijski univerzi v New Yorku, Rado L. Lenček, nam je pred kratkim v imenu Society for Slovene Studies (Društva za slovenske študije) sporočil, da je 4. januarja 1985 umrl njihov član dr. Rajko Ložar, slovenski znanstvenik, priznan strokovnjak za arheologijo, umetnost, etnologijo, jezikoslovje in književnost.

Dr. Rajko Ložar je od leta 1955 živel v mestu Manitowoc, Wis., kjer je bil v letih 1956–1969 direktor Rahr Civic centra in muzeja.

## Zahvala urednici Zdenki Mihelich

Prvega decembra je zapustila »Prosveto« urednica Zdenka Mihelich in odšla v zasluženi pokoj. Z njenim odhodom se je zaključilo še eno obdobje slovenskega svobodnjaškega tiska v Ameriki, in samo upamo lahko, da to ni bilo zadnje.

Naša rojakinja je delovala kot pomožna urednica že v času pokojnega urednika Louisa Benigerja, ko je »Prosveta« bila še slovenska in je imela – kot dnevnik – samo kakšno občasno angleško stran. Tako je bilo še v šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih letih. Od takrat dalje je Mihelicheva lahko samo reševala, kar se je slovenskega pri tem starem in uglednem listu naših izseljencev sploh še dalo rešiti pred končno prevlado angleščine. V



zadnjih letih je izhajala v njeni redakciji samo ena sama »Slovenska stran«, kot najskromnejša gostja v tedniku, ki je sicer postal povsem angleško organizacijsko glasilo zavarovalne družbe – in izgubil ves tisti prosvetni in kulturni sijaj, ki so mu ga nekdanje dajale Progressivne Slovenske Amerikanke z Mary Ivanush in Josephine Zakrajšek na čelu, pa Ivan Molek, Frank Zaitz, Ludvik Medvešek, Frank Česen, Jack Tomšič, Louis Kaferle, in še mnogi drugi zaslužni in razgledani slovenski Amerikanci.

Zdenka Mihelich je zvesto sledila najboljšim tradicijam slovenske »Prosvete« in je imela med drugim ves čas svojega urednikovanja veliko razumevanja za slovenske objave iz kanadskega Toronta, Kirkland Lakea, Montreala in drugih krajev na naši strani meje. Za to zasluži naše javno priznanje in pristrčno zahvalo!

Za njen pokoj pa ji želimo kar najbolj prijetna in mirna leta ob njenem življenjskem sopotniku in na njenem vrtičku v Lombardu izven Čikaga ob rožah, ki jih ima tako zelo rada. Se na mnoga leta!

Kaj se bo zdaj zgodilo s »slovensko stranjo« v angleški »Prosveti«? Živimo v času »slovenskih strani«, ki so se po zgledu avstralske »Slovenske strani« iz lista »Novo doba« priselile tudi med nas v severno Ameriko, ta čas pa ni najbolj obetaven za Slovence. Vsekakor so te »gostujoče« strani samo žalostno znamenje in pravo merilo naših preskromnih informativnih in drugačnih plemenitejših potreb.

Ni še znano, kaj bo rekla zgodovina o tukajšnjih slovenskih priseljencih iz zadnjih tridesetih let, ker se pač ta zgodovina še vedno piše; eno pa je že zdaj zelo jasno in kot pribito, namreč to, da pretežna večina naših priseljencev iz nove Jugoslavije kakšne resnejše potrebe po informativno-prosvetnem in kulturnem tisku ne občuti. To potrjuje tudi primer slovenske »Prosvete«, ki med »novodošlimi« ni našla nadaljevalcev. Zdenka Mihelich je nedavno vprašala v slovenski ameriški javnosti: »Kam plovemo?« To njeno vprašanje si zdaj lahko samo ponovimo.

Ivan DOLENC  
Kanada

## »Ples mask« v Montrealu

Novoustanovljeno slovensko lovsko društvo Ribnica je priredilo 2. februarja v Montrealu slovensko maškarado, ki se je udeležilo veliko število Slovencev iz Montreala in drugih prijateljev slovenskih lovcov. Na veseli prireditvi ob narodni glasbi slovenskega ansambla je bila izbrana tudi najlepša maska: to sta bila naš rojak Viktor Szabo in njegova družica Buba Heric, ki sta se predstavila v krásni srednjeveški obleki.



Slovenska maškarada v Montrealu – nagrajena maska Buba Heric in Viktor Szabo

Lovski klub Ribnica iz Montreala ima v programu za leto 1985, da se bo povezal z lovci iz matične Slovenije. Slovenske lovce nameravajo povabiti to jesen tudi na lov na kanadskega jelena (moos).

Vladimir Urbanc

## ARGENTINA

### Novi odbor Triglava

Slovensko-jugoslovansko vzajemno društvo Triglav je imelo 29. decembra 1984 izredni občni zbor, na katerem je bil delno obnovljen upravni svet (odbor) društva. Zboru je prisostvovalo 419 aktivnih članov.

Upravni svet Triglava zdaj sestavljajo: predsednik Alejandro Guillermo TAVČAR, podpredsednik Osvaldo Antonio TURL, tajnik Enrique Juan Piščanc, podtajnik Daniel Lukač, blagajnik Alberto Suban, namestnik blagajnika Enrique Luis Piščanc, 1. odbornik Ferruccio Baschi, 2. odbornik Magdalena Gomezelj Sosič, 3. odbornik Daniel Francisco Birsca, 4. odbornik Maria Bencich de Calebich, 5. odbornik Rodolfo Sebastian Stekar, 6. odbornik Roberto Rolando Daneu, 1. namestnik odbornika Sonia Hlaca del Rio, 2. namestnik odbornika Veronica Antonic de Mose, 3. namestnik odbornika Carlos Emilio Fabijan, 1. član nadzornega odbora Juan José Lovich, 2. član nadzornega odbora Rodolfo Gustin, 3. član nadzornega odbora Marcos Pausic, 1. član častnega sodišča Francisco Gresevic, 2. član častnega sodišča Francisco Glesic in 3. član nadzornega odbora Francisco Rijavec.

### EDINOST v Cordobi v letu 1984

Iz srca se vam zahvaljujemo za prelepo knjigo »Slovenske gore«, ki ste nam jo poslali prek mag. Rada Genoria, ko je med obiskom Argentine obiskal tudi naše društvo.

Slovensko delavsko podporno društvo Edinost je kar dobro delovalo v letu 1984. Za argentinski državni praznik, dan zastave, smo priredili v dru-

štvu kosilo, asado, ki se ga je udeležilo veliko število članov in prijateljev.

44-letnico društva smo proslavili 28. oktobra. Čeravno gospodarski položaj ni bil najbolj ugoden, se je vseeno udeležilo veliko članov. Tej proslavi je prisostvoval tudi Rado Genorio, predstavnik Slovenske izseljenske matice, in vicekonzul Edvard Kopušar iz Buenos Airesa.

Jugoslovanski nacionalni praznik, dan republike, smo proslavili 10. decembra 1984. Predsednik Anton Govednik je v kratkem govoru orisal pomen tega dne, prisluhnilo pa mu je veliko število članov, ki imajo radi svojo staro domovino. Radi se zberejo skupaj, si izmenjajo novice, zato so takšna srečanja vedno dobrodošla in pristrčna.

Anton Govednik, predsednik

## AVSTRALIJA

### Nov odbor pri Slovenskem društvu Sydney

Pred nedavnim je odstopil dosedanji predsednik Slovenskega društva Sydney Ivan Koželj, zato je bil pri društvu izbran nov odbor, ki ga vodi predsednik Štefan Šernek.

Slovensko društvo Sydney je imelo zadnja leta nekaj težav zaradi osebnih razprtij in tudi zaradi določenih napak pri izdaji gradbenega dovoljenja za njihov dom, ki je zdaj dograjen le delno. Dom stoji namreč na zemljišču, ki ni bilo predvideno za zidavo.

### Apology to Anton and Ivanka Bulovec

In the August 1981 edition of the »Australian Slovene« I published statements reflecting against Mr. and Mrs. Bulovec's conduct, their personal honesty and integrity. I acknowledge that those statements were false, unreservedly withdraw them and sincerely apologise to Anton and Ivanka Bulovec for the harm and distress they have suffered.

VINKO OVIJACH

### Opravičilo Antonu in Ivanki Bulovec

V avgustovi številki leta 1981, sem v »Avstralskem Slovencu« objavil neugodno izjavo o vedenju, osebni poštenosti in dobrem imenu gospoda in gospe Bulovec. Priznavam, da je bila izjava neupravičena ter jo zato brezpogojno preključem z iskrenim opravičilom Antonu in Ivanki Bulovec za škodo in težave, ki sta jih utrpela.

Vinko Ovijach



## od porabja do čedada

### Dušan Šinigoj v Trstu

Predsednik izvršnega sveta Socialistične republike Slovenije Dušan Šinigoj se je sredi februarja mudil s slovensko delegacijo v Trstu. Glavni del srečanja je bil posvečen pogovorom z deželnim odborom Furlanije–Julijske krajine in se je nanašal na konkretna reševanja skupnih gospodarskih problemov. Gradnja avtocestnih povezav med deželo in Slovenijo na odsekih Vrtojba–Razdrto in Fernetiči–Razdrto je najbolj v ospredju. Predsednik Biasutti je poudaril, da se bo Italija zavzela pri Evropski investicijski banki in pri Evropski gospodarski skupnosti, da podpreta uresničitev teh načrtov. Ko so obravnavali vprašanja manjšin, so se zedinili, da je že skrajni čas, da se dokončno reši položaj Slovencev v Italiji in da je čas, da sprejmejo globalni zaščitni zakon za Slovence v deželi Furlanije–Julijski krajini. Biasutti je pozitivno ocenil nedavni Craxijev obisk v Beogradu in poudaril desetletnico podpisa OSIMSKEGA SPORAZUMA, ki je dokončno razrešil vprašanja meja in odprl novo obdobje prijateljstva in plodnega sodelovanja med obema državama.

Govorili so še o možnostih, ki jih nudi novi jugoslovanski zakon o tujih vlaganjih ter o delovni skupnosti Alpe–Jadran. Ocenili so tudi lanske jesenske posvet o vodni poti na relaciji Soča–Sava–Donava in o sodelovanju na področju znanosti, tehnologije in turizma.

### Četrty razpis Beneškega študijskega centra Nediža

Beneški študijski center Nediža je razpisal za leto 1985 4. literarno nagrado »Lastra landarske banke« za literarno delo domačega avtorja, delo o ljudskem izročilu in za literarno delo za otroke. Izbrana dela bo nagradila komisija 30. junija 1985 v Špetru. Prispevke pa je bilo treba poslati do 30. aprila. S tem natečajem si Slovenci v Videmski pokrajini prizadevajo, da bi

med mladim rodом ohranili jezik in šege, svojo narodno samozavedanje in hkrati negovali pravilni jezik.

### Nov zakon za obnovo po potresu

Predsednik deželnega odbora Adriano Biasutti je bil gost Nadiških dolin. Predsedoval je posvetu o novem deželnem zakonu števil. 53 o potresni obnovi, ki ga je priredil bančni zavod Banca Popolare iz Čedada.

Novi zakon, ki je bil sprejet lani, potrjuje temeljna določila o pristopu k obnovi, ureja pa celo vrsto posebnih, specifičnih vprašanj, ki so podrobneje razložena. Gre za vprašanje o solastništvu, možnosti prodaje obnovljene stavbe in podaljšanju rokov za dokončanje del. Zakon 53 vsebuje tudi določene novosti glede rokov za vrnitev izseljencev, ki obnavljajo ali gradijo stanovanje na potresnem območju.

### Maribor in Videm prijateljsko sodelujeta

Videm, prestolnica Furlanije–Julijske krajine, je konec februarja gostila mariborsko delegacijo, ki jo je vodil predsednik skupščine mesta Maribor Slavko Soršak, videmsko pa župan Angelo Candolini. Sodelovali so tudi predstavniki mariborske univerze, zdravstva in varstva narave. Poudarili so mnoge stične točke za sodelovanje tako na gospodarskem kot tudi na kulturnem polju. Videmski župan je otvoril v avli galerije sodobne umetnosti razstavo del mariborskega akademskega slikarja Janeza Vidica. Udeleženci so podpisali slavnostno listino o prijateljstvu.

Delegacija mesta Maribora se je ob obisku v Vidmu poklonila spominu na desetisoče internirancev v taborišču Gonars. V tržaški pokrajini in Furlanije–Julijski krajini je 84 grobnic in spominskih obeležij, kjer so pokopani naši in italijanski partizani ter druge žrtve fašizma.

### Na 13. kongresu tudi o narodnostih

Madžarska socialistična delavska partija, ki ima 862.000 članov bo na 13. kongresu v Budimpešti največ razpravljala o mednarodnem položaju in zunanji politiki, gospodarskem razvoju, socialni politiki, izobraževanju. Dogovorili se bodo za hitrejši razvoj. Madžarska partija namenja že dolgo časa posebno skrb tudi drugim naro-

dnostim, ki živijo na ozemlju Madžarske. Tudi Demokratična zveza južnih Slovanov v Budimpešti se namerava vključiti z delegati v ta kongres, saj so na Madžarskem prispevali velik delež k razvoju narodnostne vzgoje in izobraževanja, narodnostne kulture in drugih aktivnosti manjšin.

### FURLANIJA – JULIJSKA KRAJINA, KOROŠKA IN SLOVENIJA:

### Skupni predor skozi Karavanke

Združena cestna podjetja Slovenije so v sodelovanju z deželno cestno upravo v Celovcu, z ANAS iz Trsta in Autovie–Venete–Trst organizirala posvet o tehnično-tehnoloških značilnostih cest in njihovem poletnem ter zimskem vzdrževanju. Namen zbora cestnih delavcev treh dežel Koroške, Furlanije–Julijske Krajine in Slovenije je bil, da se medsebojno seznanijo s problematiko cest in organizacijo cestnih gospodarstev. Slovenskih sosedov ne pestijo takšne težave pri vzdrževanju in gradnji cest kot slovenske, saj je vse manj sredstev zanje. Po zadnjih vesteh predvidevajo, da bo predor skozi Karavanke dograjen do 1990. leta.

### Trst v slovenski poeziji

Založništvo tržaškega tiska je s koprsko založbo Lipa izdalo zanimivo knjigo – lirski mozaik pesnikov, ki so pisali o Trstu, njegovi okolici in usodi njegovih prebivalcev. V knjigi so pesmi Trinka, Ketteja, Aškerca, Župančiča, Grudna, Stanota in Srečka Kosovela, Samca, Gradnika, Mijotove, Mermolje, Pangerca in Čuka. Delo poživlja 9 grafičnih krajin slikarja Avgusta Černigoja. Spremno besedo je napisal France Bernik, iz nje pa izvemmo, da je nastala ta zbirka iz dveh temeljnih razlogov: Trst je že od konca preteklega stoletja vedno navdihoval slovenske pesnike, vse do danes, v različnih jezikovnih in idejnih zasnovah, ki so prevevale tudi Evropo. Druga lastnost naše poezije o Trstu je še bolj specifična. Kaže namreč, da slovenska poezija izraža Trst in okolico skupaj z drugimi motivi in tendencami. Motiv Trsta jim je za pobudo pri izražanju različnih izpovedi: ljubezenske, socialne, eksistenčne in filozofske. Mnogokje pozvanja tudi boleče spoznanje, da je slovenstvo usodno povezano s tem mestom, ki nam je bilo v drugi svetovni vojni nasilno odvzeto, onstran meje pa še vedno vztraja in ohranja svojo nacionalno bistvo.



## nove knjige

### Rado Radešček: Slovenske ljudske vraže

Sodobni čas je silno nenaklonjen trditvi, da lahko vsakega človeka vzame hudič k sebi, če se ne zapre v svoj ris. Nikakor pa ni nenaklonjen temu, da ga naredi za svojega potrošnika, bralca cenenih časopisov, gledalca in plačnika televizije in vojaka. Ljudje so si že od nekdaj razlagali naravne pojave tako, da so priklicali na pomoč vile, škrate, bogove in polbogove, živalim so dali pamet, ljudem pa živalsko govorico. Verovali so v mite, nore, nemogoče in nelogične reči so vodile njihova dejanja, bili so v krempljih »višjih, nekontroliranih sil«, ali kot pravimo »vraževerni«. Še dandanes lahko beremo, kako so obsojali čarovnice, ki so se spečale s hudičem, in čimbolj je bilo neko ljudstvo odmaknjeno od tako imenovane civilizacije (Afrika, Polinezija), tem bolj je verovalo, da jih usodno vodijo nadnaravne sile, duhovi, dobri ali zli.

v knjigi SLOVENSKE LEGENDE in v tej, drugi, izpod peresa istega avtorja. Nekoč je tudi Janez Trdina izdal podobno knjigo »Bajke in povesti o Gorjancih«, Slovenske ljudske vraže pa nam prinašajo prav tako ustno, živo izročilo, ki je ostalo med našimi ljudmi, in si ga šegavo in zastrašujoče, veselo in privoščljivo, z dokazi ali brez pripovedujejo, ko so velika kmečka dela mimo, ko pride zima in z njo prijetna kmečka opravila, plesi, gostije in vasovanja. Mnoge zgodbe so krščanskega izvora, pa tudi poganskega, širijo pa se največ med kmečkim prebivalstvom. Prekmurec in Dolenjec bosta izvedela kaj o običajih pri porokah, tisti, ki so nagnjeni k čarovnijam, se bodo našli v petem delu knjige, kdor bi rad bil nesmrten, naj si prebere zgodbo Mrtvi se vračajo, sanje so lepo razložene: »Če se nam sanja o denarju, obstaja nevarnost, da bomo dobili uši...« Čarovnice in ciganke nastopajo in ,coprajo', človekova usoda, zlasti usoda malega človeka, pa je zapisana v zvezdah, ki so predaleč, da bi jih sklatil z neba. Tudi danes, ko vemo, kdo se z nami igra in nam kroji usodo, nas privlačijo take zgodbe z živo domišljijo in do smeha dovršeno prostodušno naivnostjo, ki jo lahko vodiš za nos.

Knjigo je izdalo in založilo ČGP Kmečki glas in ima 365 strani, kot je dni v letu. Zanj morate odšteti 1680 din.

### Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev

Pri Državni založbi Slovenije v Ljubljani zaključujejo velikansko delo, ki mu ni para pri slovenskih založbah tako po obsegu kot po pomenu. V zbirki ZBRANA DELA SLOVENSkih PESNIKOV IN PISATELJEV že od leta 1946 izhaja najboljše, kar so napisali slovenski ustvarjalci in predstavlja celotno delo vsakega izmed njih. Govorimo torej o celotnem pregledu nacionalne književnosti. V zbirko so zajeti vrhunski ustvarjalci, hkrati pa predstavlja tako izbrano delo temeljito znanstveno študijo, ki jo oblikujejo tehtne pripombe, eseji, razprave, jezikovne, stilne označbe, literarne opredelitve, odmevi v javnosti, polemike, pisma itd.

Tako imajo ta dela univerzalen značaj, saj niso izbrana po okusu posameznega urednika ali uredniškega odbora. Poleg literarne vrednosti je razvidna še politična, zgodovinska v času nastajanja nacionalne skupnosti in jezikovnega samozavedanja, idejna, filozofska in socialna nota, ki vodi preko obeh vojn do današnjih dni. Veliko poglavij je posvečenih tudi izseljeva-

nju naših ljudi v Ameriko, Evropo in drugam po svetu, zlasti v času velikih gospodarskih kriz in svetovnih vrenj.

To zbirko, ki je edinstvena v Jugoslaviji, lahko nazovemo tudi »Panteon slovenske literature« in bi morala biti jedro vsake knjižnice zavednega Slovenca, v vsakem domu.

V letošnjem letu bo zbirka s 150 deli zaključena, pravkar pa je izšla 144. knjiga. Glavni urednik zbirke je Franče Bernik, ureja pa jo še 12 urednikov za posamezne avtorje.

Z 11. zvezkom je končano izdajanje zbranih del Josipa Jurčiča, poleg književnih besedil bomo lahko prebirali njegova pisma, kulturno politične članke, opremljene z bogatimi znanstvenimi dopolnitvami.

Šesta knjiga Janka Kersnika vsebuje literarna pisma, ljubezenske, doslej povsem neznane izpovedi Marici Nadliškovi, staršem in Lojzki Tavčarjevi, zaročenki in kasnejši ženi. Iz nemščine prevedena pisma so objavljena prvič v tej obliki.

V deveti knjigi Otona Župančiča so kulturno politični članki, govori in izjave, neobjavljeni spisi in dostavki.

Prva knjiga pesnika Alojza Gradnika nam posreduje pesmi iz prve zbirke Padajoče zvezde (1916), Mladostne pesmi (1896–1916) in Nezbrane pesmi (1917–1923).

Nemara najzanimivejša med izdanimi knjigami iz te zbirke je za izseljence šesta knjiga Frana Saleškega Finžgarja: Kmečke zgodbe in povesti. Med njimi je tudi DEKLA ANČKA, zgodba o dveh mladih iz revnih družin, Janezu in Ančki, ki si iščeta sreče in denarja v tujini, Janez kot rudar, Ančka kot mlada mamica, ki je oblasti ne sprejmejo in se osramočena vrne v rojstno vas, da počaka svojega junaka. F. S. Finžgar, ki je na prelomu stoletja eden naših najizrazitejših opisovalcev vaškega življenja, ki je utripalo v tesni povezavi s cerkvijo, nam je nanizal vrsto originalnih posebnosti naše vasi.

Ker izhaja zbirka že 40 let, bodo imeli vseh 150 knjig zvesti zbiralci in naročniki. Obstaja pa možnost, da jo lahko dobite preko časopisnega oglasa ali v antikvariatu v Ljubljani. Izbrana dela naših pesnikov, pisateljev in dramatikov pa so izšla v zbirkah NAŠA BESEDA IN HRAM v založbi MLADINSKA KNJIGA, vendar ne tako kompletna kot pri Državni založbi Slovenije.



Tudi na Slovenskem je ostalo po naših pokrajinah Koroški, Štajerski, Prekmurju, Notranjski, Dolenjski, Primorski in na Gorenjskem med ljudstvom živih mnogo zgodb, ki so zbrane



## mladi mostovi

SLOVENSKI ROJAK IZ KANADE

### Umetnik, ki išče svoje korenine

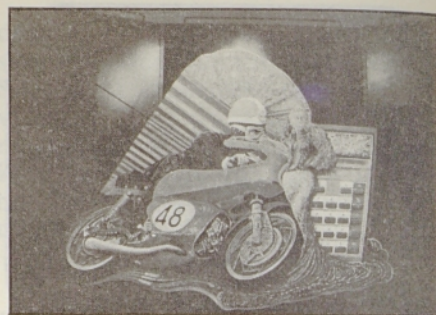
Boris Yuri Božič, rojen 1. 8. 1952 v mednarodnem kampu pri Rieti v Italiji, je sin slovenskih staršev. Živel je v Torontu (Kanada) in tam tudi diplomiral na Akademiji za likovno umetnost pri York University. Kot glavna predmeta si je izbral eksperimentalno fotografijo in grafiko, vzporedno pa je študiral tudi sociologijo in humanistične vede s posebnim poudarkom na obdobju renesanse ter povojni svetovni umetnosti na sploh.

Diplomiral je, ko je bil star 22 let. Med študijem si je nabral dovolj teoretskega znanja, čutil pa je, da mu manjkajo življenjske izkušnje, zato je po diplomi stopil iz akademskega sveta in se priključil skupini profesionalnih godbenikov in z njimi tri leta potoval po Kanadi. Takrat je поблиže spoznal svet in življenje ter, ob globokih socioloških razmišljanjih, dozorel. V tem času je tudi začel nabirati ideje in simbole, ki se kasneje pojavljajo v njegovem likovnem ustvarjanju. Sam je hotel spoznati življenje do dna, zato je že v dijaških letih občasno delal po tovarnah in iskal neposredne stike z delovnim človekom. V taka okolja se je vračal tudi v kasnejših letih po tistem nomadskem obdobju z glasbo. Kot taksist je, na primer, tri leta vozil po širokih ulicah Toronta in spoznaval nešteto ljudi iz vseh slojev, vseh poklicev, različnih mišljenj in nazorov.

V svetu umetniku ni lahko. Boj za preživetje je trd in mu komaj pušča čas za ustvarjanje. Božič je ob takih izkušnjah spoznal, da je pravzaprav umetnost edina luč, ki vodi iz temne in zapletene krize, v katero je padel ves sodobni svet. Ta luč je zanj postala vodilo in cilj.

Stilno se je prva leta svoje umetniške poti podrejal surrealizmu, metafiziki in futurizmu. Kasneje je spoznal, da je resničnost nekje drugje in približal se je socialnemu realizmu, ki je najbolj nazorno oblikovan v eksencializmu Jean Paul Sartra.

Boris Yuri Božič je v času od 18. 1. do 7. 2. 1985 razstavljal v galeriji Knjižnice Cirila Kosmača v Tolminu. Razstava je bila nekakšna retrospektiva njegovega dosedanjega dela in je skušala prikazati tehnične prijeme, ki se jih je sprti loteval za izražanje svojih misli in hotenj. Težko je poteg-



Boris Y. Božič: *Od kod smo prišli, kam gremo in kdo smo?*  
Akril na oblikovani vezani plošči

*Boris Yuri Božič: »Najprej sem človek tega planeta, šele nato Jugoslovan in Kanadčan. Borim se za nekaj naravnega, lepega, čistega. Človek je ves proti svetu. Uničuje ga, kot žival se bori za svoj obstoj. Še dolgo ne bo »homo sapiens«, njegove stopnje še nismo dosegli... Odločil sem se, da bom živel v Sloveniji, v Mostu na Soči. Velik je splet interesov, ki jih imam, od glasbe, slikarstva, fotografije, turizma, prevajanja, potovanja... vse bi rad še doživel...«*



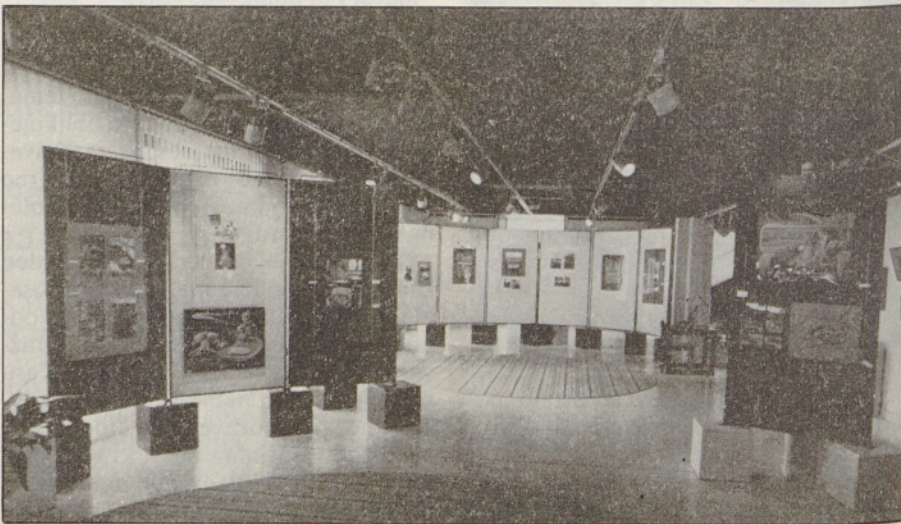
niti črto med Božičevimi likovnimi in fotografskimi stvaritvami, ker se tesno prepletajo druga z drugo.

Razstavo je posvetil našemu velike- mu rojaku Nikoli Tesli, fiziku in znanstveniku, čigar osebnost ga posebno vznemirja.

V Tolminu je v istih prostorih razstavljal že leta 1981. Samostojno pa je razstavljal tudi v Kemijskem inštitutu »Boris Kidrič« v Ljubljani (1982) in v Knjižnici Bena Zupančiča v Postojni (1982, 1985).

Boris Božič se je domov vračal pogosto in vsak obisk mu je zapustil močan vtis. V njem je počasi dozorevala zavest, da so njegove korenine tu, v domovini njegovih staršev in da je to tudi njegova domovina. Vedno močnejše čuti, da ga njegova pot vodi sem, domov, in da je prav in pošteno, da vse svoje sile posveti lastni zemlji. Kanada je ogromna dežela, v kateri se je človek vseskozi moral boriti z naravo za svoj lasten obstoj. Tudi v sedanjem času je tam življenje zelo težko: vsakdo mora izbojevati svoj boj za preživetje. Tako težka in bojevitva je bila tudi Božičeva življenjska in umetniška pot. Delal in rasel je ob zavesti, da je vsak misleči in ustvarjajoči človek dolžan vse svoje sile posvetiti pravilnemu in za človeštvo najboljšemu razvoju

Božičeva razstava v knjižnici Cirila Kosmača v Tolminu





stvari. Te svoje težnje želi Božič odslej dati svoji prvi domovini Sloveniji in dajal jih ji bo z isto zagnanostjo, kot doslej Kanadi, deželi, v kateri je odrasel in se izoblikoval v samostojno, ustvarjajočo osebnost.

Marta Filly

## Svet v očeh bodočega režiserja

Diego Andres Gomez je rojen 1961 v Buenos Airesu, njegova mati je iz Dutovelj na Krasu, oče Argentinec. Andres, po naše Andrej, je danes študent Slovenske izseljenske matice, študira pa filmsko režijo na ljubljanski Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo. Svoje znanje slovenščine si je utrdil na Poletni šoli slovenskega jezika, ki jo prireja Matica vsako leto za potomce naših izseljencev, v Kranju.

Iščoč, nemiren duh, mladost, ki razkriva svet z očmi vseh optik in zornih kotov. Živa(hna) kamera, ta Diego!

»Mama me je že od mladih nog vzgajala v slovenskem duhu in me učila slovenščino, tako da sem vsrkal temeljne besede že z mlekom. V Buenos Airesu se novi priseljenci redko družijo s starejšimi, ki so prišli v Argentino iz političnih in medvojnih razlogov.

Poleg Poletne šole sem obiskoval tudi lektorat za slovenski jezik na Filozofski fakulteti. Seznanil sem se s temeljni knjižnega jezika in slovnico. Živim v študentskem domu v Ljubljani in se največ gibljem v družbi študentov Matice; devetnajst nas je in med seboj govorimo različne jezike, poleg slovenskega, seveda.

Moja strast so potovanja. Prvič sem potoval po Evropi 1979. leta in obiskal mojo staro mamo Drago Gomezelj. Za ta moja potovanja si prislužim sam kakšen dinar. V Argentini sem končal višjo šolo za tonskega tehnika in na Radiu Študent si s tem delom honorarno prislužim denar za na pot. Štipendija znaša 18.000 dinarjev. Od doma ne dobivam večje podpore. V Argentini vlada velika kriza, samo lani je bila 800-odstotna devalvacija. Za en dolar moraš odšteti skoraj 200 pesosov (v začetku 1985. leta).

Prepotoval sem vso Slovenijo, lani pa Avstrijo, Nemčijo, Španijo, Francijo, Italijo... V Benetkah sem bil petkrat. Običajno grem z avtostopom in povsod srečam kakšnega znanega človeka. Zanima me, kako žive ljudje, ne glede na tradicijo in navade, običaje, ki so opisani v knjigah. Rajse se pogovarjam z živimi ljudmi, kot obiskujem muzeje. Muzej mi samo dopolni živo vednost in pomaga razumevati sedanjost.



Da pa lahko več izvem od ljudi, moram znati jezike. Pogovarjam se lahko v španščini, angleščini, francoščini, tudi v italijanščini.« (Vse to omenja v slovenščini).

### SNEMATI FILM JE VELIKA NALOGA

»Triindvajset predmetov imamo, če seštejem vse, tudi vaje in seminarje. Tu so osnove filmske režije, kamera za režiserje, montaža, dramaturgija, zgodovina in teorija filma, zgodovina drame, osnove TV programske teorije, slovenski jezik in vaje, filozofija... vsega 43 šolskih ur tedensko. Na teden si ogledamo še pet, šest filmov, tudi video kasete, jih analiziramo. Proučujem svetlobo, vožnjo kamere med snemanjem kadra, kompozicijo kadra, gibanje igralcev v prostoru, sceno, montažo... Vedeti moraš, s katerim objektivom so snemali kader in zakaj.

### SKRIVNOST NASTAJANJA FILMA?

Najprej je zgodba, potek dogodkov, literarna predloga, po kateri nastane snemalna knjiga. Ta vsebuje besedilo, ki ga priredimo za posamezna dejanja. Tu je opisano vse, kar se vidi, sliši, osebe, prostor, okolje... Vsako dogajanje ima en »kader«, snemalno celoto, ali več akcij, zavisi od dinamike dogajanja. Napetost lahko stopnjuješ z vsemi sredstvi: s kamero, kadri, barvami, zvokom, gibi...

### SI ŽE USTVARIL KAKŠEN FILM?

»Ko sem dobil nalogo, da moram v 15 kadrih prikazati neko zgodbo z vsemi mogočimi izraznimi sredstvi na temo JESENSKI OBISK, sem se napotil pred Klinični center.

Videl sem obiskovalce, študiral izraze na licih, žalost, veselje; potem sem

napisal o tem scenariju in zajel vse, kar sem opazil. Hotel sem poudariti osebnost noto ZDRAVI-BOLNI. Pomagal sem si z naravo, kontrasti – lepa jesen – grda bolezen, lepa bolnica – lepa ozdravitev. Ločenost od sveta, zaprtost, ujetost, ječe, izoliranost in bučanje zdravega življenja na ulici. Jesen: rože umirajo, žužki poginjajo – zunanja lepota Centra, čistoča in urejenost, ki nosi v sebi bolečino, odhajanje, odmiranje bolnikov. Pravijo, da v jeseni radi umirajo ljudje... Te elemente sem moral upoštevati. Dobil sem kamero in stojalo. Posnel sem film. Nato je sledila montaža, kjer izbereš najboljše, kar si posnel in povežeš v smiselno celoto. Lahko daš na novo združenim kadrom drug, nov, pomen. Skrajšaš tudi dolžino kadrov. Tak film sodi k predmetu FILMSKA REŽIJA.

Temo določimo skupaj z režiserjem. On nas usmerja, dopolnjuje, če zamisel ni dobra, jo zavrne. Poučuje nas znani slovenski režiser Matjaž Klopčič.

### GENERACIJA MOJA, POSNAMEM TE

Rad bi posnel film o moji generaciji, kritični film o družbi s sociološko ostjo o svoji dobi, ki jo živim.

V Argentini so bile za časa diktature prepovedane vse teme, ki so dale množicam kritično misliti, ki so kakorkoli razkrinkavale ozadje družbenih ali političnih zakulisnih igravic, in so pogumno govorile o stvarnosti, resnici. Ljudem so prikazovali le seksualno plažo, čutnost, literarne lepljenke, vse se plehkosti brez tendence.

Zdaj si ogledujem v Sloveniji filme, ki so bili v Argentini prepovedani. V času Raula Alfonsina so nastale po zlomu vojaške diktature velike demokratične spremembe, ki se odražajo tudi v kulturi, šolstvu, pisateljstvu, pri filmu... Vendar so ta vrenja prisotna le v velikih argentinskih središčih, na podeželju pa vlada mlačnost in kičasta, cenena raznolikost.

### SLOVENIJA, OD KOD...

»Rad bi posnel film o Sloveniji, ne le s turističnega vidika, temveč celostnega, večplastnega. Vse bolj jo spoznavam in vse globlje pronikam v njeno bistvo. Navade in običaje bom tudi upošteval, posnetega imam dokaj gradiva na to temo, vključno kmečko ohcet v Ljubljani.

Najprej pa je treba obvladovati poklic, obrtniško spretnost. V Ljubljano prihajajo tudi tuji strokovnjaki, kot je bil z univerze v Berkeleyu iz ZDA, ki je v kratkem, jedrem seznanjanju praktično obogatil naše znanje o režiji.«

In že drvi na projekcijo filma, predavanje, za nekaj dni k prijateljem v Pariz, da začuti živ utrip sveta.

Ivan Cimerman



## materinščina

# Jezikovno razsodišče

Pred časom smo se tu že pogovarjali o Jezikovnem razsodišču, ki je bilo leta 1980 ustanovljeno posebej za to, da bi sproti skrbelo za vprašanja slovenščine. Zdaj je izšlo izčrpno poročilo o prvih dveh letih njegovega delovanja, zato je prav, da se znova pomudimo pri tej snovi.

**Knjiga Jezikovno razsodišče 1980–1982** namreč ni le ozko strokovni jezikovni priručnik, temveč obenem tudi tehten dokument o sedanjem stanju slovenske zavesti o jeziku in njegovem pomenu za narod. Z navajanjem številnih pism neprisiljeno priča o čedalje številnejših težavah, s katerimi se je morala spoprijemati slovenščina tudi po drugi svetovni vojni. Svobodna država je na vseh delovnih področjih kar prekipevala od zagnanosti in se pri tem dostikrat ni utegnila dovolj ravnati po Župančičevem nasvetu:

**Vendar mornar, ko je najvišji dan, izmeri daljo in nebeško stran.**

Taka sproščenost ali celo brezskrbnost se je dostikrat posebej neprijetno kazala v jeziku. Jezik je namreč eno od orodij, s katerim imamo kar naprej opraviti, saj se z njim izražamo, uveljavljamo, sporazumevamo, mislimo, delamo in ustvarjamo. Ne glede na to pa slovenščina v tako širokih okvirih še ni imela kar prida izkušenj.

Komaj se je namreč med obema vojnama za silo uredil položaj slovenščine v jugoslovanski družini narodov, v kateri je bilo treba vse prevečkrat ostro dokazovati obstoj in pravico do njega (še najbolj seveda ob diktaturi, ko so celo Cankarja trgali iz slovenskih šolskih knjig), je že udarila vmes vojna in za dolga štiri leta presekala redno šolanje in izobraževanje, strnjeno kulturno in zlasti jezikovno delo, saj je bila večina Slovencev pod nemško okupacijo.

Po vojni je bil vihar navdušenja prevelik in občutek svobode prelep, da bi bilo mogoče ustreči resnejšim mislim na materinščino. Vsa mesta v široko razmahnjeni mreži življenja je bilo treba zasesti in slovenski čolniček je bil

tako spuščen na dokaj razburkano morje. Tehnika in politika sta bili tedaj posebno odločilni za jezikovno področje.

Čez ves svet, tudi čez Slovenijo, je od zahoda pljusnil val novih izumov in z njim tisoč tujih izrazov, ki so se zgovorno in mimogrede vsiljevali tudi po najnovejših propagandnih potih (zlasti s televizijo). Angleženje je prešlo v vsakdanje življenje, naj bo že kot potreba, še večkrat pa kot moda, da se je ponavljala žalostna zgodovina slovenskega naroda, ki se je še pred dobrim stoletjem podobno otepal z nemščino.

Od vzhoda je pljusnil drug val, zlasti iz Sovjetske zveze, val upravnega in birokratskega izrazoslovja, da so se ljudje včasih že kar težko razumeli med seboj. Temu se je marsikdaj in marsikje pridruževala še želja po kar najbolj enotnem izrazju za vso Jugoslavijo, kar je bilo v Sloveniji vselej in dosledno sprejeto kot najslabša možna varianta, kot pogrevanje nekdanjega ilirizma ali jugoslovenarstva izmed obeh vojn.

Posamezniki in organizacije so zato že kmalu po drugi vojni začeli svariti in opozarjati na skrb za jezik, da ne bo prepozno. Vendar temu dolgo ni hotel marsikdo niti prisluhniti, češ zakaj naj bi pod nekakšno skrbništvo prišel ravno jezik, po svoje najvišji in najsvobodnejši izraz človekovega duha.

Šele v letu 1965 je malo močnejše odmevalo pismo izvršnega odbora Socialistične zveze delovnega ljudstva o tem, kaj se dogaja s slovenščino, in se čez deset let (1975) stopnjevalo še s pismom Slavističnega društva Slovenije in 1977 z zborovanjem slovenskih slavistov na Bledu in 1979 v Portorožu, kjer je bilo široko parlamentarno poudarjena nujno potrebna skrb za slovenščino.

Ena od uresničenih zamisli je bila 1980 ustanovitev Jezikovnega razsodišča, ki deluje še danes in je s svojim obstojem in delom v marsičem vplivalo na miselnost in odnos do jezika, še posebej do materinščine. Pokazalo se je, da je bil strah pred vklepanjem jezika v vezi in pred njegovim utesnjevanjem prazen propagandni babbav, saj se je zgodilo ravno nasprotno: s tem, ko smo se jezika in njegovih vlog in nalog še bolj splošno zavedli, smo ga tudi lahko poglobili, razmahnili.

Mogoče še zlepa ni bilo tako široke, sproščene vsestranske podpore jeziku kakor ravno ob Jezikovnem razsodišču. Pobude so prihajale iz vseh poklicev, iz vseh področij, od rojakov doma in na tujem, zato je po svoje več ko pomenljivo, da je knjiga izšla tako rekoč hkrati v Trstu, Celovcu in Ljubljani, ker sta jo skupaj izdala Založništvo tržaškega tiska v Trstu in Založba Drava v Celovcu (1984), tako da sta

tudi s tem še posebej poudarjena njena vseslovenska narava in pomen.

Upamo, da bo knjiga dosegla tudi svoj namen: buditi ljubezen do jezika, do njegovih korenin, obenem pa skrbeti za njegovo kar največjo moč, kulturo in spoštovanje, saj je vsestransko uporaben jezik stalno ogledalo in orodje narodne zavesti.

Janko Moder

LUDOVIK CEGLAR:

## Slovenski jezik

Slovenski jezik je mehak, prepoln mladostne je miline; prijetno zvočen je in blag, ves poln prežlahtne je topline.

Naš jezik je ko med sladak, opojno na uho udarja, zato je srcu ljub in drag, rad v njem se človek pogovarja.

Naj bo zahvaljeno nebo za jezik žlahtni, blagi, mili! Do smrti nam najdražji bo, nenehno bomo ga ljubili.

## Naše dragotine

Dokler bom živel, te bom ljubil, predraga moja domovina; že dolgo let živim na tujem, a ti ne greš mi iz spomina.

Dokler bom živel, te bom ljubil, beseda blaga materina; rad govorim jezike tuje, a jezik moj si ti edina.

Dokler bom živel, te bom ljubil, slovenska narodna družina; med tujim narodom prebivam, a tvojeja se čutim sina.

Dokler bom živel, te bom ljubil, moj narod, jezik, domovina. Naj Bog mi vnema to ljubezen, da je ne ohladi tujina!

## Naš biser

Slovenski jezik – naš dragulj, naš biser, naša srebrnina, svetinja draga, zlati ključ, največja naša dragotina.

Ne mečemo draguljev proč, spoštljivo hranimo svetinje, svoj biser devamo pod ključ, da tat ne zmakne ga iz skrinje.

Dokler nam Bog življenje da, nam bisera ne vzame sila, hranili bomo ga zvesto, dokler ne sprejme nas gomila.

(Brazilija)



# Visoka raven sodelovanja — višji ugled izseljencev

V drugi polovici oktobra in v novembru 1984 se je v Argentini mudil na delovnem in študijskem obisku v Argentini član izvršnega odbora Slovenske izseljenske matice mag. Rado Genorio, ki je sicer zaposlen kot direktor inštituta za geografijo v Ljubljani. Njegov obisk je bil v prvi vrsti povezan s proslavami 10-letnice Slo-

vensko-jugoslovanskega vzajemnega društva Triglav v Buenos Airesu, delovne stike pa je imel razen s tem društvom še s Slovenskim podpornim društvom v Bernalu (Buenos Aires), društvom Jugoslovanski dom v Doc Sudu, Vzajemnim jugoslovanskim podpornim društvom v Boci, Jugoslovanskim centrom v Rosariu, Sloven-

skim delavskim in vzajemnim društvom Edinost v Cordobi in s Komisijo za organizacijo patriotskih prireditev v Buenos Airesu.

V sklopu proslav desetletnice društva Triglav je bila v Buenos Airesu tudi razstava del akademskega slikarja in grafika Jožeta Spacala iz Ljubljane. Pobudo za to razstavo je dalo društvo Triglav, pri sami organizaciji pa je sodelovala tudi jugoslovanska ambasada in predstavniki nekaterih drugih društev. Razstavo je v Kulturnem centru San Martin, osrednji kulturni ustanovi mesta Buenos Airesa, v imenu Slovenske izseljenske matice odprl Rado Genorio 14. novembra 1984. Otvoritve se je udeležilo veliko število izseljencev, predstavnikov kulturnega, znanstvenega in političnega življenja mesta, predstavnikov informativnih medijev ter diplomatsko-konzularnega zbora. Generalni direktor Kulturnega centra Javier Torre je ob tej priložnosti poudaril, da je ta razstava prva jugoslovanska likovna prireditev v njihovem centru, ki je po mnenju argentinskih strokovnjakov izredno kvalitetna in odpira pot k nadaljnjemu kulturnemu sodelovanju med Jugoslavijo in Argentino. V imenu Jugoslavije je na otvoritvi spregovoril ambasador Filip Matić, ki je poudaril ugled ljubljanske grafične šole, iz katere izhaja tudi Jože Spacal, in izrazil upanje, da je to resnično začetek tesnejšega sodelovanja, ki ima izreden pomen tudi za naše izseljence v Argentini.

Temu dogodku so veliko pozornost posvetila vsa argentinska informativna sredstva, ki so na vidnih mestih tudi poudarila, da je bila razstava organizirana ob 10-letnici društva Triglav in ob bližnjem prazniku obletnice ustanovitve nove Jugoslavije. Uspešna organizacija te prireditve na visoki ravni je brez dvoma tudi pomagala pri večji afirmaciji izseljencev v Argentini.

Pri postavitvi Spacalovih grafik za razstavo sta pomagala tudi bivši in zdajšnji predsednik Triglav v Buenos Airesu.



Na otvoritvi razstave, z leve: Rado Genorio, jugoslovanski ambasador v Argentini Filip Matić in Jože Spacal.

Mešani pevski zbor in tamburaški orkester Sklad pod vodstvom Joséja Samca na Triglavovem festivalu pesmi in plesov.







*Rado Genorio se je med drugim pogovarjal tudi z Dr. Decotto, sekretarjem za mednarodne stike mesta Buenos Airesa.*

Društvo Triglav je desetletnico proslavilo tudi s festivalom plesov in pesmi, ki je sicer društvena osrednja vsakoletna kulturna prireditvev. Na tej prireditvi je Rado Genorio izročil tudi diplomu Slovenske izseljenske matice Joséju Samcu, dolgoletnemu vodji pevskih zborov in tamburaškega orkestra. Na prireditvi je bilo okrog 1000 obiskovalcev. Osrednji govor je imel predsednik Triglava Guillermo Tavčar, ki je med drugim pozval članstvo k enotnosti, obenem pa se je tudi zahvalil SIM za skrb, ki jo posveča slovenskim izseljencem v Argentini.

Rado Genorio se je med drugim udeležil tudi asada, posvečenega mutualizmu in upokojujencem, kjer je izročil tudi priložnostno darilo Antoniu Moderniču-Ninču, edinemu še živemu od ustanoviteljev Ljudskega odra.

Med bivanjem v Argentini se je Rado Genorio pogovarjal tudi o učenju slovenskega jezika pri posameznih društvih, za katerega vlada precejšnje zanimanje, žal pa nimajo na voljo učiteljev in ne pripomočkov. Kaže, da bo v letošnjem letu rešeno vprašanje fonolaboratorija in učitelja slovenskega jezika pri društvu Triglav v Buenos Airesu. Precejšnje je tudi zanimanje za udeležbo argentinskih-slovenskih športnikov na izseljenski »olimpiadi«, ki bo predvidoma prihodnje leto v Ljubljani. Vsa društva si tudi žele tnejših obojestranskih stikov s staro domovino. Tako bo letos prišel na izpopolnjevanje v Jugoslavijo vodja folklorne skupine Triglav Hector Arico, skupina pa naj bi ponovno gostovala v Jugoslaviji v januarju 1986.

Rado Genorio je med obiskom zbral tudi veliko dokumentov za znanstveno-raziskovalno dejavnost, ki jih bo posređoval tudi inštitutu za izseljenstvo pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti.

**J. P.**

## mislimo na glas

### Tista leta

Leta zadnje vojne so se vsem, ki so jih doživeli in preživeli, dvakratno zapisala v srce in misel z vsemi bridkosti, trpljenjem, brezupom in upornim upanjem, ki si ga bral ljudem v očeh, čutil v zvenenju besed in ga ni mogel preglasiti topot okupatorjevih skor-njev.

Ljubljana, vsa opletena z bodočo žico, je bila uporno mesto. To je dokazovala še in še, čeprav so v Gramozni jami in drugod streljali talce, čeprav so ob nenehnih racijah po ulicah in domovih pobirali ljudi, jih zapirali in zatem v kamionih vozili na železniško postajo ter jih stlačene v živinske vagonne vozili v koncentracijska taborišča. Čeprav so naša srca krvavela iz najglobljih ran, so ostala usta stisnjena, nema. Ljubljana je bila uporno mesto. Bila je in ostala je. To je dokazovala na tisoče načinov. Z napisi po zidovih hiš, z zastavicami s petorokrako zvezdo, ki so se zjutraj veselo zibale na žicah mestnih cest. In celo cerkev prav sredi mesta si je nekoč na svoj visoki zvonik pripela veliko slovensko zastavo z zvezdo, da je okupator besnel v jezi... A ne mislim pripovedovati o tem, saj je bilo že tisočkrat povedano in zapisano.

Le nek drobcen, neznamen dogodek iz tistih let, mi prihaja neprestano v misel v tem letu, ki smo si ga zapisali z letnico 1985, ki zaznamuje štiridesetletnico, odkar je Ljubljana svobodna.

Takrat, pred štirimi desetletji, in še leto ali dve prej smo zjutraj hiteli po opravkih. Kakor že prenekaterikrat, so nas že od daleč s hudobno škodoželjnostjo »pozdravili« lepaki, nalepljeni po zidovih hiš. Velike rdeče črke so naštevale imena in priimke talcev, ki so v tistem jutru izkpravili pod puškami okupatorjev. S strahom se je pogled ustavljal ob imenih in priimkih, iskal svojce, znance. Kar je neka žena pred menoj iztegnila roke in vzkliknila: – O, Mirko, naš Mirko! O, Mirko, Mirko!

Nakupovalna košarica ji je zletela iz rok, a se tega ni niti zavedela. Samo stokala je in strmela v tiste grozne rdeče črke. Ljudje so se zgrnili okrog

nje in spraševali: – Je vaš sin, mož, brat, ona pa je samo stokala in stiskala pest na usta, da ne bi na glas zajokala. Potem pa se je obrnila in z opoteka-jočim korakom počasi odhajala. Nekdo je pobral njeno košarico in stekel za njo, a ona je odkimala in zamahnila z roko ter kot pijana odtavala dalje. Možak ni vedel, kaj bi s košarico, pa jo je postavil na hišni prag. – Uboga reva, je zamrmral in počasi odšel. Tudi ostali smo se razšli sklonjenih glav, v prsih nas je tiščala bolečina. Kmalu zatem so zatulile sirene. Alarm. – Zatekli smo se v zaklonišče, v klet stare stanovanjske hiše. Smrdelo je po vlagi in podganah. Posedli smo po zasilnih klopeh in zabojih. Drug drugega nisimo poznali in vendar smo si bili blizu. Star možak je stiskal k sebi kletko s kanarčkom in tolažil ptička: – Nič se ne boj, saj bova kmalu spet v sobi. Neka starejša žena je pestovala spečega otroka in včasih globoko vzdihnila. – Kako dolgo bo le trajalo, je nekdo zajamral. Slišalo se je brnenje letal. Vsi so potihnili. Mislila sem na ženo, ki je na letaku našla ime svojega Mirka. Kje je zdaj? Ali je pritavala domov pred alarmom? Ali pa je s svojo bolečino med tujimi ljudmi v kakšnem zaklonišču. Spet smo zaslišali letala. – Če bi nas zadeli, bi rad, da bi bilo hitro konec z menoj. Tisto umiranje pod ruševinami je strašno, je nekdo govoril iz teme. Otrok v naročju babice se je medtem prebudil. Sedel je, nekaj dobrovoljno momljajal in tlačil babici prstek v usta.

Končno so se oglasile sirene. Njihov glas je bil zdaj sproščen, odrezujoč. Konec nevarnosti. Drug za drugim smo se vzpenjali po vlažnih betonskih stopnicah. Zunaj je sijalo sonce. Bilo je tako svetlo, da nas je zaščemelo v obeh. Otrok v naročju babice se je vriskajoče zasmel in plosnil z ročicami. – Šššt, ga je mirila babica, tiho bodi. – Pustite ga, naj se smeji, smo ugovarjali vsi enih misli in se še sami nasmehnili, hvaležni otročičku za tisti košček dobre volje, ki nam jo je podaril.

To je bilo pred štiridesetimi in več leti. Kadar se spomnim dogodkov iz tistih let, mi vselej zavzveni vmes sproščeni smeh tistega fantiča, smeh, ki nam je bil kot znanilec srečnega svobodnega jutrišnjega dneva, ki smo ga tako željno čakali.

Ina



# filatelija

daje pa se lahko med letom še spremeni.

17. decembra 1984 sta prišli v prodajo dve pretiskani redni znamki in sicer:

– za 2,00 dinarja v črni barvi in ofset tisku turistični motivi Hercegovini. Pretiskana je bila modrosiva znamka za 8,80 din.

– za 20,00 dinarjev v črni barvi in ofset tisku – del porušene železniške postaje ob potresu v Skopju in središče s starim mostom. Pretiskana je bila karmin-rdeča za 23,70 din.

4. februarja 1985 je prišla v prodajo serija štirih priložnostnih znamk pod naslovom »Muzejski eksponati« z mo-



V letu 1985 bo Jugomarka Beograd izdala 21 serij priložnostnih poštних znamk na podlagi programa, ki ga je sprejela skupščina skupnosti JPPT. Program izdaje je naslednji:

Datum izdaje	Izdaje	Število znamk	Pola	Nominala	Priložnostni ovitek	Maksimum karta
4. II.	Muzejski eksponati	4	25	104,00	1	
20. II.	40 let organiziranja spomeniškega varstva v Jugoslaviji	1	25	6,00	1	1
15. III.	50 let smučarskih skokov v Planici	1	25	6,00	1	
30. III.	Evropsko varstvo narave	2	9	108,00	1	
6. IV.	1100-letnica smrti Metodija Solunskega	1	25	6,00	1	1
16. IV.	Osimski sporazumi cesta prijateljstva	1	25	6,00	1	
29. IV.	EVROPA CEPT	2	9	128,00	1	
8. V.	150-letnica prvega srbskega gledališča v Kragujevcu	1	25	6,00	1	
9. V.	40 let zmage nad fašizmom	2	25	12,00	1	
21. V.	Narodni heroji vojne letalstva	1	25	6,00	1	1
25. V.	Josip Broz Tito	1	25	6,00	1	
12. VI.	100-letnica turizma v občini Cres-Lošinj	1	25	6,00	1	
26. VI.	40 let Združenih narodov	1	25	48,00	1	
29. VI.	30 let mednarodne evropske donavske regate (TID)	1+ blok	8	48,00 100,00	2	
1. VII.	Navtični turizem	4	9	104,00	1	
10. VIII.	Svetovno prvenstvo letalskih modelarjev	1	25	48,00	1	
20. IX.	Flora	4	25	104,00	1	
21. IX.	Svetovni kongres zobozdravnikov	1	25	48,00	1	
2. X.	Radost Evrope	2	9	108,00	1	
28. XI.	40 let razglasitve republike	1+ blok	25	6,00 100,00	2	
2. XII.	Umetnost	5	25	152,00	2	

gline desnega brega Donave v okolici vasi Višnjica pri Beogradu. Nominalna vrednost znamke je za 5,00 din.

Kača (*Pachyaphis Woodwardi*), ki je živel približno pred 100 milijoni let in so jo našli pri Bileči v Hercegovini. Nominalna vrednost znamke je 6,00 din.

Riba (*Chaetodon hoeferi*) je bila najdena v oligocenskih plasteh krovnege laporja nad premogom v Zagorju ob Savi. Živel je pred približno 30 milijoni let. Nominalna vrednost znamke je 33,00 din.

Krapinski človek (*Homo sapiens neanderthalensis*) katerih ostanki so bili najdeni leta 1899 na Hušnjakovem brdu pri Krapini. Na znamki z nominalno vrednostjo 60,00 je prikazana lobanja pračloveka.

Grafično je znamke obdelal Radomir Bojanić akademski slikar iz Beograda, natisnil zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu v tehniki dvojnega ofseta in polah po 25 znamk.

vaš  
kotiček

Prodam dvoetažno, novejšo, komfortno vrstno hišo z vrtom (tloris 10,80 × 8,40 metra) na parceli 470 m<sup>2</sup>, blizu središča Škofje Loke. Možna tudi zamenjava za dvosobno stanovanje na širšem območju Trnovega v Ljubljani z doplačilom. Telefon: (064) 62-928.

**Triinpolosobno stanovanje**, centralno ogrevano, staro pet let, v bloku v središču Murske Sobote ugodno prodam. Naslov: Danilo Oblak, Vrtna 6, 69000 Murska Sobota, tel. (069) 23-863.

Nominalna vrednost v programu je odvisna od poštne za pismo in dopisnico prve težne stopnje v domačem in mednarodnem prometu, program iz-

tivi okamenin v Jugoslaviji. Na znamkah so naslednji motivi:

Cefalopod (*Aturia aturi*) ena zelo redkih okamenin, ki izvira iz badenske



# TOPOLŠICA – KRAJ ZA PREROJENJE

Pomladi so lepe povsod po svetu, a takšne, kakršna je v Topolšici, majhnem zdraviliškem kraju, deset kilometrov oddaljenem od Titovega Velenja v Savinjski dolini, gotovo ni nikjer. Najprej se razcvetijo jablane in forzicije pa gavtrože. Gozdovi zadihajo z ozonskimi pljuči svojo smolnato svežino vate. To vedo tudi čebelarji, ki jih je tod precej. Da je klima enkratna, dokazuje v Topolšici nekdanji kompleks zdraviliških stavb, kjer so se zdravili bolniki s pljučnimi boleznimi. Ta dejavnost je zdaj opuščena, razmahnilo pa se je zdravljenje in rekreacija ob zdravilni vodi, ki privre na dan pod vznožjem hriba Lom. Iz potoka Toplice se kadi, ker vanj priteka voda iz zdravilnega vreleca. Postrvi v tem potoku so menda najbolj zdrave »kot ribe« na Slovenskem. Stari vrelec je povezan s hotelom Vesna, ki ima poleg apartmajev eno in dvoposteljnih sob s telefoni, tušem in centralnim gretjem še kongresno dvorano za 300 oseb, prodajno spominkov in časopisov, slaščičarno, menjalnico, aperitiv bar, frizerski in kozmetični salon... Najpomembnejša pridobitev pa je edinstven bazen razsežnosti 25 x 12,5 m, ki je uporaben tudi za tekmovalna in nudi pacientom in rekreacijskim gostom veliko zabave in razvedrila. Voda v njem dosega 32 ° Celzija; v drugem, terapevtskem bazenu velikosti 7 x 8 m, ki ima do 37 °C toplo vodo, izvajajo fizioterapevtske vaje kot tudi v telovadnici.

## GLEDANO Z OČMI ZDRAVNIKA

Dr. Jadviga Hajewska-Kosi, Poljakinja, je v Sloveniji že dvanajst let in zelo dobro govori slovensko. V kratkih obrisih nam razloži, kako in kaj zdravijo v Topolšici, kjer imajo v sodobnem hotelu tudi vse

## Hotel »Mladika« v Topolšici, ki sprejme do 50 gostov



zdravstvene oddelke. Zdravijo obolenja gibal po poškodbah in operacijah, degenerativne bolezni hrbtenice in perifernih sklepov ter izvensklepni revmatizem.

Njihovi pacienti so tudi bolniki z lažjimi obolenji srca in ožilja po infarktih, tem dodajamo še zdravljenje menedžerskih bolezni (business men!) in nevroz s telesno simptomatiko. Posebna skupina so rekonvalescenti, ki prebolevajo druga obolenja, in so delno ali povsem pokretni. Vodna terapija poteka v bazenih ki so povezani s sodobno savno po finskem vzorcu. V fizikalnih kabinetih potekajo takozvane ekstenzije in kineziterapija – razgibalna terapija. Vaje so skupinske pod vodstvom fizioterapevta. V parafinskem kabinetu, v procesu obsevalne terapije in elektroterapije, z masažami, vodnimi, ročnimi ter športnimi dopolnjujejo nego. V dveh zdravniških ordinacijah sprejemajo bolnike na preglede specialisti posameznih vej zdravljenja.

V intervencijski ambulanti, ki je tu za vsak primer in ob vsakem času poskrbi za vse težave ekipa medicinskih sester.

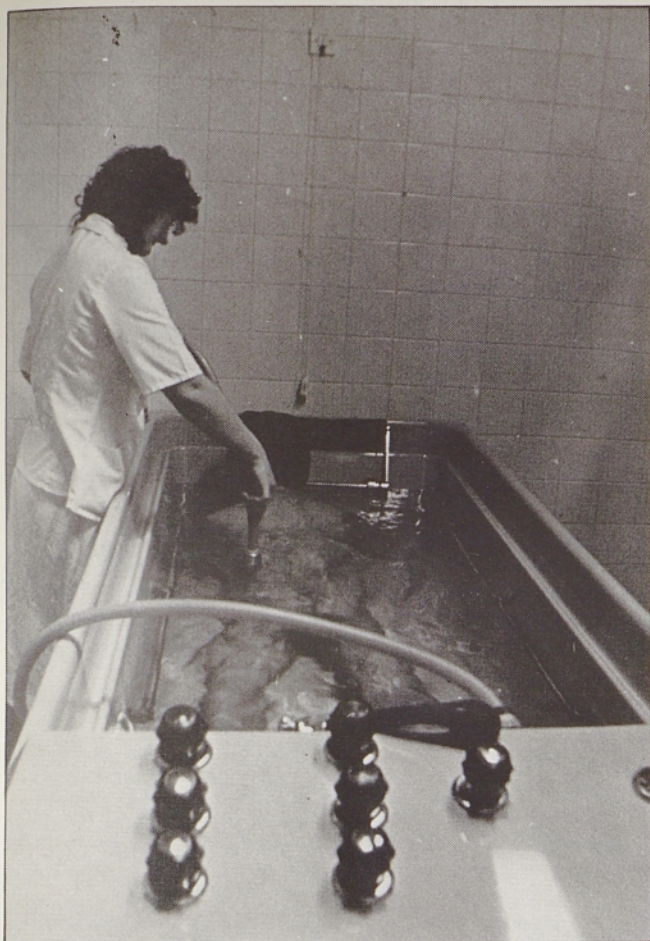
Zdravilišče ima bolniški oddelek s 60 posteljami z osebjem za stalno nego in stalnim zdravnikom. Nedaleč proč je še interni oddelek za nezgode in akutna obolenja s šestimi zdravniki. Tako zdravnica dr. Jadviga Hajewska-Kosi. Prisluhljivo zdaj še pacientom, ki smo jih še posebej prosili, da naj povedo svoje sodbe, brez olepšav.

## KAKOR ENODUŠNA POHVALA

**Vida Bračič, 58 let:** »Revma me je zvijala, imela sem vnetje živcev, tistih, ki gibljejo najvažnejše dele telesa. Vsa razbolela sem prišla in komaj sem hodila. Po enem tednu so bolečine zelo popustile, lažje se gibljam. Moje zdravljenje sestoji iz elektromasaž, suhih in vodnih masaž, obsevanja, plavanja. Mislim, da je v tem zdravilišču zelo pomembna prijetna, domača klima, ki vlada med pacienti in vsem osebjem, ki je silno ustrežljivo in prijazno. Če bi mislila drugače, bi to tudi povedala!«

**Milan Šeruga, 37 let:** »Pri delu nenehno sedim. Diagnoza: rahlo krivljenje spodnjega dela hrbtenice, nagnjenje k 'lumbagu cronicum'. Zdravim se z vsem: Ob 9. uri: skupne vaje v bazenu, 9.30: elektroterapija, 11: skupna telovadba, neke vrste aerobika, ki je zelo naporna, ob 11.30: suha masaža, drug dan mokra. Po terapiji kosilo, nato počitek, nekako do 16h. Popoldan izkoristim za rekreacijsko plavanje, ki mi zelo pomaga, plavam, kolikor zdržim. Pred sedmimi dnevi sem prišel s silnimi bolečinami v križu, z razbolelim mišičevjem. Zdaj se počutim fantastično! Moč se mi je vrnila, mišice se krepijo. Bistvo zdravljenja je volja in vneto, zavzeto sodelovanje, brez rezerve ali izmikanja naporu. Nekoč sem bil športnik, skakal sem s





**Zdravljenje z vodno kopeljo s podvodno masažo**

smučni. Sem sem prišel iz postelje, tu pa so me ti izjemni fizioterapevti že skoraj povsem pozdravili. Odlična ekipa so, z občutkom in veseljem delajo z nami!»

**Ivan Tajnik, 49 let:** »Deset dni sem tu. Na štirih vretencih imam obrabljen hrbtnični hrustanec. Kot mladenič sem delal v rudniku tri in pol leta v Velenju, kjer sem bil vozač. Bilo je prenaporno zame. Zdaj sem kmetijski tehnik, ki mnogo sedi pa tudi na terenu sem veliko. Z menoj delajo lepo, nič hudega, samo dobro so mi storili...« In se zasmee, vsi mi pa z njim. Slovci kot šaljivec, ki vnaša vesele note v vsakodnevno terapevtsko simfonijo. »Prišel sem sèm ves zvit. Če sem tri ure sedel, se nisem mogel več zravnati. Mislim, da je poleg terapije silno važna psihoza, duševno razpoložene, ki vlada. Šale. Humor... Ali veste tistega o ciganu, ki mu je crknil konj zaradi napačne terapije? Ne? Če pridete kot gost, vam ga povem...«

**Marina Pančur, 42 let:** »Išias imam, tisto reč, ki vam ude križkraj zvije. Bolečine v križu, v levi nogi, kar skupaj me je potegnilo. Opravljam delo, kjer ves dan sedim, torbice popravljam. Hodila sem po injekcije, dobila 'blokado': Nič! in – hajd, v Topolšico! Štirinajst dni sem tukaj, po napotku ortopedov v Ljubljani. Zdaj me v križu več ne boli, noge me še, a manj. Včasih popustijo bolečine za tri, štiri ure, pa me spet zagradi. Vsaj hodim lahko spet normalno! Včasih je zastoj, pa moram postati. Čisto stati pa še ne morem več kot pet minut. Vztrajno vadim. Vem, da me potrebujejo: moja dva otroka, v službi, mož... Čeprav je tu lepo, smo nekako iztrgani iz življenja. Ja, če imaš zdravje, si največji bogataš na svetu, kaj bi z zakladi...«

V enem so si bili vsi enotni: hrana je prvovrstna, nega prav tako. Najbolj pa jim je všeč, da direktor Edvard Fenko tako očetovsko skrbi zanje, se zanima za njihovo zdravje, kot da bi bili vsi skupaj njegovi otroci...« In nikar ne mislite, da smo to rekli zato, ker ste prišli sem od vaše Rodne grude, o ne, tako je v resnici!»

#### OKOLICA, USTVARJENA ZA SPREHODE IN IZLETE

Jezero v kraju Pesje, ki je dolgo pet kilometrov in široko poldrugi kilometer, je primeren kraj za ribolov, veslanje in 'surfing'. Ljubitelji tenisa imajo na voljo šest teniških igrišč, drugi igrajo namizni tenis. Pozimi in poleti je čas za izlete v dvojce zimskošportnih središč, na Golte in Kope.

V vasi Zavodnje sta dve slavni domači gostilni: Vida in Napotnikov hram, kjer vam postrežejo z domačimi mesnimi jedmi, mlekom, skuto, sirom, božanskim kruhom iz kmečke peči in s svežim jabolčnikom v jeseni, ko je tod vse zlato in lahko nabirate tudi dober kostanj, gobe, poleti pa borovnice. Nedaleč stran poteka za planince Šaleška transverzala. V Mozirju, 13 km proč, je vsako leto 'kravji bal', razstava živine, rož in turistične prireditve vseh vrst. V bližnjem gradu v Velenju si ogledate zbirko umetnin iz Afrike, ki jih je zapustil Čeh František Foit. Atrakcija, ki je ne smete zamuditi, pa je letališče z asfaltno stezo v kraju Lajše, kilometer iz Topolšice, kjer pristajajo manjša letala.

Nad novim hotelom je še eden, Mladika, B kategorije, s 50 ležišči, primeren za večje skupine in izletnike, slavja, seminarje. Nedolgo tega je bil tod seminar Yoge, zdaj pride 200 ekonomistov na posvet... Živžav.

#### ZMERNE CENE VABIJO

Za lažje razumevanje in primerjanje cen jih navajamo v markah. Gost odšteje za polni penzion v eno-posteljni sobi 39 nemških mark, za polpenzion pa 24; za dvoposteljno sobo za polpenzion dá 34 za polni penzion pa 38,5 mark; apartma za eno osebo stane pri polpenzionu 46 pri polnem penzionu pa 57 mark. Imajo tudi takozvne 'pakete'. Enotedenski paket s polnim penzionom v dvoposteljni sobi s celotno zdravniško kuro stane 405 mark.

Desetdnevni paketi, ki zajemajo vse vrste zdravniških storitev, veljajo 693 mark, štirinajstdnevni 998 mark, 21 dnevni pa 1462 mark. Otroci do 10 let imajo 35% popusta, za dodatno ležišče je 20% popusta.

**Naslov: Terme Topolšica, 63326 Topolšica, Slovenija, Jugoslavija. Telefon: (063) 891-120, telex: 33606 TERTOP-YU**

I. C.

**Direktor Term Topolšica (na sredi), Edvard Fenko med pacientoma Vido Bračič in Milanom Šerugo**







terme topolšica



Okoliški gozdovi so primerni za rekreativni tek



Pololimpijski bazen



Merjenje zmogljivosti

Hotel »Vesna«, nova pridobitev zdravilišča, ima 220 ležišč, desno je prizidek z bazenom

